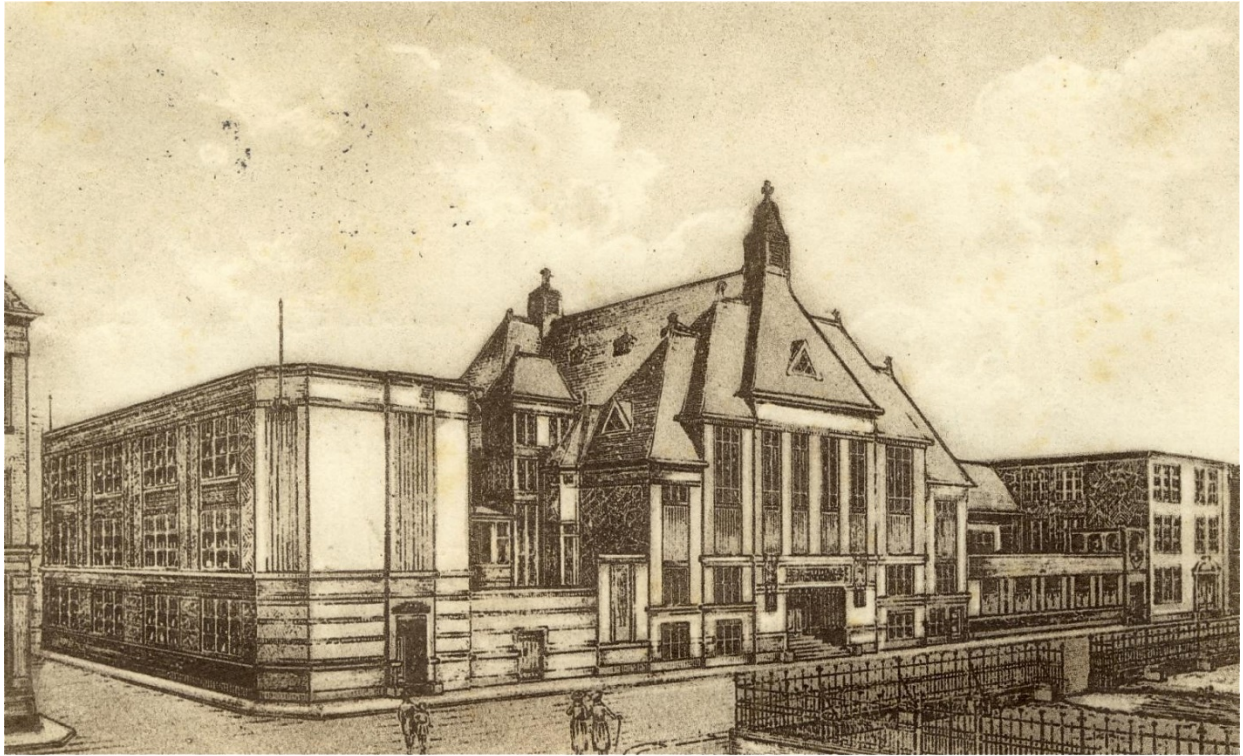

Het Kloostercomplex in het Oude Noorden

vergeleken met andere welzijnsaccommodaties te Rotterdam

Katja Rossen, 4106075
Scriptiewerkplaats "Bouwen aan de verzorgingsstaat" TU Delft
In samenwerking met Veldacademie Rotterdam

Afbeeldingen voorblad:

Perspectieftekening klooster naar ontwerp van Margry (Anon., N.D.-c)

Bouwkundige tekening voorgevel volkshuis Ons Huis te Rotterdam 1907 (Verheul, 1907)

Straatbeeld Beijerlandsestraat in 1951, op de hoek met de Brabantsestraat, helemaal rechts voorin op de afbeelding het

Patronaatsgebouw van St. Franciscus liefdeswerk (J., 1951)

Wijkgebouw de Larenkamp in Zuidwijk aan de Slinge, hoek Larenkamp (Plas, 1980).

History Thesis title page

Type: History Thesis

Title: Het Kloostercomplex in het Oude Noorden vergeleken met andere welzijnsaccommodaties te Rotterdam

Author: Rossen, K.M.

Summary: In this thesis you will find a description of and comparison between different neighborhood centers in Rotterdam: Ons Huis, Stereo, LCC Larenkamp and Het Klooster. For each community center is described when it is built and under which circumstances, furthermore the purpose and history of the building and the foundation or association is given. Next to that, the management and use of the building and spaces within the building are covered.

The comparison describes the differences and similarities, however, the chosen neighborhood centers are hard to compare due to the fact that it is really dependent on the time, place and neighborhood itself. Important factors for success, in all community centers, are accessibility and participation of the neighborhood.

This is significant in two ways: people need to find their way to the community center and once some of the residents of the neighborhood are involved in the organization, they can further develop and adjust activities to the needs of the community to attract even more residents.

Physical elements within the center that could enhance the chance of getting a successful community center are: a big and open foyer to increase the accessibility, implementing dwellings in or on top of the building to ensure a more permanent use, increased multifunctionality and thereby prevent vacancy of the building.

Another physical element that can ensure a more permanent use or whereby it is easier to change users, is the flexibility of the spaces within the community center.

Keywords: Rotterdam, community centers, Vrienden van het Klooster, volkshuis Ons Huis, Stereo, LCC Larenkamp

Mentor: Broekhuizen, D.

Faculty: Architecture

Department: Architectural History

Programme/Section/Other: Scriptiewerkplaats „Bouwen aan de verzorgingsstaat - buurthuizen’

Hand-in date: 2015-01-28

Language: Dutch

Comment: -

Study number: 4106075

Submitter email: K.M.Rossen@student.tudelft.nl

Voorwoord

Deze scriptie is mede tot stand gekomen door de inzage van gemeentelijke en persoonlijke archieven en informatie verkregen door gesprekken. Graag zou ik daarom ook Ed de Meyer, Mirjam Fokkema, Jorrit Sipkes, Lucas van Zuijlen, Riëtte van der Werff en Eva Reekers bedanken voor hun tijd, energie en medewerking. Daarbij zou ik Eva Reekers en Mirjam Fokkema in het bijzonder willen bedanken voor het in contact brengen met enkele betrokkenen van het klooster.

Jorrit Sipkes en Lucas van Zuijlen zou ik willen bedanken voor hun rondleidingen door het klooster en het beschikbaar stellen van (historisch) materiaal. Ook Riëtte van der Werff heeft mij geholpen met de inzage van (historisch) materiaal. Daarnaast zou ik graag Coskun Dag en Ed de Meyer willen bedanken voor de tijd die zij hebben genomen om mijn vragen (en meer) te beantwoorden over het klooster. Een laatste dankwoord gaat uit naar mijn mentor Dolf Broekhuizen, die mij deel heeft laten nemen en heeft begeleid bij de scriptiewerkplaats “Bouwen aan de verzorgingsstaat” en mij onder andere kennis heeft laten maken met het St. Hildegardisklooster te Rotterdam.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	5
Inleiding	7
1. Context: korte geschiedenis van Rotterdam	9
2. Multifunctionele welzijnsaccommodaties	10
2.1 Ons Huis	11
2.2 Stereo	18
2.3 Larenkamp.....	24
3. Het klooster te Rotterdam	28
3.1 Ligging	28
3.2 Geschiedenis wijk.....	29
3.3 Geschiedenis het klooster	34
3.4 Functies en gebruik	39
4. Vergelijking het Klooster met andere multifunctionele welzijnsaccommodaties	44
5. Conclusie	48
6. Bronnenlijst	50
7. Bijlagen	56
Bijlage 1 - Context: korte geschiedenis Rotterdam.....	56
Bijlage 2 - Ons Huis.....	62
Bijlage 3 - Larenkamp.....	72
Bijlage 4 – Het Klooster	81

Inleiding

Buurthuizen kunnen verschillende verschijningsvormen hebben; groot, klein, oud en nieuw. Echter verschillen deze gebouwen niet alleen aan de buitenkant, ook wat betreft hun functies, opbouw en gebruik kunnen welzijnsaccommodaties erg van elkaar verschillen. Om het Klooster te Rotterdam, een multifunctionele wijkaccommodatie in de wijk Het Oude Noorden, te kunnen plaatsen ten opzichte van buurthuizen in het algemeen en om te kijken of daar een 'ideaal buurthuis' uit beschreven kan worden, zal een vergelijking gemaakt worden met andere buurthuizen in Rotterdam. Echter, om deze vergelijking beter te kunnen maken zullen al deze gebouwen in ieder geval multifunctioneel gebruikt worden. Dit houdt voor mij in dat er verschillende activiteiten en/of diensten zijn of aangeboden worden waarvan vervolgens ook verschillende leeftijds- en doelgroepen gebruik van kunnen maken. De welzijnsaccommodaties en stichtingen die gebruikt worden voor deze vergelijking zijn ontstaan in verschillende periodes. Dit is gedaan om zo ook de ontstaansperiode mee te nemen in het onderzoek, want de tijdgeest speelt natuurlijk ook een rol bij het ontstaan van en de functies binnen welzijnsaccommodaties.

De opbouw van deze geschiedeniscriptie is als volgt: In hoofdstuk 1 wordt kort en puntsgewijs de geschiedenis van Rotterdam behandeld, deze geeft globaal een context over de periodes waarin de welzijnsaccommodaties die in hoofdstuk 2 en 3 worden besproken zijn ontstaan en dienst hebben gedaan of nog steeds doen. In hoofdstuk 2 vindt van drie verschillende buurthuizen hun ontstaansreden en doel, geschiedenis, beheer- en bestuursvorm en gebruik, voor zover deze te achterhalen waren. Hoofdstuk 3 staat in het teken van het Kloostercomplex; eerst zal de ligging van dit complex worden besproken, daarna komt de geschiedenis van de wijk aan bod en als laatste wordt ook hier het ontstaan en doel, de geschiedenis met alle verbouwingen die hebben plaatsgevonden, de beheer- en bestuursvorm en het gebruik aan de hand van verschillende plattegronden en schema's besproken. In hoofdstuk 4 worden deze vier verschillende welzijnsaccommodaties met elkaar vergeleken, waarna in hoofdstuk 5 een conclusie wordt gegeven. De gebruikte literatuur kunt u vinden in de literatuurlijst van hoofdstuk 6. De bijlagen zijn te vinden in hoofdstuk 7. Waarvan bijlage 1 een uitgebreidere versie bevat van de geschiedenis van Rotterdam. Deze dient als achtergrondinformatie voor de situatie waarin de verschillende buurthuizen zijn ontstaan. Bijlagen 2, 3 en 4 bevatten extra informatie en beeldmateriaal van de verschillende buurthuizen die in deze scriptie worden besproken.

1. Context: korte geschiedenis van Rotterdam

Om de behoefte aan, en het ontstaan en gebruik van de verschillende welzijnsaccommodaties in Rotterdam te kunnen verklaren is een context nodig. Deze achtergrondinformatie wordt heel kort en puntsgewijs in dit hoofdstuk gegeven in de vorm van een korte geschiedenis van Rotterdam en zijn inwoners. Om in de scriptie zelf de focus te houden op de buurthuizen die in hoofdstuk 2 en 3 worden besproken bevat bijlage 1 een uitgebreidere versie van de geschiedenis van Rotterdam. Specifiekere informatie over de geschiedenis van Rotterdam wordt, wanneer van belang, naast dit hoofdstuk en in bijlage 1, gegeven in de hoofdstukken en paragrafen over de welzijnsaccommodaties zelf.

Korte geschiedenis (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b; Lodewijk et al., 1980; Museum Rotterdam, 2011; Zuijlen, 2009)

1270:	Ontstaan Rotterdam als nederzetting, daarna ontstaan eerste havens.
14^e en 15^e eeuw:	1340 stadsrechten, rond 1400 doorvoer- en overslaghaven tot kleinere steden van Holland en Zeeland, stedelijk leven speelt zich af rond het water.
16^e en 17^e eeuw:	De stad groeit langzaam, rond 1650 is de stad in een vroeg stadium van verlichting, stadsuitbreiding; bevolking groeide mede door migratie uit binnenland en buitenland, de elite trok weg van het drukke centrum.
18^e eeuw:	Grote welstandsverschillen tussen arm en rijk, vooral na 1750 nam de armoede toe, invloed van de kerk op het openbare leven nam af.
19^e eeuw:	Rond 1850 begon Rotterdam aan de omschakeling naar een wereldhaven, Rotterdam wordt gezien als 'poort van Europa', de uitbreiding van de havens bracht volop werkgelegenheid; goedkope arbeidskrachten trokken naar Rotterdam. Snelle stedelijke ontwikkeling zorgde ook voor politieke en sociale onrust; criminaliteit, slechte woonomstandigheden en gespannen arbeidsverhoudingen. 1895 oprichting 'Rotterdamsche Buurtvereniging', ook werden er verenigingen gesticht door rijke particulieren (bijv. Ons Huis).
20^e eeuw:	
<u>Eerste wereldoorlog:</u>	Zorgde voor internationale crisis, Rotterdam kwam in de problemen, er kwam meer aandacht voor cultuur, volkshuisvesting en stedenbouw
<u>Tweede wereldoorlog:</u>	Rotterdam had veel te lijden van het oorlogsgeweld, het grootste deel van de binnenstad werd verwoest door het bombardement in 1943.
<u>Wederopbouw:</u>	Men begon direct na het einde van de oorlog met opnieuw opbouwen van de stad. Er was sprake van een enorme bevolkingsgroei, Rotterdam werd de grootste haven van de wereld. Vanaf de jaren zeventig komt nieuwe stromen immigranten. In 1968 kwam er een democratiseringsgolf op gang, er ontstonden bewonersorganisaties die voor stadsvernieuwing pleitten.
<u>Nieuwe stad:</u>	Het duurde tot de jaren tachtig tot de nadruk van de stadsvernieuwing verschoof naar kwalitatieve verandering. Rotterdam werd meer en meer en cultuurstad. Daarnaast is de stad steeds meer een multiculturele stad geworden.

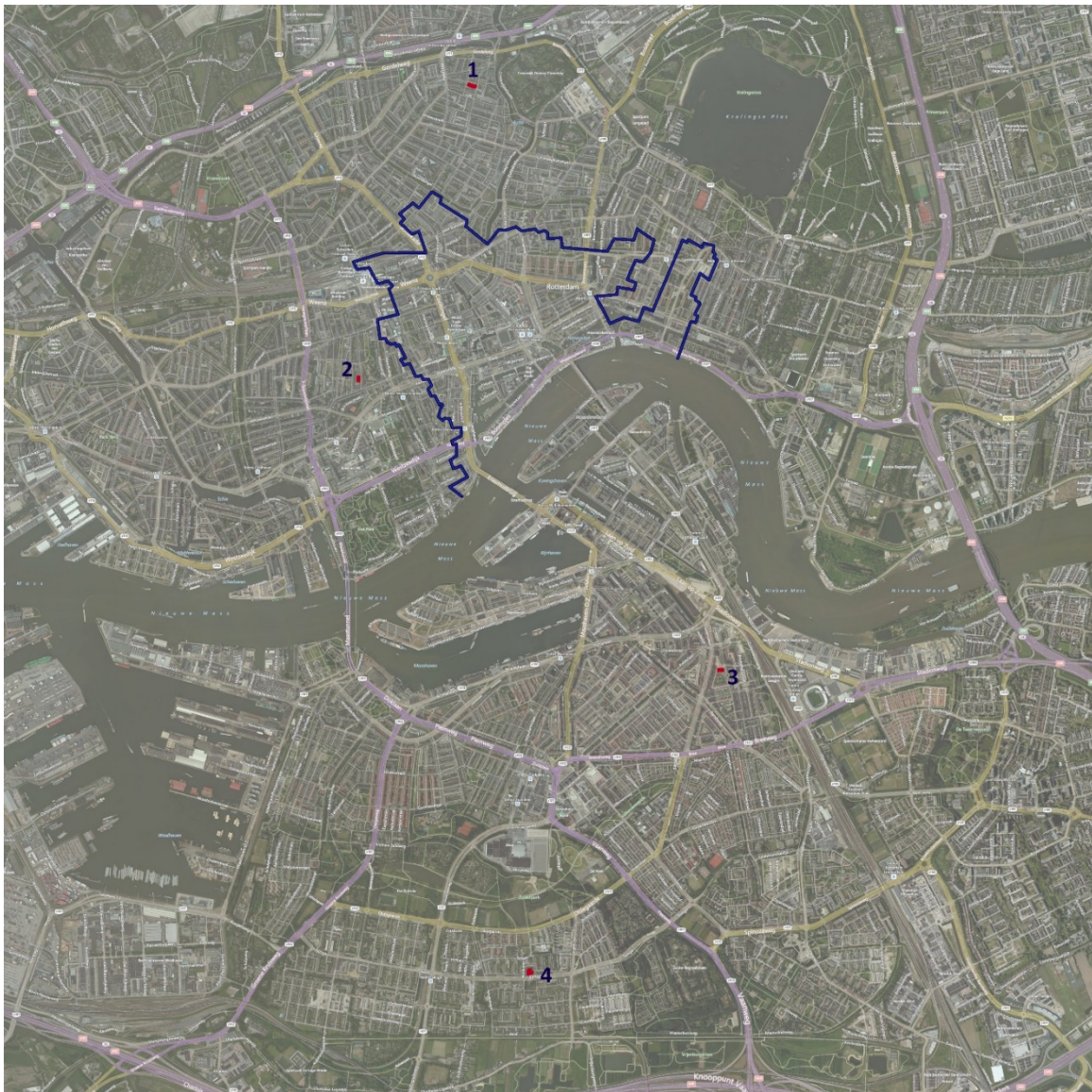
Jaartal	1340	1570	1600	1850	1890	1907	1920
Inwoneraantal Rotterdam	2.000	7.000	13.000	90.000	201.800	403.300	506.000

Jaartal	1937	1955	1965	1970	1980	1990	2008
Inwoneraantal Rotterdam	595.400	712.500	728.300	670.000	568.100	579.100	582.900

2. Multifunctionele welzijnsaccommodaties

Zoals al in de inleiding is genoemd, zal het klooster te Rotterdam worden vergeleken met andere multifunctionele welzijnsaccommodaties uit de twintigste eeuw in Rotterdam. De welzijnsaccommodaties die in dit hoofdstuk worden genoemd zijn gekozen op basis van hun ontstaansperiode als ook de functies en het gebruik. Per accommodatie zal kort worden benoemd wanneer het gebouwd is, wat het doel tijdens oprichting was en welke functies, diensten en activiteiten het gedurende zijn bestaan gehad heeft. Op ontstaansdatum gerangschikt zullen de volgende gebouwen worden besproken: 'Ons Huis', 'Stereo' en 'LCC Larenkamp'. In hoofdstuk 3 zal het klooster uitvoerig worden besproken. Extra informatie en beeldmateriaal over deze welzijnsaccommodaties is te vinden in de bijlagen.

In hoofdstuk 1 is onder andere aan bod gekomen dat een groot deel van het centrum van Rotterdam door het bombardement in de tweede Wereldoorlog verwoest werd. Hoe de buurthuizen die in deze scriptie worden behandeld ten opzichte van de brandgrens van de verwoesting van het bombardement liggen wordt getoond op de afbeelding hieronder.

Figuur 1 Buurthuizen Het Klooster (1), Ons Huis (2), Stereo (3) en Larenkamp (4) ten opzichte van de brandgrens (blauwe lijn) door het bombardement in 1940 op Rotterdam gedurende de tweede Wereldoorlog (Eigen afbeelding op basis van BingMaps, 2014; Stadsarchief Rotterdam, 2012b)

2.1 Ons Huis

Ontstaan en doel

“Vereeniging Ons Huis” heeft het buurthuis aan de Gouvernestraat 133 als schenking van de heer A. van Beekum gekregen. Deze man liet het gebouw ontwerpen door J. Verheul met technische hulp van de heren C.J. Hemmes en J. Koeman. De eerste steen werd op 18 april 1908 gelegd en de opening van “Ons Huis” vond plaats op 1 oktober 1909 (Anon., 1908, 1909; Koe, 1910; Nederlands Architectuur Instituut, N.D.; Rotterdam, 2011).

Het was een van de oudste gebouwen met een culturele bestemming; een gebouw dat bestemd was als instituut voor het zogeheten ‘volksontwikkelingswerk’ (LantarenVenster, N.D.). Echter, had “Ons Huis” al voorgangers; zoals in hoofdstuk 1 is genoemd, begonnen arbeiders zich sociaal en politiek te roeren aan het eind van de 19^e eeuw. Dat leidde in verschillende steden tot de oprichting van volkshuizen, waarvan in 1892 Ons Huis in de Rozenstraat in de Jordaan in Amsterdam de eerste was. De bedrijfsvoering van deze vestiging in Amsterdam is later overgenomen in Ons Huis aan de Gouvernestraat, als adviseur hierbij werd de directeur J. Tours aangetrokken (Beer, Lans, Linde, Stel, & Steyaert, 2012; Zuijlen, 2009).

Figuur 2 Legging van de eerste steen van Volkshuis Ons Huis door de heer Tours op 18 april 1908 (Brusse & Brusse, 1960)

Het gebouw is ontstaan vanuit de gedachte dat vereniging Ons Huis de gehele bevolking, met name arbeiders en minder draagkrachtigen, zou voorzien van de mogelijkheid zich te ontwikkelen in algemene zin (Anon., 1909, p. 551). In 1909 werd Ons Huis in het bouwkundig weekblad ook wel omschreven als: *“volkshuis voor geestelijke en lichamelijke ontwikkeling. Immers, de vereeniging ‘Ons Huis’ stelt zich ten doel aan de kringen der arbeiders gelegenheid te geven tot ontwikkeling in algemeenen zin, welke zij uit eigen middelen niet zouden kunnen verkrijgen”*. Kenmerkend hierbij is dat er niet vanuit een godsdienstig of politiek beginsel is uitgegaan. Verder werd het aantal leden bepaald op maximaal 50, waarvan de verhouding man/vrouw en arm/rijk zoveel mogelijk gelijk zou zijn (Anon., 1908; 1909, p. 551).

Geschiedenis

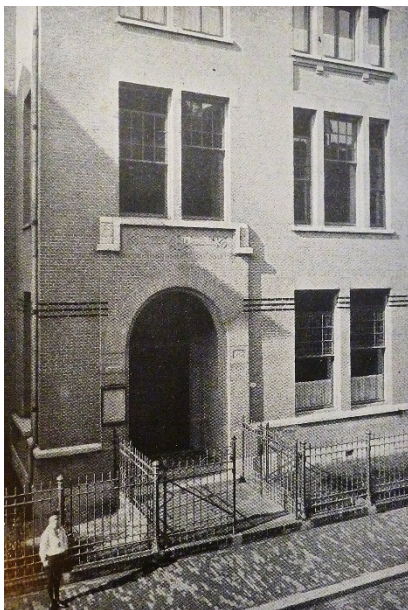
Het gebouw bleef, als één van de weinige cultuurpanden in Rotterdam, tijdens de Tweede Wereldoorlog gespaard. Na de oorlog heeft het gebouw zich in eerste instantie meer ontwikkeld als een centrum voor beeldende kunsten, met expositieruimte en ateliers. Later kwamen hier ook film en theater als belangrijk(st)e activiteiten bij (LantarenVenster, N.D.).

Figuur 3 Bouwkundige tekening voorgevel volkshuis Ons Huis te Rotterdam 1907 (Verheul, 1907)

1949

In 1949 werd onder leiding van de Rotterdamse architect J.B. Bakema een deel van Ons Huis verbouwd tot filmzaal: 't Venster (later Venster 1). Het gebouw, nu genoemd De Lantaren/Het Venster, kreeg door deze verbouwing ook de entree zoals deze nog steeds zichtbaar is. Aangezien de verbouwing meer kostte dan oorspronkelijk begroot, werd exploitatie van het gebouw belangrijker. In 1952 vond er opnieuw een (kleine) verbouwing plaats onder leiding van J.B. Bakema, de 'oude schouwzaal' werd gemoderniseerd tot theaterzaal De Lantaren (later Lantaren 1). De aanpassingen aan dit gebouw waren nog lang niet voltooid, want gedurende de 60 jaar die volgden zijn er nog regelmatig veranderingen aangebracht in het intensief gebruikte gebouw. In 1972 werd de Lantaren heropend na een grondige verbouwing. Dit was ook het jaar dat het gebouw een van de locaties was waar onder leiding van Huub Bals de eerste editie van het Film International Rotterdam werd gehouden (LantarenVenster, N.D.; Lopes Cardozo, 1949; Stedenbouw, 1992).

Figuur 4 Oorspronkelijke entree Volkshuis Ons Huis 1909

Figuur 5 Foto nieuwe entree 't Venster aan de Gouvernestraat te Rotterdam (LantarenVenster, N.D.)

Stadsvernieuwing

Iets dat ook terug te zien zal zijn in hoofdstuk 3, wanneer het klooster wordt behandeld, en tevens in bijlage 1 is genoemd, is het feit dat de oude wijken bij de stadsvernieuwing pas als laatste aan de beurt waren. In de negentiende-eeuwse uitbreidingswijk het Oude Westen, waar het buurtgebouw van Ons Huis zich op dat moment bevindt, was het eerste tegengeluid te horen dat snel daarna oversloeg naar andere negentiende-eeuwse uitbreidingswijken, zoals het Oude Noorden. Onder druk gezet door de bewonersgroepen van verschillende oude wijken, die door middel van acties de aandacht vestigden op de situatie van verwaarloosde buurten waar huizen werden uitgewoond, straten vervuilden en steeds meer leegstand en verkrotting ontstond, werd door de gemeente uiteindelijk een plan gemaakt tot vernieuwing van de oude wijken. Echter waren tegen die tijd al veel bewoners verhuisd naar een nieuwbouwwijk. Voor een deel zijn daarvoor in de plaats anderen gekomen: studenten, verpleegsters, Spanjaarden, Marokkanen, Turken, Kaapverdianen, Surinamers en Amsterdammers. Het overgrote deel van de wijk bestaat rond 1975 uit 'import'. Doordat al die verschillende mensen samen moesten wonen ontstonden er allerlei problemen. Echter is er wel het besef bij het bestuur van het buurthuis dat het buurthuis er is voor iedereen die in de buurt woont, en het buurthuis een grote rol kan spelen om de verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in contact te laten komen (Arntzen, 1980; Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013).

1976:

In 1976 worden de Lantaren en 't Venster samengevoegd en komen theater, dans, film en muziek samen onder één dak. Veel Rotterdammers ervaren Lantaren/Venster als hun 'tweede huiskamer'; ze zijn gehecht aan het monumentale gebouw met haar karakteristieke zalen (Grievink, Goldman, Maertens, Peters, & Raalte, 2013b).

1991

Venster 2 bleek niet gefundeerd en zakte langzaam weg in de grond, daarnaast had de zaal te weinig zitplaatsen en was de foyer en toegang tot het gebouw niet groot genoeg. Aan zes architecten werd vervolgens gevraagd om een schetsontwerp te maken voor een ingrijpende verbouwing. Pas enkele jaren later, in 1991 werd het winnende ontwerp uitgevoerd. Dit hield onder andere in dat venster 2 volledig werd afgebroken en ongeveer op dezelfde plaats is teruggebouwd, maar dan op kolommen, waardoor de foyer ruimer leek. Filmzalen Venster 3 en 4 werden vervolgens in 1996 aangepakt (Grievink, Goldman, Maertens, Peters, & Raalte, 2013c; LantarenVenster, N.D.; Rotterdam, 2011; Stedenbouw, 1992).

2010

Eind jaren negentig ontstond er de vraag of men opnieuw wilde verbouwen en uitbreiden of dat er gezocht moest worden naar een nieuw pand. Dit naar aanleiding van de komst van bioscopen met een kamerbrede projectie, het gebouw dat opnieuw te krap werd voor zijn functies en gesitueerd in een smalle woonstraat en niet te onderschatten: toenemende eisen aan comfort, veiligheid, arbeidsomstandigheden, overlast etc. De situatie is tot 2004 gebleven zoals hij was, echter zijn in dat jaar concrete plannen ontstaan om een nieuw film- en theatergebouw te maken op de Wilhelminapier, waar in 2010 de verhuizing van het LantarenVenster een feit was (LantarenVenster, N.D.).

Bestuur en beheer

Gedurende de eerste zes decennia van het gebouw, werd het beheerd door een opeenvolging van meer welgestelde particuliere verenigingen en associaties (LantarenVenster, N.D.). (Anon., 1909; Nederlands Architectuur Instituut, N.D.). Vanaf 1969 nam de Rotterdamse Kunststichting het beheer van de theaterzaal over (een gemeentelijke dienst). Bijna tien jaar later, in 1978, werd hier ook het beheer van de filmzalen aan toegevoegd en werden beide gebouwen tot één geheel samengevoegd. In 1986 werd Theater Lantaren/Venster echter weer een zelfstandige stichting (LantarenVenster, N.D.; Stedenbouw, 1992).

Gebruik

1909

Het pand was in 1909 als volgt ingedeeld (zie ook afbeelding 7):

- Bg: Entrees (1), vestibules (2), portalen(3), garderobe (4), wachtkamer (5), bibliotheek (6), leeszaal (7), conversatiezaal (8), boekendepot (9), toiletten (10), keuken (11), provisie (12), veranda (13), gymzaal(14), kleedkamer (15), bergruimtes (16), concertzaal(17) met orkestruimte (17b). (Buiten: kinderspeelplaats (18) en speelplaats(19))
- 1^e etage: Clublokalen (20), bestuurskamer (21), bergingen (16), toiletten (10), portalen (3), plat (dak)(22), en balkon concertzaal (17c)
- 2^e etage: Clublokalen (20), toiletten (10), portalen (3), cursuslokaal (23), kookruimte (24) en (aangenomen) zitkamer (25)
- Zolder: Strijkzolder (26), handenarbeid ruimte (27), spoelruimte (28) en plat (dak) (22)

Het werk in “ons huis” werd verdeeld in de volgende afdelingen (Eldering, Fruin, & Koe, 1909; Koe, 1910):

- Opvoeding; kinderclubs (elke zaterdagmiddag kwamen er 200 kinderen) en kinderkoor (nog 180 kinderen aan het eind van het eerste jaar)
- Aanvullend lager onderwijs; onderwijs in lezen, schrijven, rekenen, vreemde talen, gymnastiek, tekenen. Voor meisjes en vrouwen bovendien in koken, strijken, huishouden.
- Volksmiddelbaar- en hoger onderwijs; cursussen en voordrachten door hoogleraren en leraren. (in 1909 in totaal 83 voordrachtsavonden met 6605 hoorders; gemiddeld 80 per avond)
- Leeszaal en bibliotheek; bibliotheek voor volwassenen en kinderen. De bibliotheek voor jongeren was erg populair, 1100 boeken bleek niet genoeg voor het totaal van 20327 dat werd uitgeleend; men kocht er nog 1100 boeken bij. In de volwassenenbibliotheek kon men in principe alleen boeken vinden die aansloten op het programma van het volkshuis. Zij boden gelegenheid tot ‘ontwikkeling in algemeenen zin’. Zo kan de bibliotheek voor volwassenen dus ook een ontwikkelingsbibliotheek worden genoemd.
- Kunst en ontspanning; er werden onder andere concerten en tentoonstellingen gehouden, er was een gemengd zangkoor voor volwassenen en een conversatiezaal.

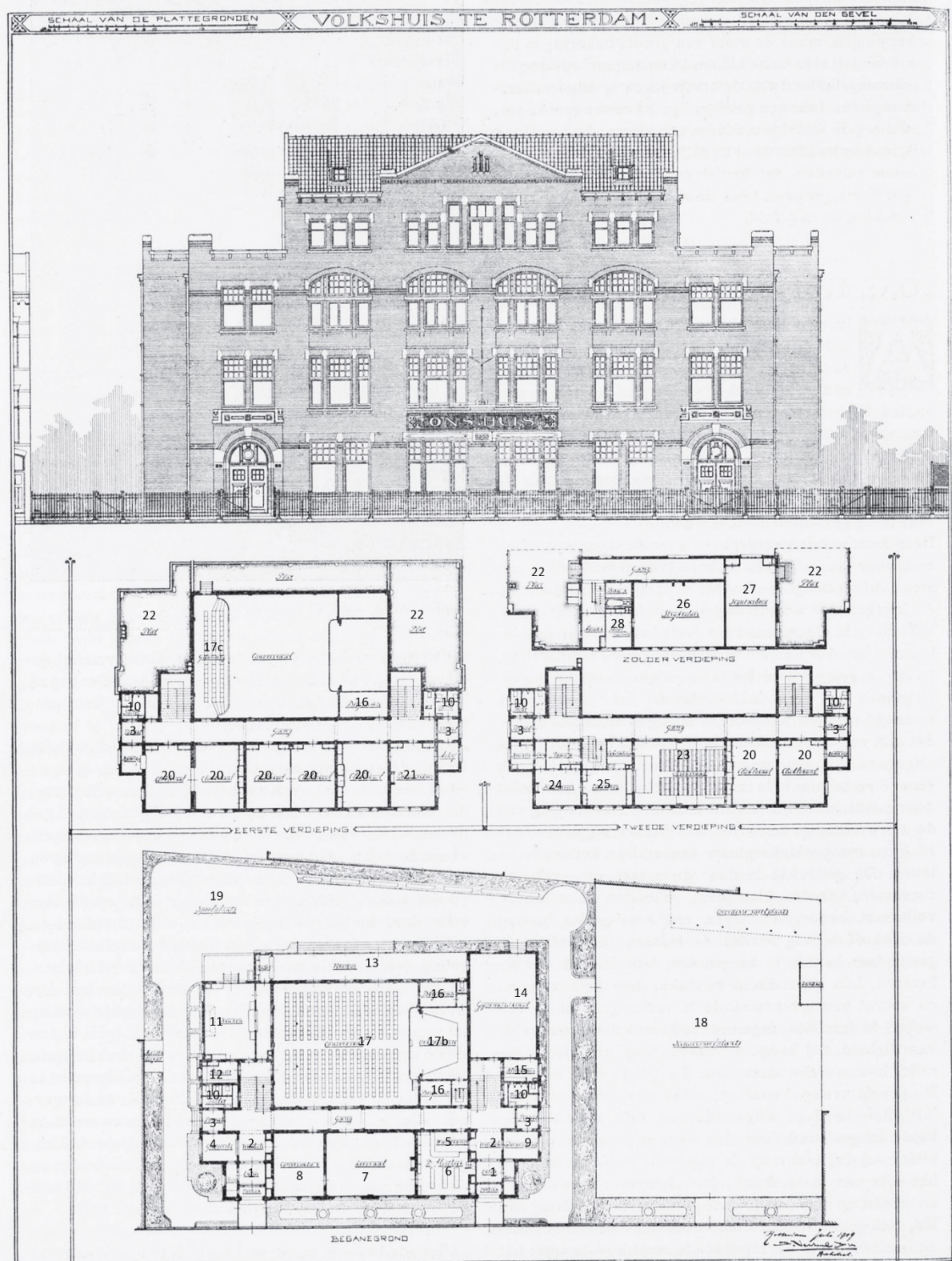

Figuur 6 Leeszaal in Volkshuis Ons Huis (Anon., 1909)

Vanaf de start van het volkshuis was er een stormloop voor de lessen en cursussen; er was een grote behoefte onder de arbeidersbevolking om zich in bepaalde vakken te bekwamen (vooral als het zo goedkoop kan). Helaas werd niet alles als positief ervaren aan het nieuwe gebouw: “*Dat de groote- of concertzaal te klein zou zijn, is door architect en bestuur wel voorzien: de beschikbare bouwsom liet niet anders toe.*” Ook werd er een zaal voor ongeveer 125 mensen gemist; wanneer er meer dan 65 personen deelnamen aan cursussen, moest de grote zaal gebruikt worden, iets dat zeer oneconomisch en tevens onaangenaam was voor spreker en hoorders(Koe, 1910).

1920

Wat betreft het gebruik van de verschillende ruimtes en de activiteiten die er plaatsvonden heeft zich geen grote verandering voorgedaan ten opzichte van voorgaande jaren. Wel werd er voor het eerst een film vertoond (Grievink, Goldman, Maertens, Peters, & Raalte, 2013a; Grievink et al., 2013b) Mede door de bioscoop en uitbreiding van verschillende afdelingen was een toename in activiteit zichtbaar. Echter door verslechtering in economische omstandigheden, die onder andere in hoofdstuk 1 en uitvoeriger in bijlage 1 vermeld zijn, konden sommigen de cursusgelden niet meer betalen en was een afname in deelnemers aan deze activiteiten zichtbaar rond 1922 (Koe, 1922).

Figuur 7 Plattegronden en gevelaanzicht Volkshuis Ons Huis in 1909 (Anon., 1909, p. 552)

1940-1945

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het pand totaal anders gebruikt, namelijk als noodhospitaal. Dit was ter vervanging van het gebombardeerde ziekenhuis aan de Coolsingel (Grievink et al., 2013b; Zuijlen, 2009).

1949

Met de uitbreiding van 1949 werd het pand een centrum voor beeldende kunst, met expositieruimte, filmzaal en ateliers. De filmprogrammering startte en zou tot 2010 tot een van de vaste culturele waarden van Rotterdam behoren. Er kwam een speciale filmzaal, 't Venster (later Venster 1 genoemd), deze kwam op de plek van de oorspronkelijke bibliotheek, leeszaal en conversatiezaal. Een paar jaar later kwam daar theaterzaal Lantaren bij (Grievink et al., 2013b). In de jaren daarna werden ook delen van Ons huis en de lantaren verhuurd, wat hieraan opvalt is dat er, tegenstrijdig met de oorspronkelijke doelstelling, ook politiek gekleurde of levensbeschouwelijk georiënteerde instellingen en organisaties regelmatig gebruik maakten van faciliteiten van het pand.

De Lantaren werd gebruikt voor de meest uiteenlopende activiteiten; vergaderingen, personeelsavonden, filmvoorstellingen, lezingen, examenuitslagen en prijsuitreikingen, zang- en gymnastiekuitvoeringen, concerten, toneelvoorstellingen, dans en ballet, cabaret en declamatie (Lopes Cardozo, 1953). Doorsneden en extra beeldmateriaal van het pand in deze periode zijn te vinden in de bijlage 2.

1991/1992

Het gebouw werd flink uitgebreid op de plek waar in 1909 nog een kinderspeelplaats was. Zo kreeg het pand er drie professionele filmzalen en een theaterzaal bij. Daarmee was Lantaren Venster in de jaren 90 het culturele centrum van de stad, waar nieuwe en experimentele muziek werd geprogrammeerd, theaterstukken werden geproduceerd en de jazzmuziek werd geaccepteerd. Net als bij de periode hiervoor is ook van deze verbouwing extra beeldmateriaal in de vorm van plattegronden en een doorsnede te vinden in de bijlage 2.

Het pand bestaat vanaf 1992 uit de volgende ruimtes:

Kelder:	CV en berging
Bg:	Entrees, garderobe, entreehal, foyer, filmzaal Lantaren 2 (104 zitplaatsen), Lantaren (voormalige concertzaal, nu 220 zitplaatsen), venster 1 (182 zitplaatsen), lampopslag, decoropslag, kleedkamers, berging, keuken, toiletten, opslag, werkplaats, laad- en losruimte
1 ^e etage:	Filmzalen venster 2, 3 (voormalige clublokalen) en 4 met projectorroimtes, toiletten en kantoor.
2 ^e etage:	Kantoren, personeelskantine, toiletten en berging
3 ^e etage:	Kantoor en toiletten
Zolder:	Kantoorruimte

2010

Lantaren Venster verhuisde naar Wilhelminapier, het oude gebouw behield een cultuurfunctie (Grievink et al., 2013b; Zuijlen & Hooijkaas, 2014). Gouvernestraat 133 werd omgedoopt tot 'De Gouvernestraat' en kreeg een iets andere functie. Het werd hét huis voor vernieuwende theatergroepen, dansgezelschappen en productiehuisen. Ook amateurgezelschappen en festivals maakten gretig gebruik van De Gouvernestraat (Grievink et al., 2013b).

2013

Theatergroep Maas, hoofdhuurder van het pand, maakte bekend te gaan verhuizen naar een ander gebouw. Daarmee leek een einde te komen aan de podiumfunctie van De Gouvernestraat. De gemeente wil het pand verkopen en eventueel de culturele bestemming loslaten (Grievink et al., 2013a, 2013b).

Om een doorstart te kunnen maken is geld nodig, om inkomsten te genereren, werd ruimte in het gebouw vrijgemaakt of omgebouwd tot verhuurbare kantoor- en bedrijfsruimtes. Er werd op creatieve wijze samengewerkt met partners en partijen die bij De Gouvernestraat repeteren, monteren en presenteren. Daarnaast werd er inkomen gegenereerd uit verhuur voor congressen, symposia en andere bijeenkomsten. "Vanuit de stad is er veel draagvlak voor de plannen," aldus Petter van Raalte, zakelijk leider van De Gouvernestraat (en tevens interim bedrijfsleider LCC Larenkamp). "Vele collega-instellingen, kunstenaars, ondernemers en bezoekers hebben aangegeven ons te willen steunen. We willen bewijzen dat De Gouvernestraat als plek, als podium, als theater onmisbaar is voor Rotterdam". In 2017 hopen we dat voldoende bewezen te hebben om weer opgenomen te kunnen worden in het cultuurplan 2017 – 2020." Echter werd het gebouw aan de Gouvernestraat 129-133 op 8 september 2014 te koop aangeboden. Maar omdat de locatie voor Rotterdam een belangrijke positie inneemt in de cultuursector wil de gemeente in de plannen van mogelijke kopers terugzien dat er aan functiebehoud gedacht wordt (Grievink et al., 2013b; Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014a). Momenteel zijn er verschillende geïnteresseerde partijen, maar is er nog geen definitieve koop gedaan.

Figuur 8 Nieuwe pand Lantaren Venster aan de Otto Reuchlinweg 996 op de Wilhelminapier (LantarenVenster, N.D.)

2.2 Stereo

Ontstaan en doel

Stereo, toen Sint Franciscus Liefdewerk, werd als patronaat in 1930 aan de Brabantsestraat 6, in de buurt Hillesluis te Rotterdam (Zuid), gesticht met de bedoeling door middel van clubhuiswerk mensen bij het geloof te betrekken; spelenderwijs godsdienstonderwijs te geven. Eerst betekende dit het geestelijk opvoeden van jongens, waarbij de deelnemers vanuit de gehele stad kwamen, later vooral van de Linker-Maasoever (Lodewijk et al., 1980). Sint Franciscus Liefdeswerk vindt zijn oorsprong in 1894 te Amsterdam (Driedonkx, 2013).

Figuur 9 Foto straatbeeld Beijerlandsestraat in 1951, op de hoek met de Brabantsestraat, helemaal rechts voorin op de afbeelding, het Patronaatsgebouw van St. Franciscus liefdeswerk (J., 1951)

Geschiedenis

Zoals al is genoemd, is de geschiedenis van buurtcentrum Stereo in de vorm van een patronaat begonnen bij het Sint Franciscus Liefdewerk. Daarna viel het onder Stichting voor Gezin en Jeugd (S.G.J.) en vanaf ongeveer 1973 is het 'kluphuis Patronaat' omgedoopt tot Stereo, aan het pand zelf was in die tijd niet veel gedaan; geen noemenswaardige verbouwingen (Bestuur buurtcentrum Stereo, 1992; Lodewijk et al., 1980)

1984

Er heeft wel een kleine verbouwing plaatsgevonden in 1984 toen bekend werd dat er vanuit het samenwerkingsverband Hillesluis geld beschikbaar kwam voor het opknappen van accommodaties. Het bedrag was gebaseerd op een restbedrag dat overbleef uit andere gemeentes. Op basis van een verslag van knelpunten binnen het clubhuis kreeg Stereo een bedrag van 52.500 gulden toegewezen voor verbouwing. Resultaat: de

Figuur 10 Interculturele dag buurthuis stereo 11 juni 1983 (Anon., 1983a)

volwassenenruimte op de begane grond werd opgeknapt, veel schilderwerk zorgde voor een frissere aanblik, de keuken werd verrijkt met een nieuw keukenblok, de sportzaal heeft een akoestische verbetering ondergaan en de ramen op de 2^e etage werden vernieuwd. Echter, het vier verdiepingen tellende pand was destijds gebouwd als patronaat en was, ondanks de kleine 'verbouwing' eigenlijk nog steeds niet geschikt als buurthuis. De ruimtes waren in principe te klein voor de activiteiten die er plaatsvonden. Er werd besloten dat wanneer structurele accommodatieverbetering gewenst was er een initiatief genomen moest worden voor een haalbaarheidsstudie naar nieuwbouw. In overleg met projectgroep stadsvernieuwing is er een planteam gestart waarin de mogelijkheden werden onderzocht van nieuwbouw én de herindeling van het hele binnenterrein met de daarop staande gebouwen. Omdat er teveel gemoeid zou gaan met een grootschalige verbouwing (waarbij ook gesloopt zou gaan

worden), leek nieuwbouw de beste optie. Om deze nieuwbouwplannen te concretiseren heeft stereo vervolgens een plan van eisen opgesteld (Bestuur kluphuis stereo, 1984, pp. 8,9).

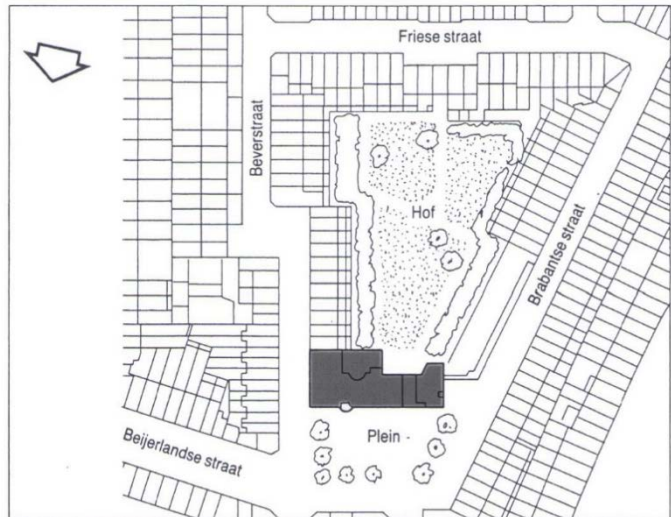
Naast de (nieuw)bouwplannen moest Stereo binnen korte tijd een zelfstandige organisatie worden, dit moest vanwege een reorganisatie van het Rotterdamse klup-en buurthuiswerk, waardoor de overkoepelende organisatie KSGJ opgeheven werd (Katholieke Stichting Gezin en Jeugd). Vanuit Stereo werd ernaar gestreefd om per 1 januari 1986 een zelfstandige organisatie te zijn. Uiteindelijk was dit het geval sinds 1987 (Bestuur buurtcentrum Stereo, 1992; Bestuur kluphuis stereo, 1984, 1985).

1990

In 1990 was het zover, de plannen voor nieuwbouw werden werkelijkheid, bijna op de plek van het oude patronaatsgebouw werd het nieuwe buurthuis geopend. Dit nieuwe pand aan Brabantseplein 2 is gebouwd naar aanleiding van het uiteindelijke ontwerp van Architectenmaatschap Groeneweg & Van der Meijden uit Dordrecht, verkozen uit een meervoudige studieopdracht van drie architectenbureaus (Debets, 1990; Meijden, 1990). Naast het buurtcentrum was ook Gemeentelijk Woningbedrijf Hillesluis opdrachtgever; gevraagd werd namelijk een vijfde etage bebouwing in verband met het vormen van een hoofdwand aan het plein. Het gebouw bestaat uit zowel het twee verdiepingen tellende buurthuis als de 3 lagen (sociale) woningbouw erboven (Debets, 1990). Het project maakt bovendien deel uit van een gesloten bouwblok, waarvan het binnenterrein via een opening in de nieuwe gevelwand als semi-openbaar terrein toegankelijk diende te blijven.

Extra aandacht is besteed aan het voorkomen van geluidsoverlast, niet alleen naar de bovenliggende woningen, maar ook naar buiten toe. Deze aandacht gold vooral voor de grote zaal en jongerenruimte. Beiden zijn los gehouden van de omringende bebouwing met een aparte fundering.

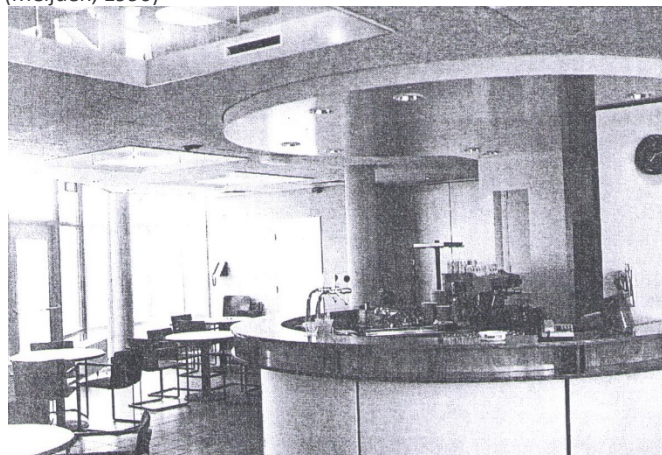
Het ontwerp is aan de buitenzijde strak van vorm. Als contrast daarmee is het interieur van het buurthuis speels en open. Het beperkte budget leidde tot een reductie van het aantal m²'s én tot het feit dat er bij de afwerking en uitvoering langdurig werklozen werden ingeschakeld, waardoor extra subsidie mogelijk werd en het

Figuur 11 Situatie nieuwe pand buurthuis Stereo (Eigen afbeelding op basis van Debets, 1990, p. 17))

Figuur 12 Foto gevel en voorplein nieuwe pand buurthuis Stereo (Meijden, 1990)

Figuur 13 Interieur nieuwe pand buurthuis Stereo (Meijden, 1990)

ontwerp niet geleden heeft onder het lage budget (Debets, 1990; Meijden, 1990).

Met het nieuwe pand werden ook opnieuw doelstellingen vastgesteld. In de Statuten van het nieuwe pand staat: *“De stichting stelt zich ten doel het bevorderen van een leefbare samenleving en de bewustwording en aktivering van de buurt- en wijkbewoners door het stimuleren, het aanbieden en het begeleiden van sociaal-kulturele activiteiten, die primair ten behoeve van het direkte woon-en leefmilieu, met voorkeur voor groepen in achterstandssituaties, gericht zijn op de ontplooiing en vorming van personen, zowel individueel als in groepsverband ten aanzien van het meester worden van problemen in de eigen leef- en/of woonsituatie, in rekreatieve, creatieve, edukatieve en emancipatorische zin”* (Bestuur buurtcentrum Stereo, 1992)

2009

Rond 2009 echter werd buurtcentrum Stereo als stichting opgeheven en verdween uit het pand. Sinds 2009 wordt het pand namelijk gebruikt door (een extra vestiging van) stichting Nida. Een stichting die in 2007 is opgericht met als doel *“een bijdrage te leveren aan een harmonieuze samenleving zonder onderscheid te maken naar ras, geloof, geaardheid en levensbeschouwing van het individu”*. Sinds 2007 zijn zij *“met man en macht bezig om de maatschappij te voorzien van kleurrijke activiteiten ter verwezenlijking van de doelen”*. (Bestuur stichting Nida, 2014).

Bestuur en beheer

Omdat het buurthuis in eerste instantie ten doel had het geestelijk opvoeden van de jeugd (met name jongens), werd het werk gefinancierd door de kerk. Echter met de komst van de geschoolde en betaalde krachten verdwenen de kerkelijke gedragsregels op de achtergrond. Men werkte nu vanuit normen als netheid, eerlijkheid en sportiviteit. Het clubhuiswerk werd beïnvloed door mensen van de betere stand, met ideeën als dat de arbeiders zich moesten verheffen; de culturele ontwikkeling van de mens (Lodewijk et al., 1980).

Zoals al is genoemd, werd het ‘kluphuiswerk’ gefinancierd door de kerk, dit betekende ook dat het werd bestuurd vanuit de kerk. Echter toen na de oorlog het land zijn hoogtepunt wat betreft welvaart bereikte, bereikte het kerkbezoek zijn dieptepunt. ‘kluphuiswerk’ werd vanaf die tijd grotendeels door de overheid gefinancierd, daarmee kwamen rond 1955 ook de eerder genoemde betaalde krachten.

Zoals al in hoofdstuk 1 is genoemd, kwam er in 1968 een democratiseringsgolf op gang en pikte men het niet langer dat de beslissende macht door enkelen werd beheerst. Deze democratisering heeft ertoe geleid dat er ook anders werd gedacht over clubhuiswerk, dit werd politieker van aard. Bijvoorbeeld dat arbeiders zich niet moesten aanpassen aan de betere stand, maar juist hun eigenheid moesten ontwikkelen en waarderen. Het paternalisme verdwijnt uit het werk; niet voor mensen, maar met mensen werken. In de clubhuizen gaat het dan om het ontdekken en ontwikkelen van eigen kwaliteiten, beslissingen leren en durven nemen, rekening houden met elkaar, maar ook een eigen mening hebben (Lodewijk et al., 1980).

Tot 1975 heerste er in het buurthuis Stereo nog een sterke competitieve geest, zowel tussen groepen als tussen medewerkers. Echter, kwam nu ook de democratiseringsgolf aan in het buurthuis; Op initiatief van de directeur werd er een algemeen beleid opgesteld voor Stereo. Een algemeen beleid dat gesteund werd door zoveel mogelijk mensen en waar iedereen als gelijke werd gezien. Dit gold niet alleen voor de medewerkers, maar ook voor de clubleden. De (kinder- en tiener)clubs kregen minder vaste regels, want het was belangrijk dat de leden meer zelf zouden ontdekken en bepalen (Lodewijk et al., 1980).

Een belangrijke ontwikkeling bij de democratisering is dat het club/buurthuis niet langer als een losstaand element in de buurt werd beschouwd, maar dat het in de buurt staat en er vóór de buurt is. Hierdoor ontstaat een wisselwerking tussen het buurthuis en wat er in de buurt leeft en het buurthuis. Er wordt bijvoorbeeld ook geen reclame meer gemaakt in kranten (want dan komen er immers mensen van buiten de buurt) (Lodewijk et al., 1980).

Stereo is ook gaan samenwerken met andere organisaties in de wijk; zo is er namelijk een kinderdagverblijf gekomen toen het gezondheidscentrum, 'kluphuis Het Ravenest' en Stereo dat nodig vonden. Ook ontstond het idee om de 2 clubhuizen uit dezelfde wijk hun programma op elkaar af te laten stemmen. Deze activiteiten waren niet alleen bedoeld voor het gedeelte van de wijk waarin het gebouw stond, maar waren voor alle mensen in Hillesluis. Zo hadden ze in 1978 als gezamenlijke activiteiten: Naailes, judo, ballet en ritmisch gym, zwemles, majorette, filmmiddagen, ruilbeurs, bibliotheek, huiswerkcursus en vakantieactiviteiten (Lodewijk et al., 1980; medewerkers kluphuis Stereo en Het Ravenest, 1978 (geschat)).

Gebruik

1930

In 1930 waren er alleen jongensgroepen met lagere-schoolleeftijd, daarna ook oudere groepen en uiteindelijk naast jeugdwerk (met jongens en meisjes), ook gezinswerk. In de beginperiode werden kinderen aangeschreven die bij andere patronaten bekend waren, later werden er vooral leden 'geworven' door mondelinge reclame en door huisbezoeken van parochie-geestelijken. Het patronaat functioneerde als hulpkerk van de parochie. Op zondag waren er 3 missen en was de kapel vol (Lodewijk et al., 1980).

Activiteiten uit de beginperiode waren o.a. figuurzagen, handtekenen, gezelschapsspelen en voorlezen. Oudere groepen: amateurtoneel, sport, volksdansen en tafeltennissen. Om beter in contact te komen met de ouders van de kinderen, was het clubhuis ook 's avonds voor volwassenen geopend. Men kaartte er of deed een potje biljart. Echter moet daarbij wel gezegd worden dat deze volwassenen vaak alleen binnen kwamen vanwege de pot tabak die op tafel stond. Verder heeft het buurthuis ook nog dienst gedaan als badhuis. Men kon onder toeziend oog van de conciërge douchen (Lodewijk et al., 1980).

Bij gebrek aan informatie en plattegronden kan er van dit pand helaas geen indeling gemaakt worden van de ruimtes. Wat wel bekend is, is dat het pand vier verdiepingen telde, er een kapelzaal, keuken, bestuursruimte, sportzaal, verschillende 'klupruimtes' en een recreatieruimte aanwezig waren.

1940-1945

Tijdens de oorlogsjaren werd het rustiger in het buurthuis. Veel kinderen waren naar het platteland verhuisd omdat daar meer te eten was, echter ging ondanks de oorlog en het instellen van de avondklok het 'klupleven' gewoon door. Daarnaast zijn er ook onderduikers geweest in het buurthuis; de Kapel was een goede plek om mensen te verstoppen. Omdat de winters gedurende de oorlogsjaren erg koud waren en er alleen in de sportzaal een kachel stond, vonden ongeveer alle activiteiten hier plaats (Lodewijk et al., 1980).

1960

Rond 1960, werden de leden van de 'klups' niet meer kerkelijk opgevoed. Het kerkbezoek was teruggelopen en de kapel werd herbestemd tot tiener/discoruimte. De mis werd voortaan in een kleinere ruimte gelezen. Activiteiten die buiten de 'klups' werden georganiseerd waren onder andere: judo, tafeltennis, voetbaltoernooien, songfestivals en kamp. Er werd ook veel aan toneel, muziek en dans gedaan. Er werden zelfs circusvoorstellingen gemaakt en opgevoerd (Lodewijk et al., 1980).

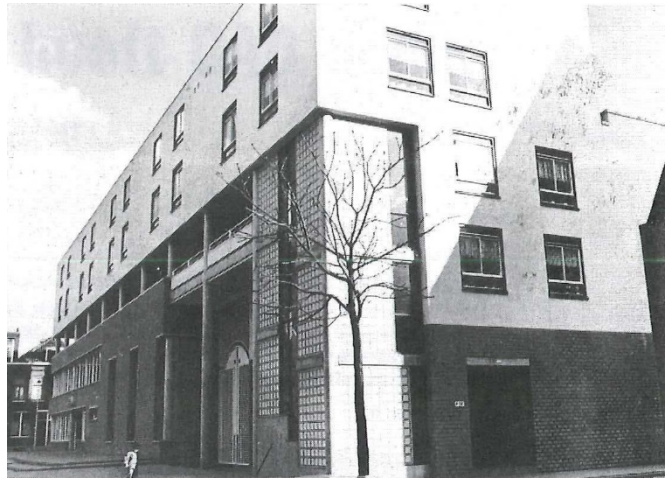
Figuur 14 Circus Kwats door de leden van het clubhuis (Lodewijk, Schelvis, Bekhoven, Platenburg, & Stigt, 1980)

1975

Het buurthuis heeft in deze periode een peuterspeelzaal, kinderwerk, activiteiten voor tieners, volwassenen en ouderen, buurtwerk en maatschappelijk werk. Vanaf dit jaar werd er ook begonnen met praatgroepen voor vrouwen onder leiding van een maatschappelijk werkster. Gebleken was dat veel vrouwen in dezelfde situatie zaten en van daaruit problemen hadden of niet blij waren met de situatie (Lodewijk et al., 1980; medewerkers kluphuis Stereo en Het Ravnest, 1978 (geschat)). Tot de jaren tachtig veranderde er niet zo veel: het buurthuis was een levendige plek in de buurt. Er waren veel groepen, voor iedereen wel iets, uiteenlopend van groepen met peuters tot en met bejaarden en er werkten zo'n 60 medewerkers. Je kon er terecht voor ontspanning, vorming, buurtwerk en hulp: Het programma-aanbod was groter dan ooit tevoren (Lodewijk et al., 1980). Vanaf 1979 was ook buitenlandwerk/migrantenwerk een aandachtspunt bij het buurthuis. De aandacht werd eerst vooral gericht op vrouwen, omdat zij als meest geïsoleerd binnen de wijk worden beschouwd (Stigt, 1980).

1990

Het nieuwe pand aan het Brabantseplein werd in gebruik genomen. Dit pand heeft niet alleen een functie als buurtcentrum, maar omvat ook woningen. De onderste twee bouwlagen werden gebruikt voor het buurthuis. De woningen en het buurtcentrum zijn duidelijk van elkaar gescheiden, zowel in materialisering als in gebruik en infrastructuur. De woningen zijn namelijk te bereiken via een trappenhuis op de kop van het bouwblok aan de rechterkant van de poort. Het buurthuis heeft zijn hoofdentree aan de lange kant, ongeveer in het midden aan de linkerzijde van de poort (Debets, 1990). Het migrantenwerk bestaat niet meer als aparte werksoort in Stereo; er is weliswaar extra aandacht voor migranten, maar er wordt gestreefd naar een integrale benadering (Bestuur buurtcentrum Stereo, 1992).

Figuur 15 Foto kopse gevel met entree woningen nieuwe pand buurthuis Stereo (Meijden, 1990)

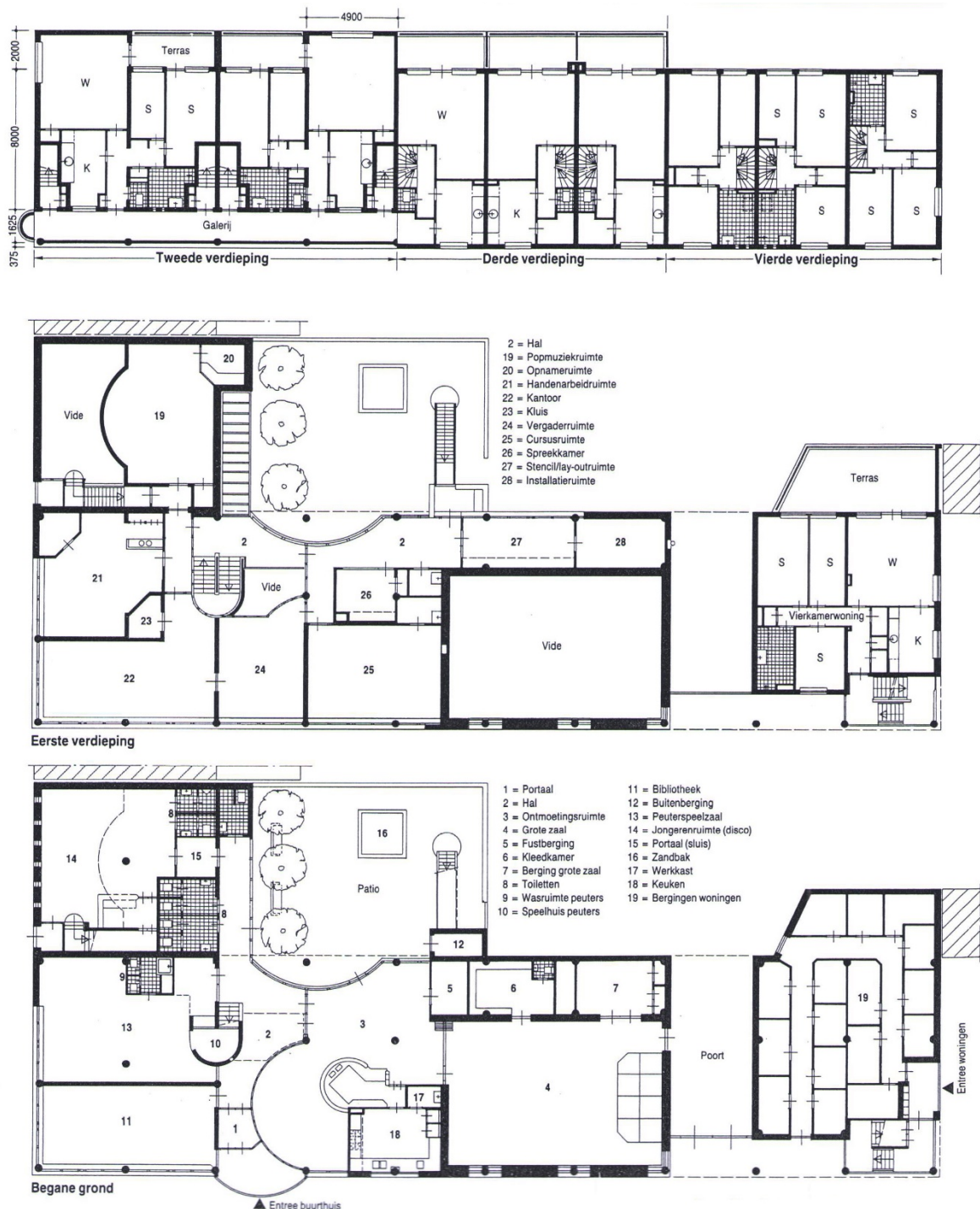
De indeling van het nieuwe pand is als volgt (zie ook de plattegronden op de volgende pagina):

- BG: Centrale hal, ontmoetingsruimte (hart van het buurthuis), deze is gekoppeld aan de grote zaal(2 lagen hoog), bergingen, kleedkamer, berging grote zaal, toiletten, wasruimte peuters, speelhuis peuters, bibliotheek, peuterspeelzaal, jongerenruimte met portaal (disco)(2 lagen hoog), patio met zandbak, keuken en bergingen woningen.
- 1^e etage: Hal, popmuziekrimte, opnameruimte, handenarbeidruimte, kantoor met kluis, vergaderruimte, cursusruimte, spreekkamer, stencil/lay-outruimte en installatieruimte.
- 2^e etage: Galerij waarop alle woningen worden ontsloten, flatwoningen en toegang maisonnettes. De galerij is aan de voorzijde gesitueerd vanwege de bezonning achter (woonkamers) en verlevendiging van het plein.
- 3^e en 4^e etage: Maisonnettes (Debets, 1990; Meijden, 1990)

Ook vond er verhuur van ruimtes plaats aan instellingen in de wijk. Verhuur aan particulieren gebeurde alleen bij uitzondering (Bestuur buurtcentrum Stereo, 1992).

2009

Stichting Nida kreeg een extra vestiging in het voormalig pand van Stichting Stereo. Nida probeert haar doelen te bereiken door maandelijks een minimum van 5 activiteiten (jaarlijks 60) te organiseren. Verder wil de stichting hiervoor het aantal vrijwilligers verhogen en jaarlijks stagiaires aannemen. Nida organiseert verschillende activiteiten, bijvoorbeeld: workshops als papier marmeren, kookles, naailes, fotocursussen, kickboxen, zaalvoetbal, muziekles, taallessen en computerles. Ondersteunend biedt Nida administratieve hulp zoals het lezen, vertalen en invullen van formulieren. Ook organiseert de stichting informatiebijeenkomsten in samenwerking met onder andere de politie, de brandweer, de GGD en andere instanties (Bestuur stichting Nida, 2014).

Figuur 16 plattegronden nieuwe pand buurthuis Stereo (Debets, 1990)

2.3 Larenkamp

Ontstaan en doel

Het ontwerp voor de Larenkamp aan Slinge 303 in Charlois is gemaakt in 1970-71 door Jacques Bister, opgeleverd in 1973 en geopend door koningin Juliana (Bulthuis, 1986a, p. 61; Eykelenboom et al., 1973a). Het gebouw heeft 9 miljoen gulden gekost, een flink bedrag in die tijd. Het beleid van wijkgebouwen die tussen 1967 en 1974 tot stand zijn gebracht was echter gericht op grote, nieuwe wijkgebouwen, waarvan De Klimmende Bever en De Larenkamp de twee grote voorbeelden zijn. Was vóór 1967 het streven gericht op hier en daar een zeer beperkte accommodatie, na 1967 ging het om het tot stand brengen van multifunctionele accommodaties. Het wijkgebouw zou de centrale plaats zijn voor de wijkbewoners. Dit had te maken met de wijkgedachte en met het streven de dienstverlening naar de mensen te brengen in plaats van de mensen naar de dienstverlening (Bulthuis, 1986a; Eykelenboom, Krieken-Breure, Krieken, Römer, & Dam- van der Berg, 1973b; Wolters, 1997)

Deze multifunctionele wijk- en buurtaccommodaties zouden aan het volgende moeten voldoen: *“Open ontmoetingsgelegenheden waar mensen van alle mogelijke leeftijden en uit verschillende activiteiten elkaar kunnen treffen en waar groepen die anders geen kans krijgen, ook eens iets kunnen doen”*.

In de eerste plaats wilde men in de hele stad, dus zowel in de oude als in de nieuwe wijken, het tekort aan wijkaccommodaties opheffen. In het centrum en in de oude wijken was het tekort nog een erfenis van het bombardement. De nieuwbouwwijken rond de stad hadden allereerst in de woonbehoefte voorzien en waren nu aan hun gemeenschapsvoorzieningen toe (Bulthuis, 1986a, pp. 25,26).

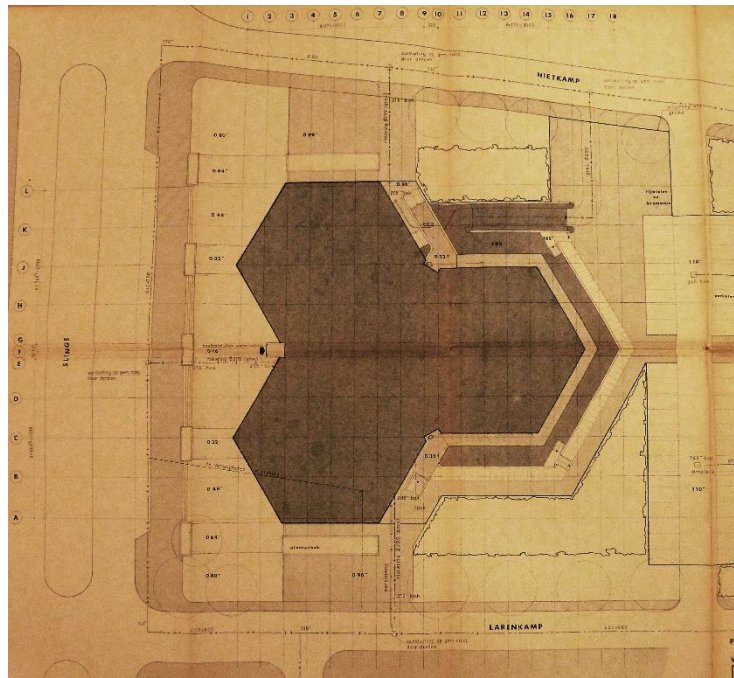
Figuur 17 Wijkgebouw de Larenkamp in Zuidwijk aan de Slinge, hoek Larenkamp (Plas, 1980).

Figuur 18 Officiële opening Wijkgebouw de Larenkamp door koningin Juliana in 1973 (Eykelenboom, Krieken-Breure, Krieken, Römer, & Dam- van der Berg, 1973a)

Geschiedenis

Het ontwerp voor de Larenkamp was bedoeld om ook gerealiseerd te worden in IJsselmonde en Ommoord. Dit om tijd en op de ontwerpkosten te besparen. Zo is het gebouw bijna geheel identiek aan wijkgebouw 'de klimmende bever' in IJsselmonde. De buitenkant is gelijk, de indeling en plattegronden verschillen op enkele fronten; de theaterzaal van de Larenkamp heeft onder andere een vlakke vloer en geen vaste schouwburginrichting, hierdoor is de zaal flexibeler in gebruik dan in de klimmende bever. De vestiging in Ommoord is er nooit gekomen (Bulthuis, 1986a, p. 61).

Figuur 19 Situatie wijkgebouw de Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

1998

Het dagelijks bestuur wilde in 1998 geld, 300.000 gulden, uittrekken voor een opknapbeurt voor wijkgebouw Larenkamp. Het vijftientig jaar oude wijkgebouw was hard aan een opknapbeurt toe. Er was sprake van achterstallig onderhoud en enkele gebruikers van het gebouw, zoals buurthuis De Phoenix, zijn nogal slecht bedeed (Anon., 1997a). Echter blijkt later dat jaar dat de 300.000 gulden niet voldoende zal zijn om alle klachten en gebreken te verhelpen. Het geld dat reeds is uitgekeerd werd gebruikt voor de aanpassing van entree en toiletten, het opknappen van de cv-installatie en het schilderwerk, de vervanging van 325 stoelen en de aanpassing van de ruimte voor de bewonersorganisatie Zuidwijk. Ook de bibliotheek had een transformatie ondergaan in 1998 (Anon., 1997b, 1998).

In juni 1999 overwoog Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR) de muziekschool in wijkgebouw Larenkamp op te heffen, de huurlasten drukten te veel op het budget van de noodlijdende stichting, zij had op dat moment namelijk een tekort van een miljoen gulden. Larenkamp was het duurste gebouw dat ze huurden en daarom werd als eerste bekeken of afstoten van dit gebouw de stichting kon redden (Anon., 1999). De oplossing werd echter gevonden in het afstoten van drie ruimtes en een verlaging van de huur, op die manier kon het muziekcentrum, dat al sinds het begin van de Larenkamp huurder was, toch in het buurtgebouw blijven (Anon., 2000a). In 2004 heeft een ruime meerderheid van de deelraad in Charlois ingestemd met het voorstel van het dagelijks bestuur om niet meer geld uit te trekken voor de diensten van Charlois' Welzijn dan in andere jaren het geval was. Dat betekende echter dat de huurder geworden welzijnsinstelling het komende jaar flink moest bezuinigen (Anon., 2004)

2008

Met beperkte middelen is er flink verbouwd, dit om De Larenkamp een jeugdiger uitstraling te geven. De oude rookfoyer is omgebouwd tot klein podium, er kwamen een nieuwe bar en loungehoek en de grote zaal die eerder al een tribune had gekregen, werd voorzien van frisse kleuren en nieuwe lampen (Redactie AD, 2008).

2015

Door grote bezuinigingen zal LCC Larenkamp na 1 juli 2015 haar deuren sluiten, zo is besloten door de gemeenteraad van Rotterdam op 12 november 2014 (Cooiman, 2014). Gemeenteraadslid Dries Mosch van Leefbaar Rotterdam heeft zich nog ingezet voor het behoud van het wijkgebouw, echter mocht dit niet baten (RTV Rijnmond, 2014b). Volgens de raad kostte het gebouw namelijk te veel

geld; een verbouwing en vernieuwing van het wijkgebouw zou 4.5 miljoen gulden gaan kosten (Larenkamp, N.D.). In de brief van het College van Burgemeester en Wethouders aan de gebiedscommissie Charlois wordt hier het volgende op gezegd: *"Het college is van mening dat de gevraagde financiële inzet (de investering, de structurele subsidie aan de stichting) en de financiële risico's te groot zijn in verhouding tot de maatschappelijke opbrengsten". "Op basis hiervan heeft het college gekozen voor de maatregel om De Larenkamp te sluiten en om de huurders en gebruikers elders onder te brengen. Ook wordt gekeken naar het elders onderbrengen van de activiteiten, die nu in De Larenkamp plaatsvinden."* (Visser, 2014).

Bestuur en beheer

Voor het beheer en de exploitatie van wijkgebouwen besloot de gemeenteraad op 17 december 1970 tot het instellen van de Raad voor de Gemeentelijke Wijkgebouwen (R.G.W). Het was de bedoeling een netwerk van wijk -en buurtaccommodaties tot stand te brengen. De Larenkamp was een van deze wijkgebouwen die onder de Raad voor de Gemeentelijke Wijkgebouwen viel. Bij het beheer van de wijkgebouwen wilde men aan de direct betrokkenen, dus de wijkbewoners, een zo groot mogelijke rol toekennen (Bulthuis, 1986a, p. 26).

Gebruik

1973

Vanaf 1973 waren in de Larenkamp diverse activiteiten te doen en/of kon men gebruik maken van verschillende diensten, zo was er bijvoorbeeld de gemeentebibliotheek, een muziekschool of kon men bij een koor.

Het gebouw was als volgt ingedeeld (zie ook bijlage 3):

Kelder:	Dansruimte, handenarbeid, techniekruimte, geluid- en beeldruimte, magazijn en berging
Bg:	Entree met hal en garderobe, gemeentebibliotheek met een leeszaal voor volwassenen en een leeszaal voor jongeren, bejaardenhuiskamer, pedicure en kantoor met wachtruimte, peuteropvang met kantoor leidster, toiletten, keuken, foyer en buffetruimte, toneelzaal en bergingen
1 ^e etage:	Aula- balletzaal, kleedkamers, algemene zaal (80pers), 2 kleine algemene zalen (30pers), grote en kleine lesruimtes, kantine, kantoren, bestuursruimte, spreekkamers, toiletten, opslag en pantry

In 1999 had de muziekschool bijna moeten vertrekken, echter hoefde dit uiteindelijk niet doordat zij een ruimte afstootte en doordat de huur verlaagd werd.

Figuur 20 Bibliotheek in wijkgebouw Larenkamp (Vos, 1980)

2007

Met het nieuws dat de bibliotheek misschien zou gaan verhuizen naar de mediatheek van de nieuwe brede school aan het Schereplein, kwamen er plannen voor een medisch centrum voor de Larenkamp. Echter moest eerst onderzoek gedaan worden naar de technische staat van het gebouw dat inmiddels al 30 jaar oud was en een goede opknapbeurt kon gebruiken.

Al eerder werd bekend dat de Larenkamp zich wilde profileren als poppodium, maar dagelijks bestuurder Ed Goverde van Charlois stelt dat het wijkgebouw en omgeving niet alleen als poppodium, maar in veel bredere zin kan worden ontwikkeld. Hiervoor werd gekeken wat mogelijk is (Anon., 2008b; Keunen, 2007).

In 2007 werd de Larenkamp onder ander ook de plek voor een vestiging van Vooruit, persoonlijke begeleiding persoonlijke begeleiding voor werklozen. Voor de keuze van het gebouw van de Larenkamp was het vooral van belang dat het een laagdrempelige voorziening was, waar mensen dus gemakkelijk naar binnen gaan (Anon., 2001).

2014

Het medisch centrum is er nooit gekomen, de gemeente vond het te duur om het pand op te knappen. Het gebouw zal gesloopt worden, ervoor in de plaats komt een groenvoorziening. Tot die tijd biedt de Larenkamp iedereen, jong en oud, alles op het gebied van vergaderen, kantoorruimte, ontmoeting, welzijn, vrijetijdsbesteding en theater. (Larenkamp, N.D.).

Denk hierbij aan: cabaret, kindertheater, muziektheater, toneel, open ontmoetingscentrum, buffet, activiteiten voor de wijk, hulp, informatie en voorlichting, verhuur van ruimtes, bibliotheek, exposities/tentoonstellingen, gezondheidszorg, ouderenactiviteiten, sport, (multi)culturele activiteiten, cursussen/opleidingen en een Internetcorner. Voor de huidige activiteiten wordt een ander onderkomen in de buurt gezocht (Larenkamp, N.D.; RTV Rijnmond, 2014a; Sanoma Media The Netherlands B.V. , 2014).

3. Het klooster te Rotterdam

In dit hoofdstuk wordt het klooster, gelegen in het Oude Noorden te Rotterdam, behandeld. In de eerste paragraaf wordt de ligging van het klooster in de buurt beschreven. In paragraaf twee vindt u de geschiedenis van het oude Noorden. De derde paragraaf behandelt de geschiedenis van het klooster zelf, waarbij de ontwikkeling van meisjesschool en klooster tot buurthuis zichtbaar wordt. De laatste paragraaf beschrijft het gebruik en de functies van het gebouw in de verschillende periodes.

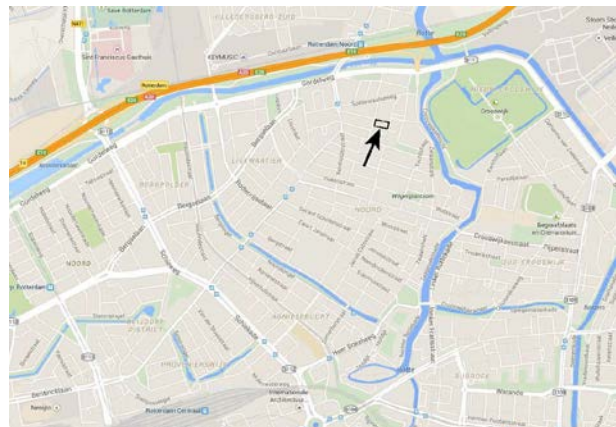
3.1 Ligging

Het kloostercomplex is gelegen aan de Hammerstraat, Ruivenstraat, Heer Kerstantstraat en Hildegardisstraat te Rotterdam. Het klooster is gelegen in de Rotterdamse wijk 'het Oude Noorden'. Binnen de wijk heeft het kloostercomplex qua ligging geen hoofd functie in het stratenpatroon. Het is bijvoorbeeld niet zo dat de meeste wegen richting het klooster lopen of dat het klooster op een duidelijk zichtbare plek binnen de wijk ligt. Het voelt eerder aan alsof het gebouw opgaat in het bestaande stratenpatroon, en vooral niet te veel op wil vallen. Dit is natuurlijk wellicht te verklaren door zijn functie, een klooster, een plek waar rust gewenst is.

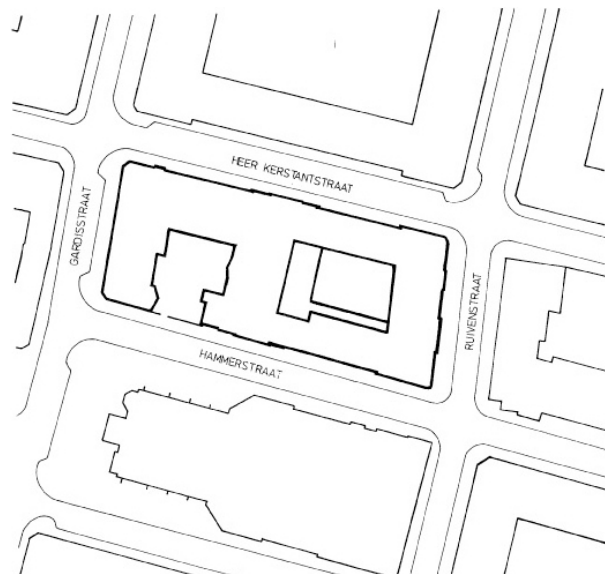
Het klooster is echter wel een beeldbepalend gebouw omdat het kenmerkend is voor het gebied en onder andere representatief is voor de vooroorlogse bouwperiode. Het draagt in een bepaalde mate bij aan de ruimtelijke identiteit van de straat en buurt. Zo is het Klooster benoemd tot icoon van het Oude Noorden vanwege zijn centrale ligging in de kop van het Oude Noorden en is het een gemeentelijk monument. Ook werd het klooster in 2008 al gezien als potentieel ontmoetingscentrum voor de gehele wijk en werd het een zogenaamd vliegwiel (Gemeente Rotterdam, 2010a, p. 20; Gemeente Rotterdam et al., 2008, p. 12; 2009; Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013).

Figuur 21 Luchtfoto Kloostercomplex (Anon., N.D.-b)

Figuur 22 Ligging het klooster (eigen afbeelding op basis van Google, 2014)

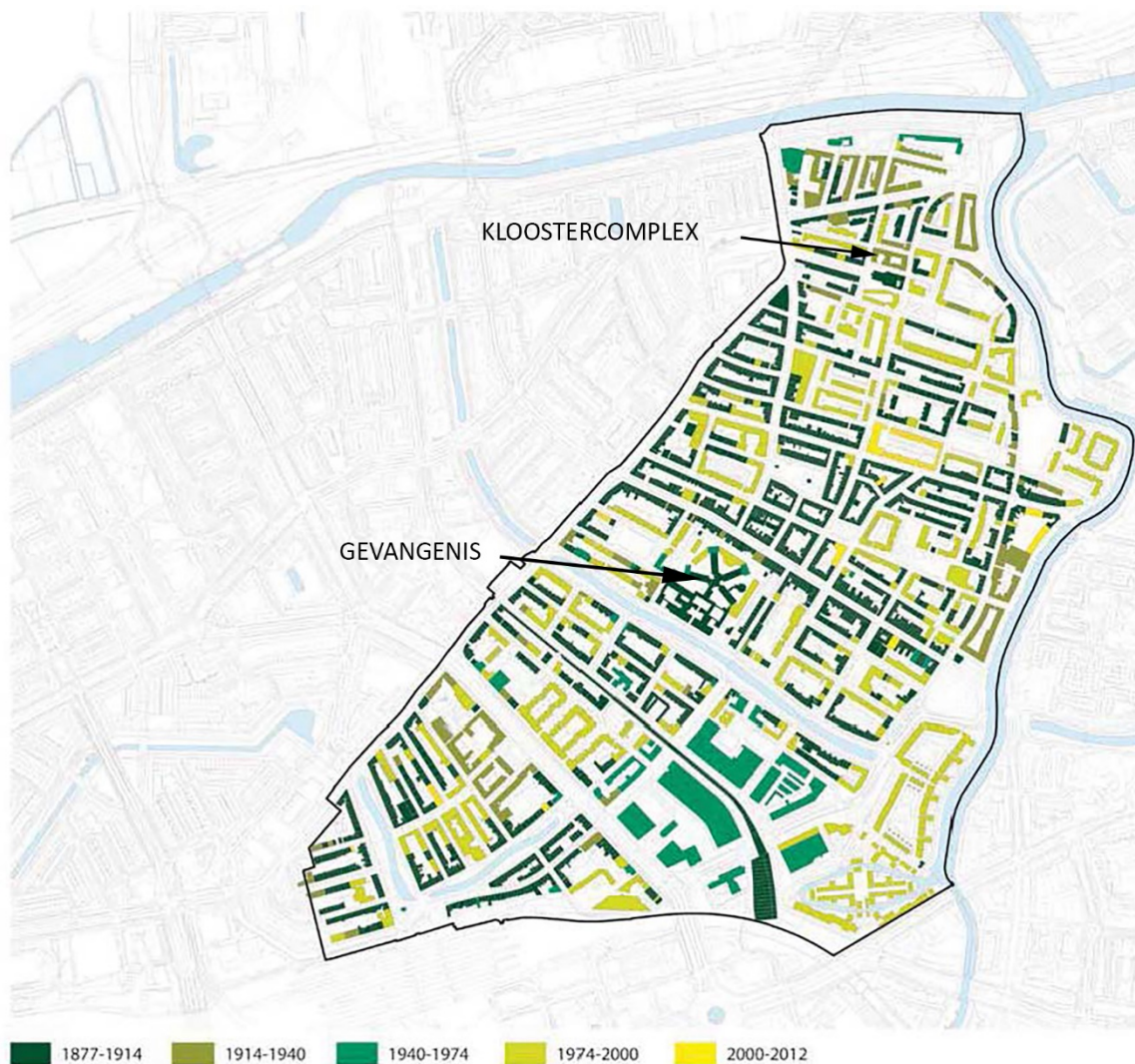
Figuur 23 Situatie kloostercomplex met directe omgeving (P. Hammel, 1983)

3.2 Geschiedenis wijk

Het Oude Noorden is in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstaan 'uit' de voormalige Blommersdijkse polder en polder Blokland. De Blommersdijkse polder en polder Blokland zijn ontstaan door ontginning van het stroomgebied van de Schie en de Rotte. De wijk ligt tussen de Rotte en de Bergweg, de oude vaarroute naar het centrum en de oude kade naar Hillegersberg (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stichting Rotterdam Woont, 2014).

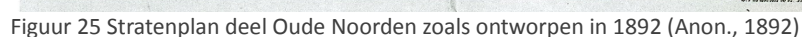
Eerste bebouwing

Rond 1860 werd het Singelplan van Rose gerealiseerd, met als belangrijk onderdeel de Noordsingel met een slinger bij het Noordplein naar de Crooswijksesingel. In 1866 startte de eerste bouw in het gebied; het eerste grote bouwproject in het Oude Noorden betrof de bouw van de gevangenis aan de Noordsingel in 1866-72. De Rotte, de Schie en de spoorlijn vormden een ideale begrenzing en daarmee, naast het feit dat het destijds nog een eind buiten de bebouwde kom lag, was het Oude Noorden een geschikte locatie voor een gevangenis. Pas in 1870, na het aflopen van het windrecht van de Blommersdijkse molen, mochten grondeigenaren de grond verder ontwikkelen (Gemeente Rotterdam, 2014c; Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stichting Rotterdam Woont, 2014). Door de landbouwcrisis in 1880 trokken veel mensen van het platteland naar de stad en is er, niet alleen in het Oude Noorden, maar in de hele stad behoorlijke groei in het inwonersaantal te zien. In 1880 telde Rotterdam 150.000 inwoners; in 1900 was dat aantal al ruim verdubbeld tot 319.000 inwoners. (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013).

Figuur 24 Datering gebouwen in het Oude Noorden, de Agniesebuurt en de Provenierswijk (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013).

De wijk bestaat (net als de Agniesebuurt en de provenierswijk) uit een aaneenschakeling van particuliere stratenplannen (Gemeente Rotterdam, 2014c). Het stratenpatroon volgt in de meeste gevallen het patroon van de kavelsloten en de structuur van de polder. Echter, om de wijk te structureren werden drie bredere, doorgaande straten gemaakt: de Zwart Janstraat, de Zaagmolenstraat en de Bloklandstraat. Tot 1895 was er in het zuidwestelijk deel van de wijk sprake van een redelijk ruime opzet: straten van 12 meter breed en bouwblokdieptes van 50 meter. Bovendien, anders dan de revolutiebouw in het naastgelegen Crooswijk, waren de panden hier vaak maar twee of drie lagen hoog met boven- en benedenwoningen en eigen voordeur. Toen de bouwgrond schaars werd, was er meer sprake van speculatiebouw. Binnen de hoofdstraten werden in plaats van drie ruime nu vier krappe bouwblokken gerealiseerd. Echter is de bebouwing rond de Soetendaalseweg met onder andere de Hildegardiskerk en het klooster ruimer van opzet. De Gordelweg uit 1930 vormt de begrenzing van de wijk in het noorden (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stichting Rotterdam Woont, 2014).

Wederopbouw

Na de Tweede Wereldoorlog stond in Rotterdam de wederopbouw van de stad en havens centraal. Er werd veel geïnvesteerd in de aanleg van nieuwe wijken aan de rand van de stad in de jaren 1945-1965. De belangstelling verschoof daarna van het bouwen in de uitbreidingsgebieden, naar de gebieden rond het stadscentrum, zoals ook het Oude Noorden. Het Oude Noorden was een middenstandswijk met de hoofdstraten als meest bedrijvige gebieden. Echter was vanwege de aandacht voor de wederopbouw in uitbreidingswijken weinig gedaan aan het onderhoud van de woningen, was er sprake van parkeeroverlast, gebrekkige voorzieningen en een groot tekort aan groenvoorzieningen. Bewoners die de kans kregen vertrokken uit de wijk en hiermee werd de bevolkingssamenstelling van de buurt steeds eenzijdiger. De eerste vorm van opstand hiertegen was te horen in de negentiende-eeuwse wijk het Oude Westen. Later, in 1968 werd in het Oude Noorden uit ontevredenheid over de achteruitgang het wijkcomité Oude Noorden, projectgroep Het Oude Noorden en wijkorgaan Het Oude Noorden opgericht. De acties hadden succes en rond 1975 begon ook hier de stadsvernieuwing (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stouten, 2004).

Stadsvernieuwing

Dit betekende dat een groot deel van het Oude Noorden op de schop moest. Uitgangspunten waren bijvoorbeeld dat de woningen bewoonbaar en bouwtechnisch op aanvaardbaar niveau moesten worden gebracht; de karakteristieke aaneengesloten bebouwing met sterke relatie tussen woningen, straat en tuin zou worden gehandhaafd; de lange woonstraten zouden aantrekkelijk worden gemaakt; de woonfunctie op begane grond zou worden versterkt; er zou naar een evenwichtige opbouw van bewoners worden gestreefd door een gedifferentieerd woningaanbod; de huren zouden betaalbaar blijven en recreatieve en culturele functies en de sociale en medische voorzieningen zouden worden verbeterd (Anon., 1986; Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stouten, 2004, pp. 169-175). De stadsvernieuwing was echter niet geheel een succes voor het sociaal maatschappelijk leven: ook tijdens de stadsvernieuwing verlieten veel oorspronkelijke bewoners de oude wijk. De eenzijdige bevolkingssamenstelling verbeterde nauwelijks. Dit viel begin jaren tachtig samen met de crisis, de stijging van de werkloosheid, krakersacties en drugsproblematiek en het feit dat er een grote onzekerheid heerste over de mogelijkheden om nieuwe woningen ter vervanging van de onbewoonbaar verklaarde huizen te bouwen. Maar toch, na tien jaar stadsvernieuwing waren er 1700 nieuwbouwwoningen, 700 renovatiewoningen, twee bejaardentehuizen, drie nieuwe basisscholen en een clubhuis gerealiseerd en is er aandacht geweest voor aanleggen en opknappen van pleinen en binnenterreinen. Na de opheffing van de projectgroep in 1993 ging de vernieuwing van het Oude Noorden verder in het kader van het Grote Steden Beleid (Anon., 1984b; Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stichting Rotterdam Woont, 2014; Stouten, 2004, pp. 169-175, 184-193).

Een nieuwe fase van stadsvernieuwing in Rotterdam diende zich in de loop van de jaren negentig aan; door herstructurering van de bestaande woningvoorraad werd geprobeerd de leefbaarheid in achterstandswijken te verbeteren. Dit hield in het doorbreken van de sterk eenzijdige woningvoorraad en ging gepaard met bijvoorbeeld de sloop van goedkope huurwoningen en nieuwbouw in een duurdere categorie als vervanging hiervoor. Ook woningverbetering die de bestaande woning opstuwde naar een duurdere categorie, samenvoeging van woningen zodat deze beter in de markt kwamen te liggen, en de verkoop van huurwoningen vond plaats. Hierbij was aandacht voor de oorspronkelijke stedenbouwkundige structuur en het negentiende-eeuws architectonisch idioom en woningtypologie. De bouw van gesloten bouwblokken met individueel herkenbare woningen en behoud van de negentiende-eeuwse karakter zorgden ervoor dat de nieuwbouw zich beter in de negentiende-eeuwse context voegde dan de bij stadsvernieuwingprojecten het geval was (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stouten, 2004, pp. 193-210). Niet alleen fysiek wordt er geprobeerd de wijk te verbeteren. In het Oude Noorden is bijvoorbeeld rond de eeuwwisseling ook een project, “het plan van herstel”, om de problematiek van Marokkaanse jongeren en gezinnen aan te pakken. Echter, blijft de toenemende jeugdcriminaliteit een punt van aandacht. De vele projecten voor probleemjongeren en de

maatregelen tegen criminaliteit hebben volgens de wijkbewoners weinig effect gehad (Anon., 2000b; Rubio, 2003).

Krachtwijk

In 2007 heeft Minister Vogelaar 40 wijken aangewezen die specifieke aandacht nodig hadden, het Oude Noorden behoort tot een van deze aandachtsgebieden. Met deze extra aandacht zou de kwaliteit van de wijken (woon- en leefklimaat) zodanig verbeteren dat mensen er weer met veel plezier wonen. Woningcorporaties, gemeente Rotterdam en deelgemeente Noord hebben de opdracht een concreet voorstel in de vorm van een actielijst aan de minister voor te leggen en uit te voeren. Aan de hand van de vastgestelde kansen en uitdagingen zijn concrete plannen gemaakt ten behoeve van het optimaal benutten van deze kansen en het aangaan van de uitdagingen. Hierbij zijn speerpunten benoemd en icoonprojecten aangewezen die centraal staan bij de aanpak van het gebied.

Voor het Oude Noorden betekent dat dat er hard gewerkt wordt om de stedenbouwkundige structuur en pleinen te verbeteren, meer groen aan de wijk toe te voegen, meer variatie in het woningaanbod aan te brengen en de bouwkundige staat en uitstraling van de woningen te verbeteren. Daarnaast wordt de ondernemerskwaliteit verbeterd, wordt gewerkt aan het wegwerken van taalachterstand en het activeren van bewoners richting werk en/of sociale werkzaamheden. Verder staan genoteerd als speerpunten: realiseren van kindvriendelijke buurten, voorkomen en reduceren van jongerenoverlast, treffen van (preventieve) maatregelen voor afglijdende gezinnen, het vergroten van de betrokkenheid van bewoners bij straat en buurt, het ontmoeten van buurtbewoners in de wijk stimuleren en het stimuleren van deelname aan sport, cultuur en verenigingen (Gemeente Rotterdam et al., 2009, pp. 1-9).

Inwonertal en bevolkingssamenstelling

Inmiddels was in de loop der jaren ook de samenstelling van de bevolking veranderd. Gedurende de jaren negentig wordt de meerderheid gevormd door allochtonen. In de wijk kwamen veel projecten op het gebied van sociale participatie, onderwijs en veiligheid. Maar ook voor studenten, kunstenaars en “nieuwe stedelingen” is de wijk aantrekkelijker (Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2013; Stichting Rotterdam Woont, 2014).

Het inwonertal van het Oude Noorden vertoonde de grootste daling in de periode 1958-1980. De daling is groter dan voor geheel Rotterdam het geval was. Na 1985 vond zowel in het Oude Noorden als in geheel Rotterdam een lichte stijging plaats tot 1993. De daling werd veroorzaakt door het wegtrekken van gezinnen met kinderen, de belangrijkste redenen hiervoor waren: de relatief veel kleine woningen in de oude woningvoorraad, de toename van de welvaart en daarmee de gewenste hoeveelheid woonruimte en het beschikbaar komen van gezinswoningen in ruimer opgezette wijken in wijken verder van het centrum (Stouten, 2004, pp. 274, 275)

Tussen 1980 en 1993 was een van de ingrijpendste veranderingen van de bevolking de ontwikkeling naar etniciteit. Veel bewoners waren vertrokken en hun plaats werd gedeeltelijk ingenomen door bewoners die tot de Surinaamse, Antilliaanse, Marokkaanse of Turkse gemeenschap behoorden. In 1971 bestond het aandeel bewoners van “niet Nederlandse afkomst” uit slechts 5%, waar het bijna tien jaar later in 1980 uit 23%, in 1993 uit 57% en in 2000 zelfs uit 62% van de bevolking in het Oude Noorden bestond. In vergelijking tot de rest van Rotterdam vindt men in het Oude Noorden minder inwoners van Nederlandse afkomst. In 2000 loopt het aantal verschillende nationaliteiten hier zelfs op tot meer dan tachtig (Stouten, 2004, pp. 277, 292).

Oude Noorden	Nederlanders	Surinamers + Antillianen	Turken	Marokkanen	Overige	Totaal
1980	77 %	6 %	6 %	4 %	7 %	19.727
1989	67 %	10 %	9 %	9 %	6 %	17.370
1993	43 %	13 %	10 %	10 %	24 %	18.473
2000	38 %	14 %	13 %	14 %	21 %	18.084

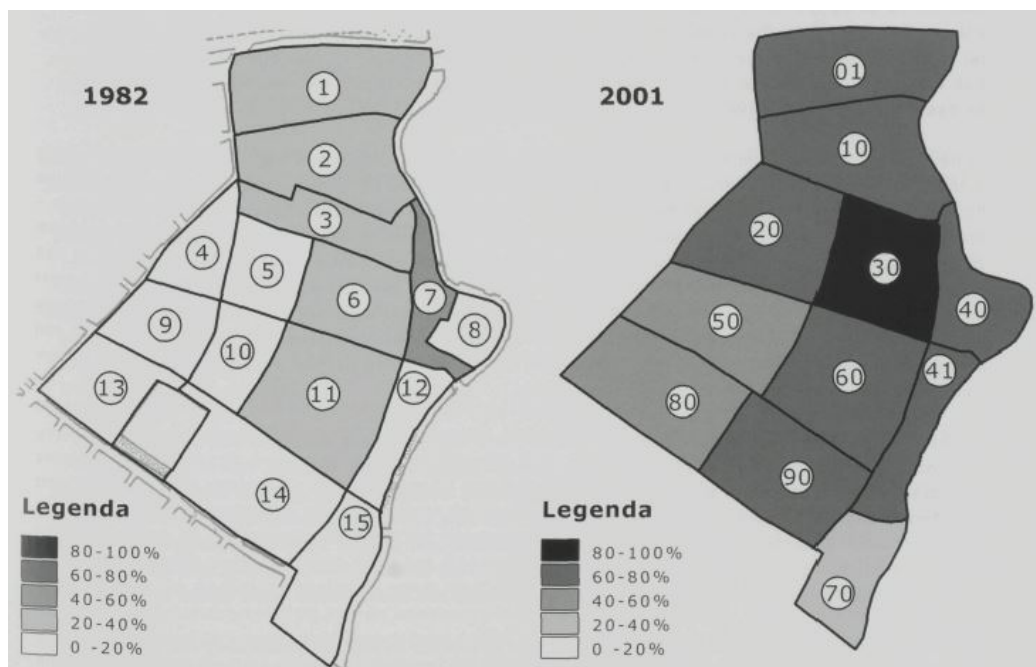
Figuur 26 Bevolkingsaantal en etniciteit het Oude Noorden 1980-2000 (Stouten, 2004, pp. 276 -292)

Rotterdam	Nederlanders	Surinamers + Antillianen	Turken	Marokkanen	Overige	Totaal
1980	88 %	4 %	3 %	1 %	4 %	579.187
1989	81 %	8 %	4 %	3 %	4 %	576.218
1993	61 %	9 %	5 %	3 %	22 %	596.116
2000	56 %	7 %	5 %	11 %	21 %	592.660

Figuur 27 Bevolkingsaantal en etniciteit Rotterdam 1980-2000 (Stadsarchief Rotterdam, 2012a; Stouten, 2004, pp. 276-292)

De concentratie van migranten op straat- en blokniveau levert in de loop der tijd problemen op. Vooral in het noordelijk deel is door de hoge woondichtheid, het tekort aan openbare ruimte en overwegend grote gezinnen het gebruik van de openbare ruimte zeer intensief. Deze problemen zijn echter niet geheel nieuw, al in 1988 vonden bewoners vrijwel unaniem dat de gebrekkige kwaliteit van de woonomgeving te herleiden was tot tekortkomingen in de stedenbouwkundige structuur. De helft wees hierbij op het gebrek aan een goede leefomgeving, in het bijzonder voor kinderen, met als knelpunten tekort aan groen en speelmogelijkheden waardoor de wel aanwezige voorzieningen zeer intensief werden gebruikt met vernieling, vervuiling en agressie als gevolg (Stouten, 2004, p. 299).

Het Oude Noorden heeft in 2014 ongeveer 17.000 inwoners en is daarmee de grootste wijk van Rotterdam Noord. De bewoners in de wijk zijn erg divers; jong, oud, rijk, arm, studenten, kunstenaars, ondernemers en winkeliers wonen en werken er naast én met elkaar. Echter is het wel te zien dat de wijk uit relatief veel eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen bestaat. In het Oude Noorden wonen nog steeds veel kwetsbare mensen, mensen die moeite hebben met rondkomen en met diverse sociaal-psychische problemen waardoor het lastig is regie over hun eigen leven te hebben. Echter zijn er in de buurt ook veel mensen die zich actief inzetten voor hun straat, buurt of binnenterrein. Verder is het een levendige buurt met bewonersverenigingen, winkels, horecagelegenheden, kleine en creatieve bedrijfjes en pleinen (Gemeente Rotterdam, 2014a, pp. 19-24; 2014c).

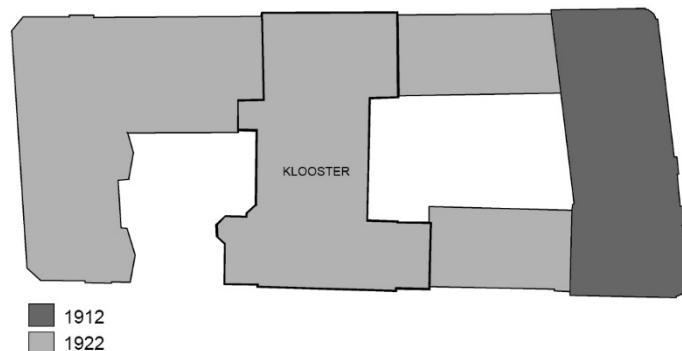
Figuur 28 Buurtindeling en aandeel inwoners van niet Nederlandse afkomst in het Oude Noorden in percentages; 1982 en 2000 (Stouten, 2004, p. 303)

3.3 Geschiedenis het klooster

Het complex is in 2 delen gebouwd; het eerste, meest oostelijke deel, ontworpen door de heer Margry, is in 1912 voltooid. De inwijding van de nieuwe St. Hildegardisschool voor meisjes vond plaats op 17 september 1912 (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs, 2007). Het complex hoort bij de Rooms Katholieke St. Hildegardis-parochie, aan de andere kant van de Hammerstraat, die in 1890 in gebruik werd genomen. Het plan om scholen te bouwen in de wijk kwam al in 1891 ter sprake bij een vergadering, echter worden die plannen pas in 1906 reëler en definitief in 1910 (Anon., 1930).

1922; bouw rest complex

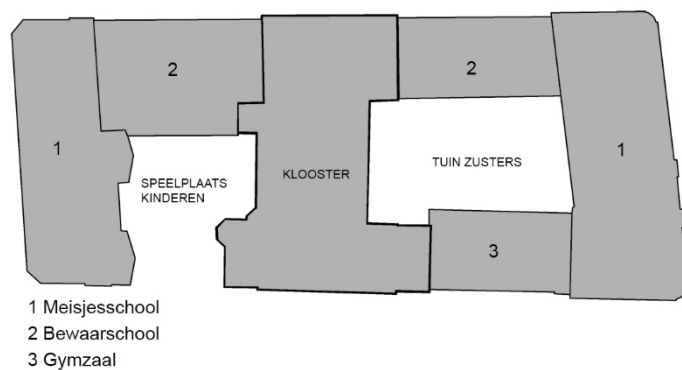
De rest van het complex is rond 1922 door, vermoedelijk een latere generatie Margry-architecten (Jos) ontworpen en gebouwd. Gebrek aan bouwmaterialen hadden ze in die tijd niet, daarbij had de kerk op dat moment blijkbaar ook geen gebrek aan geld. Dit heeft er onder andere voor gezorgd dat er een stevig complex met veel oog voor detail gebouwd kon worden (Bewonersorganisatie het Oude Noorden, 1982; Sipkes, 2014).

Figuur 29 Fasering bouw kloostercomplex Hammerstraat Rotterdam (Eigen afbeelding)

Het complex bestaat in hoofdopzet uit drie delen, waarvan het middelste deel de kloosterfunctie vervulde. Dit was dus de plek waar de nonnen woonden en leefden en waar een kapel is. Aan beide zijden hiervan (westelijk en oostelijk) vond men een kleuterschool (bewaarschool) en meisjesschool (zie figuur 30). Arm en rijk werden gescheiden; de rijken gingen naar school aan de voorkant (nummer 25), de armen aan de andere kant op nummer 17 (Anon., 2008a; Bewonersorganisatie het Oude Noorden, 1982; Sipkes, 2014).

Door de vorm van het gebouw, bijna 8-vormig, ontstonden er twee binnentuinen; de meest westelijke werd gebruikt als speelplaats voor de schoolkinderen. De oostelijke binnentuin was ontworpen als zusters tuin. Een jongensschool bevond zich aan de andere kant van de straat, in een apart gebouw (Bewonersorganisatie het Oude Noorden, 1982; Sipkes, 2014).

Figuur 30 Schematische weergave functieverdeling Kloostercomplex Hammerstraat in 1922 (Eigen afbeelding)

In 1967 onder leiding van Pastoor

Huigens kwam de fusie tot stand van de Sint Jansschool (de jongensschool aan Hammerstraat 13-15) met de St. Hildegardisschool. Het aantal leerlingen op de scholen daalde vanwege de verslechterde woonsituatie in het Oude Noorden van Rotterdam, daarnaast was in vergelijking tot daarvoor de gezinsgrootte ook afgenomen. De naam St. Jansschool werd door de fusie gewijzigd in Hildegardisschool. De fusie betekende ook dat er voor het eerst sinds het ontstaan van de scholen gemengde klassen ontstonden (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs, Elck, Teuwsen, & Huigens, 2007).

1979; Vertrek nonnen

Omdat het gebouw te groot en te duur voor ze werd, vertrokken de nonnen in 1979 uit het klooster en hiermee verloor het complex een belangrijk deel van zijn oorspronkelijke functies. De nonnen vertrokken naar de Rosaliestraat (Anon., 1984a, 1984f). De scholen waren een aantal jaren daarvoor al opgedoekt en de ruimtes werden gedeeltelijk als opslagplaats voor marktkooplieden gebruikt. Bij het vertrek van de nonnen werd het gebouwdeel te koop aan geboden. De gemeente toonde hier wel belangstelling voor, echter alleen om het daarna te laten slopen. Sloop zou er namelijk voor zorgen dat de gehele koopsom van het gebouw door het rijk teruggegeven werd. Bewonersorganisatie het Oude Noorden heeft vanaf dat moment geprobeerd dat het klooster niet alleen gekocht, maar ook behouden zou blijven (Bewonersorganisatie het Oude Noorden, 1982; Bulthuis, 1986b).

1981-1986; verbouwing P. Hammel

In de wijk zelf, en dan met name in het noordelijke gedeelte ontbrak een aantal noodzakelijke voorzieningen. Voor deze wijkfuncties was echter in die tijd nog geen plek gevonden. Het ging om een kinderdagverblijf, een dienstencentrum voor bejaarden, een buurthuis en ruimtes voor tandarts, dokter of iets dergelijks.

Het klooster werd in de zomer van 1981 gekocht en er werd door burgemeester en wethouders toestemming gegeven om een studie te laten doen of een verbouwing voor voorzieningen en HVAT-eenheden technisch en financieel mogelijk zou zijn. Die studie is onder andere door architect Pietro Hammel uitgevoerd, waarvan de resultaten in 1982 aan de wijk en wethouder zijn gepresenteerd. De studie toonde dat een verbouwing mogelijk was als het rijk een deel van de verbouwingskosten betaalde (Bewonersorganisatie het Oude Noorden, 1982).

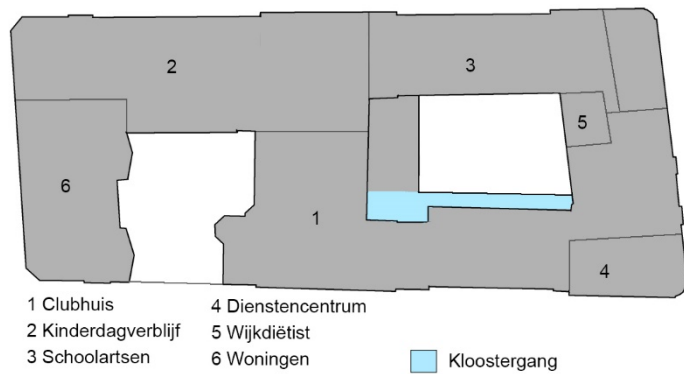
De oude St. Jansschool zou gesloopt worden om de grond vrij te maken voor woonhuizen. Het katholieke onderwijs in het Oude Noorden zou verplaatst worden naar een nieuw schoolgebouw aan de Verbraakstraat/Ruivenstraat. Dit schoolgebouw zou vanaf 1985 de functie vervullen van kleuter- en lagere school, een basisschool (Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs, 2007).

De plannen van het klooster werden ontwikkeld van 1981 tot 1984 en de daadwerkelijke verbouwing naar de plannen van Pietro P. Hammel vond plaats tussen 1984 en mei 1986 (Bulthuis, 1986a, pp. 69-71; P. P. Hammel, 1986; Heere & Hammel, 1984-1986). Toekomstige bewoners voor de 43 woningen die in het klooster gebouwd zouden worden moesten zich echter al vroeg aanmelden; door betrokken te zijn voor er verbouwd ging worden kon mee besloten worden over allerlei voorzieningen en de hoogte van de huurprijs (Anon., 1982 (aangenomen)). In het kader van werkgelegenheidsbeleid van de regering werd deze verbouwing onder andere gedaan door werkloze bouwvakkers. Dit was een manier waarop de verbouwing op kosten van het rijk gedaan kon worden, iets dat eerder als noodzakelijkheid uit het onderzoek van de heer Hammel naar voren kwam (Anon., 1981/1982 (aangenomen), 1984l).

Op 10 december 1984, vierenhalf jaar na de aankoop van het gebouw, was het eindelijk zover: er werd begonnen met de verbouwing. Eerst, de aanbouw van een kinderdagverblijf. Maar later zouden ook 43 een- of tweepersoons huishoudens, een schoolarts, wijkdiëtiste, dienstencentrum en buurthuis De Bark en een groot kunstenaarsatelier op zolder hun plek vinden in het klooster (Anon., 1984a; Medewerkers voormalig klooster Hammerstraat te Rotterdam, 1986). Hiermee was het Klooster het tweede grote gebouw in Rotterdam dat multifunctioneel verbouwd werd; bij het klooster nog grootser gedaan dan bij zijn voorganger het "Emmahuis" (Anon., 1982b, 1983c).

Het klooster is volgens verslaggever R. Vonk van een vreugdeloze vesting van stenen en vlakke gevels veranderd in een fris complex van 43 een- en tweepersoonswoningen met daaronder allerlei welzijnsvoorzieningen voor de wijk. Architect Pietro Hammel heeft relatief weinig in het gebouw laten slopen. *"Ik wilde het zoveel mogelijk intact houden"*, zei hij. *"Ik heb de ruimtes alleen op een andere manier gebruikt. De oude lokalen van de school die hier ook zat, zijn bijvoorbeeld woningen geworden"* (Vonc, 1986). De architect heeft op een plek wel fors laten slopen: namelijk ter plaatse van de nieuwe hoofdingang aan de Ruivenstraat. De bestaande ingangen waren te nauw voor Hammel, en hij wilde juist van deze ingang van de sombere, gesloten gevel de hoofdentree maken.

Hij heeft daarom besloten een stuk van acht meter hoog uit de gevel aan de kant van de Ruivenstraat te halen. Deze inham, die samenliep met de symmetrisch oplopende hellingbanen en witte sierstroken op de gevel die hier verticaal lopen, voorzag de nieuwe hoofdentree voor het buurthuis en de voorzieningen van een kader. De oude entree aan de Hammerstraat was volgens hem niet te gebruiken; te ver verwijderd van looproutes in de wijk en bovendien niet geschikt voor rolstoelgebruikers en bejaarden

Figuur 31 Globale indeling begane grond Kloostercomplex na verbouwing Hammel 1986 (Eigen afbeelding op basis van Anon., 1984c)

(Anon., 1984c; Bulthuis, 1986b; Vonk, 1986). Naast deze ingreep heeft Hammel er ook voor gezorgd dat de interne looproutes aansluiten bij de functies binnen het gebouw. Zo is er een extra verbinding gekomen tussen de verschillende delen van het gebouw, men kon nu vanaf de nieuwe hoofdentree aan de ruivenstraat via een lichte gang aan de zuidkant van de binnentuin naar het middendeel van het complex (zie lichtblauwe deel in figuur 31), deze verbinding werd al snel de 'kloostergang' genoemd. Ook heeft de oude kapelzaal een kleine transformatie ondergaan: de vloer is vlak gemaakt, een groot deel van de ramen is dicht gemaakt en een nieuwe sfeer werd geschept met ander kleuren. Wat betreft materiaal en kleurgebruik is minder vastgehouden aan de oorspronkelijke bebouwing. Er is afgeweken van het kleurenpalet en trespaplaten en kunststof kozijnvullingen doen hun intrede (Bulthuis, 1986b; Medewerkers voormalig klooster Hammerstraat te Rotterdam, 1986; Sipkes, 2014). Om het complex brandveilig te maken, moesten er wel extra voorzieningen worden getroffen; zo moest de brandtrap van de woningen naar het dak van de vroegere gymnastieklokaal worden vervangen door een zwaar houten trap en moest er een extra vluchtrap komen in de buurt van de kapelzaal. Verder kwam er een vluchtbrug als verbinding tussen de achterliggende woningen op de tweede verdieping. Het gebouw zelf is eigendom van de gemeente Rotterdam en in beheer van de Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties (RGW) (Medewerkers voormalig klooster Hammerstraat te Rotterdam, 1986; Vonk, 1986).

Echter richting 2000 en daarna gaat het slechter met de wijk, drugs, criminaliteit en overlast gevende jongeren zijn opnieuw de grootste knelpunten. De wijk wordt niet meer als veilig ervaren en daarmee is ook het Klooster benadeeld. Zo stond het buurthuis min of meer symbool voor de verloedering van het Oude Noorden. Er werden spullen vernield, gestolen en mensen bedreigd. Verschillende veranderingen in zowel beheer en beleid als een fysiek pasjessysteem om binnen te komen moest hier verandering in brengen. Een ander punt is dat de meiden uit het buurthuis waren verdwenen; zij voelden zich er niet veilig. Door het aanbod van activiteiten aan te passen moest het buurthuis weer een aantrekkelijke plek worden voor alle jongeren (Anon., 2003; Dubois, 2003; Smits, 2004).

2008-2012: nieuwe aanpak kloosterbuurt en verbouwing de Werff Architectuur

Aanleiding voor een andere aanpak voor de buurt en opnieuw een fysieke verandering in het buurthuis is het feit dat in 2007 de buurt als onprettig en onveilig werd ervaren: men kwam liever niet buiten, er waren onder andere overlast gevende hangjongeren die de buurt domineerden, het straatbeeld zag er niet uit, niemand in de buurt kende elkaar, men was niet betrokken bij de buurt, en als laatste: buurthuis het Klooster had dichtgetimmerde ramen met tralies ervoor en detectiepoortjes bij de ingang (Deelgemeente Noord, 2012; Hartman, 2011; Meyer, 2014).

De aanzet voor een nieuwe aanpak voor de kloosterbuurt begon in 2007 met het aanwijzen van het Oude Noorden als krachtwijk door minister Vogelaar (Gemeente Rotterdam et al., 2009, p. 3).

Deelgemeente Noord en Woonstad Rotterdam namen initiatief en een team van wijkprofessionals ging aan de slag, de Kloosteralliantie. Ze ontwikkelden bijvoorbeeld een gedeelde visie over hoe je kinderen moet begeleiden en opvoeden, overal dezelfde spelregels. Er kwam een groepsaankpak voor de overlast gevende jongeren en een breed activiteitenprogramma voor de jeugd. Ook werden drie schoolpleinen en drie binnenterreinen en het buurthuis opgeknapt. Verder werden bewoners uitgedaagd om mee te denken over de buitenruimte en gestimuleerd er dingen te (helpen) organiseren (Deelgemeente Noord, 2012).

Tussen 2008-2010 kwamen er weer verbouwingsplannen, de Werff Architectuur was hierbij betrokken. De verbouwing is uitgevoerd tussen 2011 en 2012. Bij deze verbouwing is met name aandacht gevestigd op de ingangen en deuren van het gebouw, de hoofdentree en de foyer van het Klooster (Werff, 2014). Omdat er bij het ontwerp van Hammel al veel aandacht was besteed aan flexibiliteit en eventuele wijzigingen binnen het programma van eisen zijn de bestaande ruimtes over het algemeen nog goed te gebruiken (Bulthuis, 1986b). Wel zijn er op de begane grond, vooral bij de hoofdingang aan de Ruivenstraat, en dus bij de foyer, grotere fysieke veranderingen gemaakt. Zo is er bijvoorbeeld een aantal binnenwanden verwijderd om een grote, open foyer te creëren (Hartman, 2011).

De nieuwe aanpak is een succes; het klooster, inclusief omgeving is gerenoveerd, dit heeft de uitstraling van de wijk flink verbeterd. Daarnaast biedt het nieuwe klooster de buurtbewoners mogelijkheden om zelf activiteiten te organiseren (Brammerloo, 2012, p. 4). Sinds de start van de aanpak is, naast de uitstraling, ook de sfeer in de kloosterbuurt flink verbeterd, van de veertig probleemgezinnen in een bijzondere aanpak is een kwart van de ouders uit de bijstand en de rest is actief geworden in de wijk, de groepsaankpak is opgeheven, 100 kinderen zijn lid geworden van een schoolsportvereniging, het buurthuis wordt meer bezocht de kwaliteit van de openbare ruimte in de wijk is verbeterd en de veiligheidsindex in het Oude Noorden is gestegen van een 4,1 in 2006 naar een 5,7 in 2011. De sociale index steeg tussen 2008 en 2010 van 5,1 naar 5,3, wat niet alleen in cijfers uitgedrukt wordt, maar ook het imago van de wijk ten goede komt. Het Oude Noorden wordt meer en meer gezien als “the place to be”, waarbij de oude, soms nog 19^e eeuwse, bebouwing voor extra karakter en sfeer zorgt. Punten die nog als zwak worden beoordeeld in de wijk zijn de blijvende sociale problematiek op het gebied van werk, taalbeheersing en gezondheid. Ook overlast door drugs(handel) wordt nog als probleem gezien, al is deze in de loop der jaren flink afgenomen (Aboutaleb, 2014; Arts, Groningen, Meyer, & Odé, 2012; Deelgemeente Noord, 2012; Gemeente Rotterdam, 2014a, pp. 19-24; Hartman, 2011).

Belangrijk voor het klooster en de buurt is dat de aanpak wordt doorgezet en de werkwijze niet inzakt. Het is van belang dat het wijknetwerk goed in stand gehouden blijft en zelfs wordt uitgebreid met missende partijen, zoals middelbare scholen. Ook is het belangrijk niet alleen de kinderen, maar ook de ouders betrokken te krijgen. Een actieve en betrokken buurt is namelijk nodig, zowel voor sociale controle als het organiseren van en deelnemen aan activiteiten (Deelgemeente Noord, 2012). Daarnaast wordt het beheer van het buurthuis gedaan door bewoners, zij weten echter het beste wat er in de wijk speelt. Verder worden wijkbewoners (die in de bijstand zitten) ingezet als vrijwilliger in het buurthuis, zij hebben dan een dagbesteding, doen iets terug voor de gemeenschap en houden er een klein bedrag aan over. Tenslotte kunnen (creatieve) studenten in de buurt (en in buurthuis het klooster) gehuisvest worden in ruil voor maatschappelijke taken en door samenwerking met het kunstonderwijs aan te gaan om de buurt cultureel te verrijken (Deelgemeente Noord, 2012; Gemeente Rotterdam, 2014a, p. 21; Zuijlen, 2014).

2011: Oprichting vrienden van het klooster

Om de buurtfunctie van het Klooster te ‘verzegelen’ is Stichting Vrienden van het klooster op 7 april 2011 officieel opgericht. In de statuten staat dat de stichting Vrienden van het Klooster ten doel heeft: het algemeen belang dienen door het leveren van een bijdrage aan het maatschappelijk, cultureel, sociaal en moreel welzijn van de gemeenschap, met name door: “het bieden van ondersteuning voor de programmering van activiteiten in de Kloosterbuurt van het Oude Noorden in Rotterdam (zowel professioneel als vrijwilligerswerk) op het gebied van ontmoeting en recreatie, educatie, passieve en actieve cultuurbeleving, welk aanbod is afgestemd op de behoefte van bewoners op wijkniveau”. Hierbij heeft de stichting geen winstoogmerk ("Stichting Vrienden van het Klooster (VK)," 2011). In bijlage 4 vindt u het volledige dossier zoals opgemaakt door de notaris.

2014: opnieuw verbouwingsplannen

Zelfs nu, kort na de verbouwing van de Werff Architectuur, zijn er weer kleine verbouwingsplannen voor het klooster. Onder andere de gevel gaat een opknappbeurt krijgen. Buurtbewoner en architect Jorrit Sipkes heeft enkele kleine opdrachten gekregen binnen het gebouw. Niet alleen in het deel dat beheerd wordt door de stichting: “Vrienden van het klooster” maar ook in het deel in gebruik en beheer door Woonstad Rotterdam. Naast het opknappen van de gevel en in oude staat herstellen van de kozijnen (van kunststof terug naar hout), staan ook wat verfwerk aan het interieur, het opknappen van de oorspronkelijke hoofdingang en bijbehorende trap voor de nonnen en het terug laten komen van het oorspronkelijke kleurpallet in zijn planning (Sipkes, 2014).

3.4 Functies en gebruik

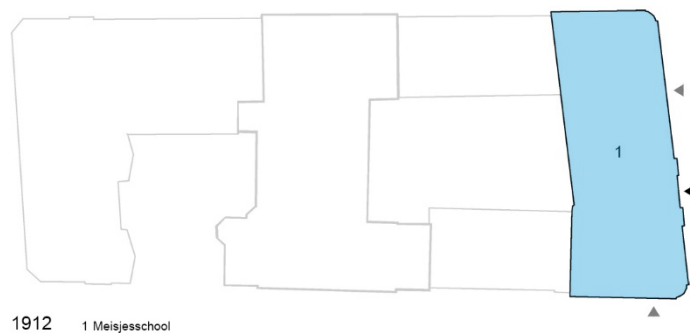
In de volgende paragraaf wordt van de belangrijkste momenten in de geschiedenis van het Kloostercomplex beschreven welke functies de ruimtes binnen het gebouw hadden. De beschrijving wordt gedaan aan de hand van analysetekeningen waarbij zowel plattegronden als doorsneden worden getoond, echter om het geheel hier overzichtelijk te houden worden hier verkleinde weergaves van de analysetekeningen naast en tussen de tekst gezet. Deze analysetekening maken gebruik van bepaalde “kleurcodes”, waarbij elke kleur voor een andere hoofdfunctie staat en de mate van verzadigdheid voor de toegankelijkheid. Figuur 32 hiernaast toont de gebruikte kleuren met hun betekenis. De analysetekeningen met legenda en op a4 formaat vindt u in bijlage 4. De plattegronden van 1922 worden ook in de bijlages getoond, echter omdat het complex toen nog geen specifieke multifunctionele welzijnsaccommodatie voor de buurt was, zijn er van deze periode, naast de schematische tekeningen die u hieronder en op de volgende pagina vindt, geen analysetekeningen gemaakt.

publiek	besloten	figuren	
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Figuur 32 Betekenis gebruikte kleuren analysetekeningen (Eigen afbeelding op basis van Swier, 2014)

1912: Meisjesschool

In deze fase is alleen het meest oostelijke gedeelte van het complex gebouwd. Het kloosterdeel zelf was nog niet gebouwd, dus de zusters Franciscanessen kwamen elke dag met een koets vanuit hun klooster aan de Aert van Nesstraat (Anon., N.D.-d). De meisjesschool beslaat alle drie de verdiepingen van deze vleugel.

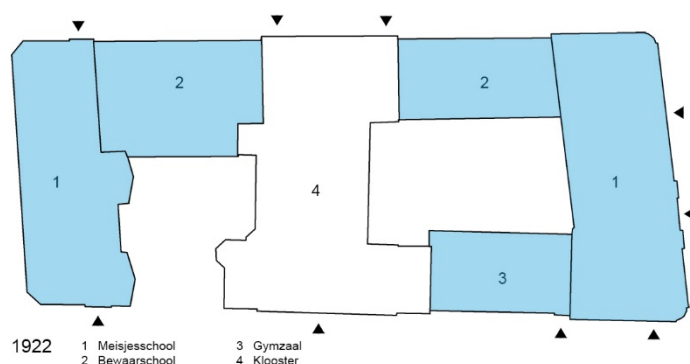

Figuur 33 Schematische weergave functies ruimtes in het gebouwde deel van het ‘klooster’ te Rotterdam in 1912 (Eigen afbeelding)

1922: Meisjes- en bewaarscholen met klooster

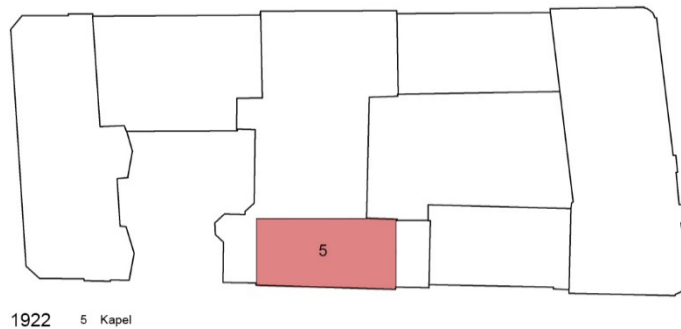
De rest van het complex is gebouwd, het totaal bestond nu uit:
 2x Meisjesschool
 2x Peuterschool (bewaarschool)
 Gymzaal
 Handwerkrimte
 Klooster
 Kapelzaal

De meisjesscholen bevonden zich in de linker en rechtervleugel van het pand (1), de peuterscholen bevonden zich in het noordelijke deel van het complex (2) en de gymzaal (3) sloot aan de zuidelijke kant van de rechtervleugel de binnentuin af van de straat. Op 6,8m boven peil vond met

Figuur 34 Schematische weergave functies ruimtes in het kloostercomplex te Rotterdam in 1922, begane grond en beletage (Eigen afbeelding)

de kapelzaal voor de nonnen. Het klooster met de woningen bevond zich in de middenbeuk van het complex. De handwerkruimte bevond zich in de kelder.

Figuur 35 Schematische weergave functies ruimtes in het kloostercomplex te Rotterdam in 1922, beletage 1e verdieping (Eigen afbeelding)

1986: Buurt- en dienstencentrum + woningen

Na het vertrek van de nonnen in 1979 en de verbouwing door P. Hammel die in 1986 werd afgerond, werd het kloostercomplex in gebruik genomen als buurt- en dienstencentrum en een- tot tweepersoonswoningen. De verschillende verdiepingen in het pand werden als volgt gebruikt en ingedeeld (zie ook de afbeeldingen op de volgende pagina):

- Kelder (P-1.45m): doka, berging woningen, berging club- en buurthuis, handenarbeid, fietsenstalling
- Bg (Peil): kinderdagverblijf met leidingruimtes, kantoor, groepsruimte, slaapzalen, spreekkamers, babykamer, speelplaats kinderdagverblijf (binnenplein), woningen, Schoolarts, wijkdiëtiste, maatschappelijk werk, bejaardenruimte met spreekkamer/kantoor en pedicure, peuterschool.
- Beletage bg (P+2.15m): volwassenenruimte, jongerenruimte, kantoor, woningen
- 1° etage (P+4.15m): woningen, dakterras
- Beletage 1° (P+6.90m): foyer kapelzaal, kapel/toneelzaal, oefenruimte, kleedkamer, woningen
- 2° etage (P+8.75m): kapel/toneelzaal, balkon toneelzaal, berging toneel, woningen
- Beletage 2° (P+13.50m): kunstenaarsatelier, woningen

De woningen zijn gemaakt uit de voormalige klaslokalen van de meisjes- en bewaarscholen. Hierdoor hebben ze een bijzondere sfeer en zijn ze, vergeleken met andere een- en tweepersoonswoningen, behoorlijk groot en hoog (Anon., 1984k).

De meeste dienstverleners in het pand zijn verhuisd van verschillende plekken in de wijk, anderen, zoals het kinderdagverblijf zijn helemaal nieuw. Voorbeeld van verhuizing binnen de wijk is onder andere de wijkdiëtist. Ze is verhuisd van een ruimte op de eerste verdieping aan de Tollenstraat naar het klooster. Een plek waar ze makkelijker te vinden is dan voorheen (Anon., 1984j).

Ook Buurthuis de Bark, met peuterwerk, vrouwen- en volwassenenwerk, kind- en tienerwerk, migranten- en buurtwerk en maatschappelijk werk is verhuisd naar het klooster (van het Bloklandkwartier). De grote zaal die zij nu onder andere zullen betrekken is goed ontworpen, hij is namelijk opdeelbaar. Verder heeft men rekening gehouden met een speelruimte voor de crèche kinderen (Anon., 1984d).

Een nieuwe vestiging is er voor het kinderdagverblijf, hier was binnen de wijk dringend behoefte aan, want er bestond in het Oude Noorden nog geen opvang voor hele dagen. Tijdens de verbouwing heeft het kinderdagverblijf tijdelijk zijn intrek gevonden in het gebouw van voormalig clubhuis 'de papegaai', maar al snel blijkt dat er meer ruimte nodig is: er is bijna meteen een wachtlijst van anderhalf jaar. Gelukkig biedt het klooster plaats voor twee keer zoveel kinderen (dertig) en heeft deze aparte slaapruidtes, kindertoiletten, een lavette en douche en een ruimte voor ouders om koffie te drinken of ouderavonden te houden. Verder is er een overdekt terras en een speelplaats (Anon., 1982c, 1982d, 1983b, 1984g).

Het dienstencentrum voor ouderen met ontvangstruimte, spreekkamer en ruimte voor kapster en pedicure was een dependance van dienstencentrum Noord aan de Gerard Scholtenstraat, een vestiging iets zuidelijker in het oude noorden. Door deze dependance konden de ouderen in de kop van het Oude Noorden lopend naar het dienstencentrum, in plaats met het openbaar vervoer of speciaal worden opgehaald en weggebracht met een busje van het dienstencentrum, iets dat veel inzet van vrijwilligers kostte (Anon., 1982a, 1984e). Ook de praktijkruimte voor de schoolarts was een nieuw fenomeen in de wijk (Anon., 1984i).

Naast permanente gebruikers van het pand, werden ook ruimtes verhuurd, zo werd de kapelzaal voor een paar dagen per week verhuurd aan dans- en muziekschool (Anon., 1984a, 1984h)

Belangrijk om te vermelden is wel dat elke gebruiker zijn eigen ingang heeft, ook al zitten ze allemaal in hetzelfde complex, zo is er een aparte ingang voor het buurt- en clubhuis, de schoolartsen, het dienstencentrum, het kinderdagverblijf, de kapelzaal en meerdere ingangen voor de woningen.

Figuur 36 Verkleinde analysetekeningen het Klooster 1986, plattegronden kelder - zolder te lezen van links naar rechts en boven naar beneden. Als laatste een doorsnede (Eigen afbeeldingen)

2012: Buurt- en dienstencentrum + woningen

Het gebouw wordt in hoofdzaak niet veel anders gebruikt dat na de verbouwing van de heer Hammel; het geheel vervuld nog steeds een buurt- en dienstenfunctie en omvat woningen. De gebruikers zijn echter wel gewisseld. De verschillende verdiepingen in het pand worden nu als volgt gebruikt:

- Kelder (P-1.45m): muziekruimtes, opslag muziek, berging, fietsenstalling
Bg (Peil): vergaderruimte wijkteams, ruimte voor sociaal raadslieden, kantoor
kloosterbeheer + opbouwwerk DOCK, opvoedwinkel, abdisaal met
gemengde activiteiten (vooral recreatie), buurtwerk met kinderactiviteiten,
Beletage bg (P+2.15m): verhuur zalen (refter + hildgardis), kantoor dock (ook te gebruiken door
kloosterbeheer), woningen
1^e etage (P+4.15m): woningen
Beletage 1^e (P+6.90m): kapel/toneelzaal tevens filmzaal en dansruimte, minibar, woningen
2^e etage (P+8.75m): kapel/toneelzaal, balkon toneelzaal, woningen
Beletage 2^e (P+13.50m): kunstenaarsatelier, woningen

Het klooster het Oude Noorden levert een bijdrage aan talentontwikkeling van bewoners, biedt ruimte aan initiatieven die de leefbaarheid van de wijk versterken, biedt een plek waar bewoners voor elkaar van betekenis kunnen zijn, brengt kennis en wijsheid in de wijk bij elkaar en draagt dit over en betreft bewoners actief bij alles wat er in het klooster gebeurt (Arts, Groningen, Meyer, & Odé, 2011).

Naast alle vaste ruimtes kan men ook ruimtes huren; zo is de oude kapelzaal en een viertal andere zalen in verschillende formaten van 16 tot 107 vierkante meter te huur (Arts et al., 2011). Deze ruimtes zijn voor allerlei doeleinden te gebruiken en zijn in de plattegronden en legenda, met uitzondering van de kapelzaal, aangeduid als multifunctioneel/verhuurbaar en zijn oranje van kleur. Door hun multifunctionele karakter komen hier dus mensen met verschillende achtergronden. Ruimtes kunnen worden bijvoorbeeld gebruikt om bloed te prikken (zorgfunctie), maar ook de belastingdienst huurt hier wel eens een ruimte om te vergaderen. In de analysetekeningen is dit terug te zien aan de verschillende kleuren poppetjes in de ruimtes.

Figuur 37 Verkleinde analysetekeningen het Klooster 2012, plattegronden kelder - zolder te lezen van links naar rechts en boven naar beneden. Als laatste een doorsnede (Eigen afbeeldingen)

4. Vergelijking het Klooster met andere multifunctionele welzijnsaccommodaties

In dit hoofdstuk worden de verschillende buurthuizen uit hoofdstuk twee en drie met elkaar vergeleken op diverse punten, zoals die ook in de voorgaande hoofdstukken zijn besproken. Het gaat hier om het doel, ontstaan en geschiedenis, beheer en gebruik van de welzijnsaccommodaties. Er zal eerst per accommodatie of vereniging/stichting puntsgewijs een samenvatting worden gegeven. In het geval van het klooster wordt dit gedaan voor zowel het oorspronkelijke doel als vanaf het moment dat het complex de rol van multifunctionele accommodatie voor de buurt vervulde. Na deze puntsgewijze vergelijking worden de wijkgebouwen met elkaar vergeleken en worden overeenkomsten en verschillen zo veel mogelijk verklaard.

Ons huis/ Lantaren Venster, gouvernestraat 133

Oorspronkelijk doel: volksontwikkeling, politiek en religieus neutraal

Ontstaan: 1909, particulier opdrachtgeverschap

Beheer/bestuur: eerst particuliere verenigingen en associaties, vanaf 1969 gemeentelijke dienst, in 1986 weer zelfstandige stichting

Gebruik:

- 1909 tot WOII: clubwerk, onderwijs, cursussen, bibliotheek en leeszaal, koor, tentoonstellingen en concerten.
- WOII: noodhospitaal.
- Na WOII: centrum voor beeldende kunsten, bijvoorbeeld theater, dans, film, exposities, maar ook sommige ruimtes verhuur (vergaderingen, examenuitreikingen en personeelsavonden).
- 2010: Lantaren Venster verhuisd naar Wilhelminapier, pand blijft cultureel centrum.

St. Franciscus Liefdeswerk/ Stereo, Brabantsestraat 6/Brabantseplein 2

Oorspronkelijk doel: volksontwikkeling, religieus (geestelijke opvoeding)

Ontstaan: 1930, in opdracht van de kerk

Beheer/bestuur: eerst door de kerk, na de oorlog vanuit overheid gefinancierd, vanaf 1987 zelfstandige stichting, bestuur en beheer steeds meer door enkele wijkbewoners

Gebruik:

- 1930 tot WOII: kapel als hulpkerk, clubhuiswerk met o.a. amateurtoneel, sport, volksdansen, techniek, tekenen en tafeltennissen. Ook deed het dienst als badhuis.
- WOII: gebruik ging door, wel veel minder leden.
- Na WOII: Activiteiten vrijwel gelijk, maar niet meer vanuit kerkelijk perspectief. Het buurthuis heeft rond 1975 een peuterspeelzaal, kinderkamer, activiteiten voor tieners, volwassenen en ouderen, buurtwerk en maatschappelijk werk.
- 1990: nieuw pand: onderste 2 lagen buurthuis, 3 lagen daarboven woningen. Buurthuis: peuterspeelzaal, bibliotheek, jongerenactiviteiten, muziek, handenarbeid, vergaderen, cursussen, concerten en uitvoeringen dans/toneel.
- 2009: stichting Nida. verschillende activiteiten, bijvoorbeeld: creatieve workshops, informatiebijeenkomsten, kookles, naailes, fotocursussen, kickboksen, zaalvoetbal, muzikles, taallessen en computerles. Ondersteunend biedt Nida ook administratieve hulp zoals het lezen, vertalen en invullen van formulieren.

De Larenkamp, Slinge 303

Oorspronkelijk doel: buurtcentrum, politiek en religieus neutraal

Ontstaan: 1973, gemeentelijke opdracht

Beheer/bestuur: financiering vanuit de overheid, viel onder beheer van Raad voor Gemeentelijke Wijkaccommodaties (R.G.W.). Ruimtes werden door gebruikers/instanties gehuurd.

Gebruik:

- 1973: activiteiten voor jong en oud; gemeentebibliotheek, een muziekschool, koor, ruimtes om te vergaderen, handenarbeid ruimtes, dansruimtes, een bejaardenkamer, een grote zaal voor toneel, kleinere zalen, pedicure, kantoren, een aula tevens balletzaal, leskamers, etc
- 1998: Activiteiten grotendeels gelijk.
- 2014: Sloop van de Larenkamp wordt definitief gemaakt, tot juli 2015 kunnen activiteiten er nog plaatsvinden, daarvoor wordt zoveel mogelijk iedereen overgeplaatst naar andere vestigingen in de wijk. De activiteiten zijn nog steeds vrijwel gelijk; cabaret, kindertheater, muziek, toneel, open ontmoetingscentrum, activiteiten voor de wijk, hulp, informatie en voorlichting, verhuur van ruimtes, bibliotheek, exposities/tentoonstellingen, gezondheidszorg, ouderenactiviteiten, sport, (multi)culturele activiteiten en cursussen/opleidingen.

Het Klooster/ Vrienden van het Klooster, Hammerstraat/Ruivenstraat

Oorspronkelijk doel: zustergerucht met educatieve doeleinden, religieus (R.K.), later buurtcentrum politiek en religieus neutraal

Ontstaan: 1912/1922, in opdracht van de kerk

Beheer/bestuur: 1912 tot 1979 vanuit de rooms katholieke kerk, daarna hoofdzakelijk gefinancierd door de gemeente en exploitatie. Bestuur door stichting Vrienden van het Klooster

Gebruik:

- 1922: 2 meisjesscholen, 2 peuterscholen, gymzaal, handwerkruimte, klooster met woningen voor de nonnen, kapelzaal
- 1986: buurt- en dienstencentrum, met woningen op de bovenliggende etages en in het westelijk deel van het complex. De woningen waren eerst klaslokalen van de peuter- en meisjesscholen. Buurt- en dienstencentrum: kinderdagverblijf met bijbehorende ruimtes, schoolarts, wijkdiëtiste, maatschappelijk werk, bejaardenruimte met spreekkamer/kantoor en pedicure, peuterschool, volwassenenruimte, jongerenruimte, kantoor, foyer en kapelzaal voor muziek en theatervoorstellingen en kunstenaarsatelier op zolder.
- 2012: Woningen zijn gebleven. Alleen buurt- en dienstencentrum andere invulling. Muziekschool, vergaderruimte wijkteams, ruimte voor sociaal raadslieden, kantoor kloosterbeheer +dock, opvoedwinkel, verhuur van ruimtes, buurtwerk met kinderactiviteiten, kapel/toneelzaal tevens filmzaal en dansruimte en minibar.

Het club/buurthuiswerk zag er in de jaren 30 heel anders uit, er werd toen, in tegenstelling tot de jaren 80 geen sterke nadruk gelegd op de gezamenlijke verbetering van de woon- en leefomstandigheden, maar op de individuele ontwikkeling van de bezoekers (Lodewijk et al., 1980). Dit gegeven is goed te zien bij 'Ons Huis' en 'Stereo'. Beiden hadden rond 1930 een "buurthuisfunctie" en richtten zich vooral op de individuele ontwikkeling van met name de minder welgestelden.

In het bestuur en de manier om dit doel te bereiken zit echter wel een groot verschil tussen deze buurthuizen; waar Ons Huis namelijk juist probeerde neutraal te zijn wat betreft geloofsovertuiging en politieke insteek, had Stereo een ontstaansgeschiedenis vanuit het geloof en was het hoofddoel kinderen uit gemengde huwelijken (protestant-katholiek) en gebroken gezinnen spelenderwijs godsdienstonderwijs te geven.

Buurthuis het klooster heeft, alhoewel wat betreft het pand zelf, met een sterke ontstaansgeschiedenis vanuit het geloof, qua doel vanaf het moment dat het de functie van buurt- en

dienstencentrum kreeg, nooit een bepaalde geloofsovertuiging gehad. Iedereen is er welkom en het is toegestaan om binnen het buurthuis bepaalde 'groepjes' te vormen met mensen die hetzelfde geloven, zolang er ook anderen welkom zijn. Het belangrijkste is dat het buurthuis er voor de buurt is. Ook bij de Larenkamp is er geen sprake van een specifieke politieke of geloofsovertuiging. Het is ontstaan als buurthuis omdat deze functie (nog) niet op andere plekken binnen de wijk bestond.

Dat het buurthuis er voor de buurt was is wel duidelijk als de rol van het buurthuis bij het opbouwwerk rond de jaren 70 en 80 bekeken wordt. Zo is 'Ons Huis' een van de belangrijkste initiatiefnemers geweest tot de oprichting van een Stichting tot Samenwerking en Opbouw van het Oude Westen in 1965 (S.S.O.W.). Ook het klooster is nauw verbonden met opbouwwerk en verbetering van woon- en leefomgeving. Niet alleen de bewoners hebben hier baat bij, ook de woningcorporaties zagen in dat een goed werkend buurthuis meerwaarde voor de buurt betekende en hierdoor de leegstand verminderd kon worden. Zo gingen ook zij de samenwerking aan met buurthuizen.

Iets dat wellicht toeval is, is het feit dat beide gebouwen met woningen in hetzelfde complex de laatste jaren een stabiel bestaan lijken te hebben dan de andere multifunctionele welzijnsaccommodaties. Zowel het nieuwe pand van Stereo (nu stichting Nida) en het kloostercomplex omvatten ook woningen en lijken mede hierdoor minder gevoelig voor leegstand en sloop. Daarnaast zorgen deze bewoners ook voor extra toezicht op het gebouw en wellicht ook voor meer betrokkenheid voor de activiteiten en organisatie. Door het nog multifunctioneler gebruik van het pand is de kans dat grote delen van het pand, door gebrek aan de vraag daaraan, niet gebruikt worden, kleiner. Zoals al valt te lezen, geldt dit niet alleen voor de aanwezigheid van woningen, maar ook voor het feit dat de gebouwen op meerdere manieren multifunctioneel gebruikt worden. Zo kan er ook makkelijker van gebruiker/huurder in het pand worden gewisseld zonder dat eventuele verbouwingen of aanpassingen aan het gebouw noodzakelijk zijn.

Dit is minder het geval bij het pand van het vroegere Volkshuis Ons Huis aan de Gouvernestraat. Een gebouw dat in de loop der tijd wat betreft hoofdruimtes vrij specifiek is verbouwd tot film/theater en toneelruimte. Natuurlijk heeft het pand ook wel andere, makkelijker multifunctioneel inzetbare ruimtes zoals de kantoorruimtes op de 2^e en 3^e etage en op de zolderverdieping, maar de basis ligt toch wel bij de eerder genoemde ruimtes. Hier is op zich niets mis mee, maar wanneer de vraag naar deze ruimtes afneemt, is de kans op leegstand groter, iets dat nu gebeurd lijkt te zijn. Huurders hebben het pand voor een groot deel verlaten en men is op zoek naar een nieuwe eigenaar voor het pand.

Hoewel de Larenkamp een gebouw is dat voor meer dan bijvoorbeeld kunst en cultuur werd gebruikt, is deze welzijnsaccommodatie 'afgeschreven' en zal ze worden gesloopt. Echter kan de sloop bij de Larenkamp, ten onvrede van de buurtbewoners, verklaard worden door de relatief hoge verbouwingskosten om het pand fysiek weer aan de huidige eisen te laten voldoen, daarbij komt de onzekerheid van toekomstige huurders van het pand.

Bij alle behandelde buurthuizen kwam naar voren dat er een aantal ruimtes voor korte periode (een dag/avond) gehuurd kan worden door andere instanties of zelfs particulieren. Dit lijkt me een goede toevoeging voor een buurtcentrum, op die manier kunnen bijvoorbeeld eenmalige activiteiten of diensten in de buurt terecht in de centrale plek van de wijk. Bij het klooster kan bijvoorbeeld een ochtend in de week bloed geprikt worden. Dit is niet alleen makkelijker voor de wijkbewoners (zij hoeven immers hun wijk niet uit), het versterkt ook de positie van het buurtcentrum.

Een andere gemeenschappelijke factor is het hebben van een algemene foyer/ontmoetingsruimte waar men bijvoorbeeld ontspannen koffie of thee kan drinken. Dit vergroot de laagdrempeligheid van een buurtcentrum, want men kan nu ook naar binnen zonder het gevoel te hebben dat hij/zij er niet thuishoort wanneer je er niet per se voor een cursus, les of andere activiteit bent. Je voelt je er minder een 'indringer'. Bij buurtcentrum Stereo is deze ontmoetingsruimte zelfs gekoppeld aan de grote zaal, waardoor een nog grotere ruimte gecreëerd kan worden. Bij het klooster is een ontmoetingsruimte gecreëerd bij de verbouwing van het complex tot buurt- en dienstencentrum

tijdens de verbouwing van P. Hammel. De Werff Architectuur heeft bij de verbouwing van het pand deze ontmoetingsruimte vergroot, in een meer permanente vorm. Hetzelfde geldt in principe voor Ons Huis, dat bij de verbouwing in 1949, een centrale entree voor publiek kreeg met bij de bar in de foyer een galerieruimte voor exposities. De verbouwing in 1991 laat eenzelfde soort vergroting van de ontmoetingsruimte zien als bij het klooster.

5. Conclusie

Wat wel duidelijk is bij een buurthuis, is dat het de buurt kan dienen. Echter juist vanwege de buurt waar de welzijnsaccommodatie in staat, is geen buurthuis hetzelfde. De buurthuizen hebben verschillende ontstaansgeschiedenissen, deels andere doelen, verschillende methodes van beheer en bestuur en andere manieren van gebruik gehad. Zo kan er dus ook geen 'toverformule' voor het ideale buurthuis genoemd worden. Wel wordt hieronder een conclusie gegeven met essentiële elementen voor een 'functionerend' buurthuis. Dit is gedaan op basis van de bevindingen in deze scriptie, en wordt opnieuw gedaan aan de hand van de verschillende punten: ontstaan, doel, geschiedenis, bestuur & beheer en gebruik.

Ontstaan, doel en geschiedenis

Bij het ontstaan, doel en de geschiedenis van een buurthuis is een van de belangrijkste dingen de plek van het buurthuis, dus de buurt waarin deze staat. Belangrijk is dat er ook goed naar die buurt gekeken wordt alvorens men kan bedenken wat er in het buurthuis plaats zou moeten vinden, hoe activiteiten georganiseerd dienen te worden en hoe de buurt met haar bewoners betrokken zou moeten en kunnen worden. Bij het bekijken van de buurt moet niet alleen bij het ontstaan, maar gedurende de hele geschiedenis (en dus toekomst) onder andere in acht worden genomen welke voorzieningen er al zijn, wie er wonen (leeftijden, inkomen, achtergrond en cultuur etc.) en wat de behoeften van deze bewoners zijn. Op die manier kan continu op de wensen en behoeften van de buurtbewoners worden ingespeeld.

Bestuur en beheer

Weliswaar kan het natuurlijk zo zijn dat deze bewoners wel weten dat ze verbetering willen, maar hoe, dat weten ze niet altijd. Zo kan men in veel gevallen opnoemen wat de negatieve aspecten in de wijk zijn (hangjongeren, onveilige sfeer, geen speelplekken, weinig groen etc.) maar weten de bewoners niet hoe ze dit kunnen oplossen. Hierbij kan het bestuur en beheer van een buurthuis een belangrijke rol innemen.

Belangrijk voor het slagen van een buurthuis is betrokkenheid van de buurtbewoners. Voor het verkrijgen van deze betrokkenheid is laagdrempeligheid van belang; een buurthuis moet makkelijk toegankelijk zijn voor haar bezoekers. Iets wat de laagdrempeligheid vergroot wanneer er eenmaal een paar buurtbewoners hun weg naar het buurthuis hebben gevonden, is het feit dat een deel van diezelfde buurtbewoners ook diegene is die helpt in de organisatie. Zij weten het beste wat er in de buurt speelt en wat de behoeftes zijn, zo kan men daar met het bedenken van activiteiten en krijgen van bezoekers weer op inspelen.

Die betrokkenheid van de buurtbewoners heeft in feite zijn oorsprong al aan het begin van de 20^e eeuw, toen de eerste 'volksontwikkelschuilhuizen' particulier werden opgericht en vervolgens buurtbewoners (uit verschillende lagen van de bevolking) bestuurslid werden. Volkshuis Ons Huis is hier een mooi voorbeeld van.

De betrokkenheid van de buurtbewoners was ook bij henzelf gewenst, dit is in hoofdstuk 1 en bijlage 1 en bij 'kluphuis Stereo' aan bod gekomen bij het bespreken van de democratiseringsgolf; rond 1970 pikte men het niet langer dat de macht bij enkelen lag. Voor buurthuizen had dit tot gevolg dat het gebouw met zijn functies niet meer als losstaand element in de buurt werd beschouwd, maar dat het in de buurt staat en er voor de buurt is.

Gebruik

Ook het gebruik en de activiteiten binnen het buurthuis zijn, zoals al is genoemd, afhankelijk van de buurt, haar bewoners en de geschiedenis. Dit is erg goed te zien aan de verschillende ruimtes binnen de besproken buurthuizen; er is een aantal overeenkomende ruimtes met bijbehorend gebruik, maar over het algemeen is het onmogelijk om een set aan gebruikers en ruimtes te noemen die aanwezig

zou moeten zijn voor het verkrijgen van een goed buurthuis. Wel kunnen enkele elementen worden genoemd die de kans op succes kunnen vergroten:

Een ruimtelijke ingreep die een buurthuis makkelijker toegankelijk maakt en dus de laagdrempeligheid vergroot voor de buurtbewoners en bezoekers is een grote, open ontmoetingsruimte of foyer.

Iets anders dat naar voren is gekomen in deze scriptie is het feit dat het toevoegen van woningen aan het buurthuis waardevol kan zijn voor het voortbestaan van het buurtcentrum. Dit zorgt voor een meer permanente bezetting en dus een vorm van zekerheid van in ieder geval een deel van het pand en verhoogt zowel de multifunctionaliteit van het pand als ook bijna automatisch de betrokkenheid van de (buurt)bewoners met organisatie en activiteiten van het buurthuis.

Daarnaast is ook flexibiliteit van belang, zolang een groot deel van de ruimtes niet specifiek is ingedeeld of gebouwd voor een bepaalde functie kan er bij vertrek van de gebruikers van die ruimte makkelijker gewisseld worden van functie en gebruiker en wordt leegstand van het pand voorkomen. Daarnaast maakt een flexibele indeling van ruimtes ook verhuur voor korte periodes, dus voor een dagdeel, dag of enkele dagen, zowel aan instanties als aan particulieren beter mogelijk.

6. Bronnenlijst

- Aboutaleb, A. (2014). *Veiligheidsindex 2014*. Retrieved from http://www.rotterdam.nl/Clusters/BSD/Directie_Veiligheid/Rotterdam_veilig/Wat_d_oet_de_gemeente/Raadsbrief_ondertekend_VI_2014.pdf.
- Anon. (Cartographer). (1892). ONTWORPEN STRATENPLAN | op het terrein aan den Oost-Blommerdijkschenweg ten noorden van het Geldelooze pad. [Persoonlijk archief DAF architecten, verkregen okt 2014].
- Anon. (1908). Verslag der Vereeniging "Ons Huis", te Rotterdam, over 1907-1908. Rotterdam.
- Anon. (1909). "Ons Huis" te Rotterdam. *Bouwkundig weekblad*, pp. 551-555.
- Anon. (1929). achterrooilijnen-catnr-1978-1578 *Persoonlijk archief DAF architecten; KLO stedenbouw*.
- Anon. (1930, 1 april 1930). 40-jarig bestaan St. Hildegardis-parochie. *Rotterdamsch Nieuwsblad*.
- Anon. (1932). Huurtarieven Ons Huis *Persoonlijk archief L. van Zijlen*.
- Anon. (1981/1982 (aangenomen)). Rotterdam wil het Klooster aanpakken. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.
- Anon. (1982a). Feest rond klooster in Hammerstraat om verbouwingsplannen. *Archief R. van der Werff - scans zuster Marie Jose*.
- Anon. (1982b, 15 maart 1982). Nonnen weg uit klooster, dienstencentrum kan erin; Oude Noorden hoopt op restauratiegeld. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1982c, 12 mei 1982). Nul tot vier krioelt in de Bark. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1982d, 8 mei 1982). Voorproefje kinderopvang Oude Noorden. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1982 (aangenomen)). Kloosterbewoners met geduld gevraagd; gegadigden moeten zich aanmelden vóór 10 december. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 984*.
- Anon. (1983a). Interculturele dag, Stereo, 11-6-83.
- Anon. (1983b, 14 jan 1983). Tijdelijk kinderdagverblijf in Het Oude Noorden. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1983c, 19 maart 1983). Wijkpaleis hangt aan zijden draadje. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1984a, 11 dec 1984). Nathasja start verbouwing Klooster. *Het vrije volk; democratisch-socialistisch dagsblad*.
- Anon. (1984b, 26 jan 1984). Opeenstapeling van knelpunten in Oude Noorden. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1984c). Start verbouwing klooster; Architect. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.
- Anon. (1984d). Start verbouwing klooster; de Bark. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.
- Anon. (1984e). Start verbouwing klooster; dienstencentrum. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.
- Anon. (1984f). Start verbouwing klooster; Franciscanessen. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.
- Anon. (1984g). Start verbouwing klooster; kinderdagverblijf. *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986*.

- Anon. (1984h). Start verbouwing klooster; muziek. *Stadsarchief Rotterdam*, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986.
- Anon. (1984i). Start verbouwing klooster; Schoolarts. *Stadsarchief Rotterdam*, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986.
- Anon. (1984j). Start verbouwing klooster; Wijkdiëtist. *Stadsarchief Rotterdam*, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986.
- Anon. (1984k). Start verbouwing klooster; Wonen/theater. *Stadsarchief Rotterdam*, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 986.
- Anon. (1984l, 10 nov 1984). Verbouwing Klooster. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1986, 31 mei 1986). Oude Noorden in 1992 opgeknapt. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Anon. (1997a, 17 April 1997). Extra geld voor zwembad, burgerzaken en Larenkamp; ombuigingen binnen begroting 1998 gewenst. *Het Zuiden*.
- Anon. (1997b, 19 Sept 1997). Extra opknopbeurt Larenkamp. *Rotterdams Dagblad*.
- Anon. (1998, 17 aug. 1998). Verbouwing bieb is in volle gang. *Rotterdams Dagblad*.
- Anon. (1999, 17 Juni 1999). Muziekschool SKR overweegt vertrek uit wijkgebouw Larenkamp; SKVR: aanbod deelgemeente 'wat teleurstellend'. *De havenloods*.
- Anon. (2000a). Muziekschool S.K.V.R. blijft in Larenkamp. *De Havenloods*.
- Anon. (2000b, 1 maart 2000). 'Zonder ons wordt het niets'; Marokkanen hebben geen vertrouwen in miljoenenproject Oude Noorden. *Rotterdams Dagblad*.
- Anon. (2001, 20 sept 2001). Vooruit gaat werklozen persoonlijk begeleiden naar werk of ander zorgtraject; binnenkort opening van derde verstiging Vooruit in de Larenkamp. *De Havenloods*.
- Anon. (2003, 25 april 2003). Twee maanden celstraf voor rel in Het Klooster. *Rotterdams Dagblad*.
- Anon. (2004, 16 maart 2004). Charlois' Welzijn: tonnen besparen. *Rotterdams Dagblad*.
- Anon. (2008a, 31 juli 2008). Klassenfoto een feest van herkenning. *AD Rotterdams Dagblad Rotterdam - onder ons*.
- Anon. (2008b, 8 Nov 2007). Onderzoek naar theater in kerk en artsen in Larenkamp. *AD Rotterdams Dagblad Rotterdam - Dichtbij*.
- Anon. (N.D.-a). Geschiedenis van het St. Hildegardis-gesticht Hammerstraat Rotterdam *Persoonlijk archief R. van der Werff - scans zuster Marie Jose*.
- Anon. (N.D.-b). Luchtfoto Hildegardis *Persoonlijk archief R. van der Werff - scans zuster Marie Jose*.
- Anon. (N.D.-c). Perspectief klooster naar ontwerp Margry *Persoonlijk archief R. van der Werff*.
- Anon. (N.D.-d). Zusters van Hildegardisklooster horen bij het oude Noorden; 61 jaar bezielend actief in het onderwijs. *Persoonlijk archief R. van der Werff - scans zuster Marie Jose*.
- Arntzen, L. (1980). Werkplan ons huis 1979-1980.
- Arts, H., Groningen, M. v., Meyer, E. d., & Odé, J. (2011, okt 2011). Welkom in het Klooster Oude Noorden. *Noorderzon*.
- Arts, H., Groningen, M. v., Meyer, E. d., & Odé, J. (2012, feb 2012). Vier jaar kloosterbuurtaanpak met resultaat. *Noorderzon*.
- Beer, F. d., Lans, J. v. d., Linde, M. v. d., Stel, J. v. d., & Steyaert, J. (2012). 1892 Volkshuis Ons Huis; Ontstaan van club- en buurthuiswerk en sociaal-cultureel werk. Retrieved 7 jan 2015, from http://www.canonsociaalwerk.eu/nl/details.php?cps=18&canon_id=15
- Bestuur buurtcentrum Stereo. (1992). Buurtcentrum Stereo, beleidsplan 91-93.

Bestuur kluphuis stereo. (1984). Kluphuis stereo jaarverslag 1983/84 jaarplan 1984/85.

Bestuur kluphuis stereo. (1985). Kluphuis stereo jaarverslag 1984/85 jaarplan 1985/86.

Bestuur stichting Nida. (2014). Mededeling van het bestuur. Retrieved 2 jan 2014, from <http://stichtingnida.nl/mededeling-van-het-bestuur/>

Bewonersorganisatie het Oude Noorden. (1982). Informatieboekje over het klooster. Rotterdam.

BingMaps. (2014). Luchtopname Rotterdam.

Brammerloo, H. O. (2012). Programmarekening 2011; Deelgemeente Noord.

Brusse, W. L., & Brusse, J. (1960). Ons Huis Rotterdam; 1909-1959. Rotterdam.

Bulthuis, P. (1986a). *Even uit de anonimiteit; 15 jaar raad voor de gemeentelijke wijkaccommodaties*. Rotterdam: Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties.

Bulthuis, P. (1986b). Multifunctionele wijk/buurtaccommodaties - Klooster Hammerstraat *Even uit de anonimiteit; 15 jaar raad voor de gemeentelijke wijkaccommodaties* (pp. 69-71). Rotterdam: Raad voor de Gemeentelijke Wijkaccommodaties.

Cooiman, J. (2014, 12 nov 2014). Rotterdam stemt in met begroting 2015. *RTV Rijnmond*.

Debets, C. (1990). Van buiten strak; van binnen speels en open. *Bouwwereld*, 86(18).

Deelgemeente Noord. (2012). Vier jaar Kloosterbuurtaanpak met resultaat; Expertmeeting sociale strategie Oude Noorden op 11 januari [Press release]. Retrieved from http://www.rotterdam.nl/DG%20Noord/C_PERSB_ML_103344_SB_BMO-COM.pdf

Driedonkx, p. G. s. c. j. (2013). Het Sint Franciscus Liefdewerk (S.F.L.) te Amsterdam, ontstaan en geschiedenis, 1894-1974. Nijmegen.

Dubois, D. (2003, 10 april 2003). Verrassingsbezoek van Opstelten aan 't Klooster. *De havenloods*.

Eldering, P., Fruin, J. A., & Koe, A. d. (1909). Verslag der Vereeniging "Ons Huis", te Rotterdam, over 1908-1909. Rotterdam.

Erfgoedhuis Zuid-Holland. (2014, 2014). GESCHIEDENIS VAN ROTTERDAM. Retrieved 30 dec 2014, from <http://www.geschiedenisvanzuidholland.nl/locatie/geschiedenis-van-rotterdam>

Eykelenboom, W., Krieken-Breure, J. H. v., Krieken, H. v., Römer, R., & Dam- van der Berg, K. (1973a, nov 1973). Koningin Juliana in de "Larenkamp". *De Zuidwijker*.

Eykelenboom, W., Krieken-Breure, J. H. v., Krieken, H. v., Römer, R., & Dam- van der Berg, K. (1973b, nov 1973). We begonnen een uur officieel te openen. *De Zuidwijker*.

Gemeente Rotterdam. (2010a). Bestemmingsplan Oude Noorden (dS+V, Trans.). Rotterdam.

Gemeente Rotterdam. (2010b). Tijdlijn Rotterdam. Retrieved 30 dec 2014, from <http://timerime.com/en/timeline/15385/Rotterdam/>

Gemeente Rotterdam. (2014a). Gebiedsplan Noord; Agnesiebuurt en Provenierswijk, Blijdorp, Bergpolder en Liskwartier, Oude Noorden.

Gemeente Rotterdam. (2014b). Geschiedenis Rotterdam. Retrieved 30 dec 2014, from <http://www.rotterdam.nl/geschiedenisrotterdam>

Gemeente Rotterdam. (2014c). Wijkprofiel Rotterdam 2014; Oude Noorden. Retrieved 29 sept 2014, from <http://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/rotterdam/noord/oude-noorden/>

Gemeente Rotterdam, Deelgemeente Noord, Woonstad Rotterdam, PWS, Com. Wonen, & SOR. (2008). WWI: actieprogramma 2008-2009; Het Oude Noorden - Provenierswijk/Deelgemeente Noord.

Gemeente Rotterdam, Deelgemeente Noord, Woonstad Rotterdam, PWS, Com. Wonen, & SOR. (2009). WWI: actieprogramma 2008-2009; Het Oude Noorden - Provenierswijk/Deelgemeente Noord.

Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling. (2013). Cultuurhistorische Verkenning 19e-eeuwse wijken in Noord; Oude Noorden, Agniesebuurt en Provenierswijk (pp. 1-156).

- Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde. (1971). Wijkgebouw Zuidwijk, bestektekeningen *Inzage via Stadsarchief Rotterdam; afdeling bouwtekeningen, archiefnummer: 396-05, inventarisnummer: B3-19-1971*.
- Google. (2014). Het Oude Noorden Rotterdam, Google maps. Retrieved 3 nov 2014, from <https://www.google.nl/maps/@51.9338471,4.4749137,15z>
- Grievink, E., Goldman, B., Maertens, S., Peters, G., & Raalte, P. v. (2013a, may 2013). Red De Gouvernestraat! . *DE GOUVERNEKRANT*.
- Grievink, E., Goldman, B., Maertens, S., Peters, G., & Raalte, P. v. (2013b, may 2013). Rotterdam heeft deze plek hard nodig! *DE GOUVERNEKRANT*.
- Grievink, E., Goldman, B., Maertens, S., Peters, G., & Raalte, P. v. (2013c, may 2013). Verbinding en openheid *DE GOUVERNEKRANT*.
- Groot, G. d. (2014). klooster online; Zaalverhuur.
- Hammel, P. (1983). Situatie klooster Hammerstraat *Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 976*.
- Hammel, P. P. (1986). Projectgroep stadsvernieuwing het oude noorden. 1970-1985; notulen 19e bouwvergadering, 16-5-1986: Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 978.
- Hartman, C. (2011). *Naar een nieuwe kloosterorde*. Rotterdam.
- Heere, A. C., & Hammel, P. P. (1984-1986). Projectgroep stadsvernieuwing het oude noorden. 1970-1985; notulen 2e,3e, 6e, 7e, 9e-18e bouwvergadering, 19-12-1984 tot 23-4-1986: Stadsarchief Rotterdam, toegangsnummer: 833, inventarisnummer: 978.
- J., Z. (1951). bijerlaaaandse laan.
- Keunen, Y. (2007, 29 Dec 2007). Onderzoek naar Larenkamp; plannen voor een medisch centrum in wijkgebouw. *AD Rotterdams Dagblad Rotterdam - Dichtbij*.
- Koe, A. d. (1910). Vereeniging Ons Huis Rotterdam, Jaarverslag van 1 september 1909 tot 31 augustus 1910. Rotterdam.
- Koe, A. d. (1922). Vereeniging Ons Huis Rotterdam, verslag over de jaren 1920/21 en 1921/22.
- LantarenVenster. (N.D.). Historie. Retrieved 2 dec <http://www.lantarenvenster.nl/387-Historie>
- Larenkamp, L. (N.D.). Larenkamp; algemene informatie. Retrieved 17 dec 2014, from <http://www.larenkamp.nl/>
- Lodewijk, A., Schelvis, A., Bekhoven, I. v., Platenburg, R., & Stigt, W. v. (1980). Kluphuis stereo <50> jaar.
- Lopes Cardozo, E. (1949). Vereniging Ons Huis Rotterdam, Jaarverslag 1948/1949.
- Lopes Cardozo, E. (1953). Vereniging Ons Huis Rotterdam, Jaarverslag 1953.
- Margry, J. (1922). Plattegronden en doorsnedes R.K. zustergeresticht met bewaarscholen te Rotterdam.
- medewerkers kluphuis Stereo en Het Ravnest. (1978 (geschat)). Kluphuizen in Hillesluis; kluphuis stereo, kluphuis het ravnest.
- Medewerkers voormalig klooster Hammerstraat te Rotterdam. (1986). In Rotterdams 'Oude Noorden': Klooster Hammerstraat nu woon- en wijkcentrum. *Stedenbouw*, 38, 66-68.
- Meijden, A. v. d. (1990). Buurthuis met zestien woningen. *Architectuur Bouwen*, 6(9), 4.
- Meyer, E. d. (2014, 12 dec 2014). [Mondelinge communicatie].
- Museum Rotterdam (Writer). (2011). Groeikaart Rotterdam.
- Nederlands Architectuur Instituut. (N.D.). Buurthuis Ons Huis (Rotterdam). Retrieved 2 dec <http://zoeken.nai.nl/CIS/project/27464>

- Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V., & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling. (2014a). Informatie Momorandum; Gouvernestraat 129-133 Te Rotterdam. Rotterdam.
- Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V., & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling. (2014b). Informatie Momorandum; Gouvernestraat 129-133 Te Rotterdam, bijlage I. Rotterdam.
- Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V., & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling. (2014c). Informatie Momorandum; Gouvernestraat 129-133 Te Rotterdam, bijlage III. Rotterdam.
- Plas, J. D. M. v. d. (1980). Wijkgebouw de Larenkamp in Zuidwijk aan de Slinge hoek Larenkamp. *Stadsarchief Rotterdam*.
- Redactie AD. (2008, 29 okt. 2008). Poppodium voor Rotterdam-Zuid. *AD*.
- Rotterdam, S. (2011). LantarenVenster. Retrieved 3 dec, 2014, from <http://stadsarchief.rotterdam.nl/lantarenvenster>
- Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs. (2007). *Hildegardis kleuterschool 't Kwetternest, Hildegardisschool voor meisjes, St. Jansschool voor jongens en Hildegardisschool voor jongens en meisjes, van 1912-1984, enkele tijdsindrukken* Retrieved from <http://www.rvko.nl/img/file/Hildegardis1912-1984.pdf>
- Rotterdamse Vereniging voor Katholiek Onderwijs, Elck, G. W. J. v., Teuwsen, J. P., & Huigens, J. (2007). *Hildegardis kleuterschool 't Kwetternest, Hildegardisschool voor meisjes, St. Jansschool voor jongens en Hildegardisschool voor jongens en meisjes, van 1912-1984, enkele tijdsindrukken* Retrieved from <http://www.rvko.nl/img/file/Hildegardis1912-1984.pdf>
- RTV Rijnmond. (2014a, 12 nov 2014). Doek valt voor jeugdvakantieland en Larenkamp. *RTV Rijnmond*.
- RTV Rijnmond. (2014b, 30 sept. 2014). Leefbaar-raadslid op de bres voor De Larenkamp. *RTV Rijnmond*.
- Rubio, A. I. (2003). 'Kinderen moeten leren dat hun gedrag gevolgen heeft'. *Rotterdams Dagblad*.
- Sanoma Media The Netherlands B.V. . (2014). Wijkaccommodatie Larenkamp, Rotterdam. Retrieved 17 dec. 2014, from <http://www.woonwebsite.nl/leveranciers/wijkaccommodatie-larenkamp-wijkcentrum/13807>
- Sipkes, J. (2014, 28 okt. 2014). [mondelinge communicatie].
- Smits, P. (2004, 22 juni 2004). Klooster maakt nieuwe start. *Rotterdams Dagblad*.
- Stadsarchief Rotterdam. (2012a). Bevolkingscijfers van Rotterdam vanaf 1868. Retrieved 4 jan 2015 <http://www.stadsarchief.rotterdam.nl/bevolkingscijfers-van-rotterdam-vanaf-1868>
- Stadsarchief Rotterdam. (2012b). Brandgrens.
- Stedenbouw. (1992). Rotterdam: Lantaren-Venster; oud cultuurcentrum onderging metamorfose. *Stedenbouw*, 44(489), p.33,35-37.
- Stichting Rotterdam Woont. (2014). Wijkhistorie: Oude Noorden. Retrieved 20 dec 2014, from <http://www.rotterdamwoont.nl/neighbourhoods/view/1>
- Stichting Vrienden van het Klooster (VK), Persoonlijk archief L. van Zuijlen, dossier 32208/nd Stat. (2011 7 april 2011).
- Stigt, W. v. (1980). Kluphuis stereo jaarverslag 1979/80 jaarplan 1980/81.
- Stouten, P. L. M. (2004). *Duurzaamheid van de stadsvernieuwing; Een onderzoek naar de woonsituatie in het Oude Noorden te Rotterdam, tijdens en na de stadsvernieuwing*. (Doctor), TuDelft, Delft.

- Swier, P. (2014). Legenda kleuren analysetekeningen.
- Verheul, J. (1907). Prent voorgevel *Stadsarchief Rotterdam* Rotterdam.
- Visser, A. (2014). *Adviesaanvraag besluit De Larenkamp*
- Vonk, R. (1986, 22 mei 1986). 'Klooster nog niet de hemel op aarde'. *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*.
- Vos, C. (1980). Een filiaal van de Gemeentebibliotheek in wijkgebouw Larenkamp aan de Slinge. *Stadsarchief Rotterdam*.
- Werff, R. v. d. (2014, 21-28 okt 2014). [Persoonlijke communicatie, telefonisch en per e-mail].
- Wolters, R. (1997, 30 may, 1997). 'Charlois schoon en veilig'; Voorjaarsnota voorziet ook in opknopbeurt wijkgebouw en speelplaatsen. *Rotterdams Dagblad*.
- Zuijlen, L. v. (2009). 100 jaar Ons Huis. *Ons Rotterdam*.
- Zuijlen, L. v. (2014, 12 dec 2014). [mondelinge communicatie].
- Zuijlen, L. v., & Hooijkaas, F. (2014). *Abstract for the 13th DOCOMOMO conference 2014; expansion and conflict. Inter[venster]; re-re-use early modern intervention*. Paper presented at the 13th DOCOMOMO conference, Seoul/Korea.

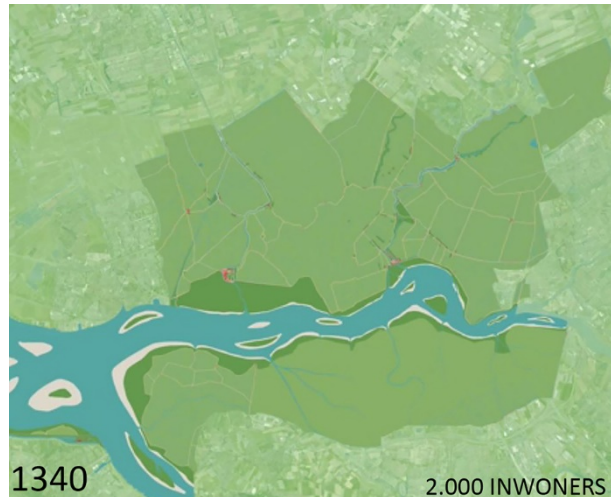
7. Bijlagen

In dit hoofdstuk worden de bijlagen getoond, deze zijn geordend en gebundeld per behandelde welzijnsaccommodatie in de volgorde waarin ze aan bod zijn gekomen in deze scriptie. Als eerste volgt de uitgebreidere geschiedenis van Rotterdam.

Bijlage 1 - Context: korte geschiedenis Rotterdam

Ontstaan

Rond het jaar 800 wordt er in het Maas-Merwedegebied ter plaatse van het huidige Rotterdam al gewoond, maar Rotterdam als nederzetting ontstond omstreeks 1270, toen een dam in de Rotte is aangelegd door bewoners van het gebied rond de Maas en de Rotte. De nederzetting 'Rotterdam' is voor het eerst vermeld tussen 1281 en 1284. In eerste instantie leefden de inwoners van Rotterdam van de visserij, maar de stad werd al snel een handelsplaats, hierdoor ontstonden de eerste havens (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b).

Figuur 38 Rotterdam in 1340 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

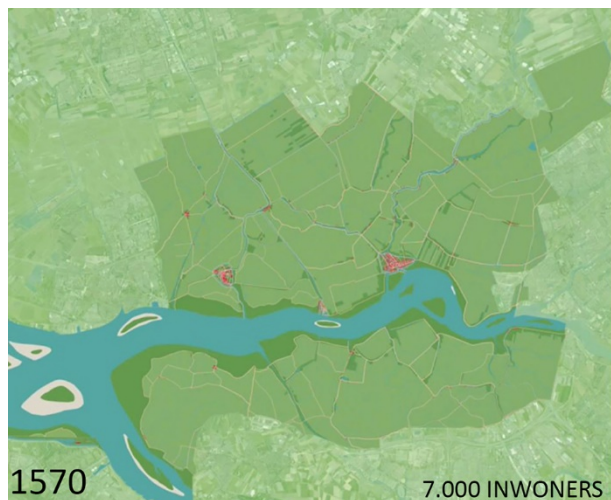
14e en 15e eeuw

Ook al was het middeleeuws Rotterdam nog vrij landelijk met maar een paar duizend inwoners, het kreeg in 1340 stadsrechten. Daarna begon men met het bouwen van stadsmuren en grachten. Rotterdam groeide uit tot een belangrijke handelsplaats voor landbouwproducten en wol. (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b).

Stad en stadsbestuur waren erg lokaal en regionaal gericht, echter namen import, export en doorvoer toe doordat een scheepvaartverbinding tot stand komt met het Hollandse achterland. Rond 1400 behoorde Rotterdam als doorvoer- en overslaghaven tot de kleinere steden van Holland en Zeeland en dat bleef, ondanks een bescheiden groei in de 15e eeuw, lange tijd zo. Kloosters vestigden zich in de stad, waar Heilige Geest en Gasthuis voor armen en behoeftigen, evenals vermogende religieuze particulieren en broederschappen, al actief waren. Het stedelijk leven speelde zich voornamelijk af rond het water, het economisch centrum van Rotterdam. Het welvaren van de middeleeuwse stad leed echter onder nabijheid van het machtige Dordrecht en de concurrentie van steden als Delft, Leiden, Haarlem, Gouda en Amsterdam (Gemeente Rotterdam, 2010b).

16e en 17e eeuw

De stad werd in de zestiende eeuw een belangrijk punt tussen Amsterdam in de noordelijke Nederlanden en Antwerpen in de zuidelijke Nederlanden. Visserij, scheepvaart en de bijbehorende nijverheid vormden steeds meer het zwaartepunt van stedelijke bedrijvigheid en stedelijk leven. De stad begon daardoor langzaam te groeien (Gemeente Rotterdam, 2010b). Opstand en Reformatie hadden grote gevolgen voor Rotterdam; de stad en zijn omgeving bleven jarenlang onderdeel van het strijdtoneel. De nieuwe rol van Rotterdam en de

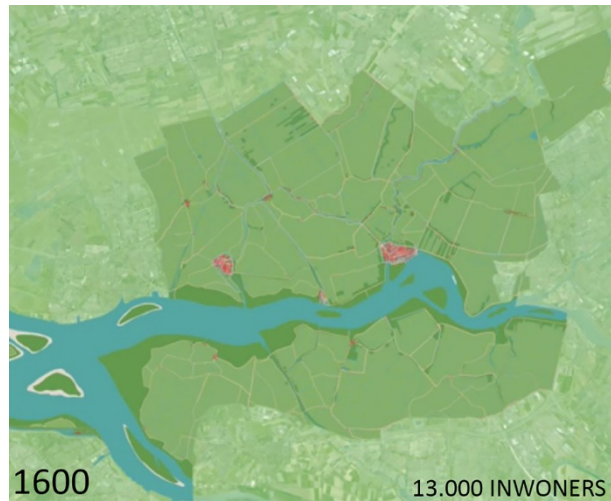

Figuur 39 Rotterdam in 1570 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

strategische ligging maakten aanpassingen aan de haveninfrastructuur noodzakelijk (Gemeente Rotterdam, 2010b).

De stedelijke overheid liet de kloosters uitsterven en gaf de vrijgekomen panden en kapellen een openbare bestemming. De liefdadige instellingen bleven grotendeels intact, maar de hervormde diaconie kreeg de zorg voor de armen. Rotterdam kwam vanuit de haringvisserij op als handels- en koopvaardijstad en ging een nieuwe functie vervullen in de nu door Amsterdam gedomineerde wereldeconomie. Met de val van Antwerpen in 1585 vluchtten bovendien veel Zuid-Nederlandse ondernemers naar het Noorden. Ook kwamen veel Vlaamse textielarbeiders in

Rotterdam. De omschakeling naar een andere economische structuur met nieuwe vormen van handel, scheepvaart en nijverheid wordt door de immigranten uit het zuiden sterk gestimuleerd; zij drukten hun stempel op economie, onderwijs en kunst, waardoor Rotterdam zich in 1650 ontwikkelde tot een vroeg stadium van verlichting. (Gemeente Rotterdam, 2010b).

Figuur 40 Rotterdam in 1600 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Stadsuitbreiding

De ontwikkelingen vereisten opnieuw een stadsuitbreiding en leidde een periode van welvaart in: de Gouden Eeuw. Rotterdam ging de concurrentie aan met steden als Delft en verkleinde zijn achterstand op Amsterdam. Bank-, geld- en verzekeringswezen kwamen op en in mindere mate ook de nijverheid de bierbrouwerij, de brandewijnbranderij en de scheepsbouw. De bevolking groeide mede door migratie uit binnenland en buitenland tussen 1600 en 1650 van ongeveer 13.000 naar 30.000 inwoners. Hierna nam de bevolkingsgroei af. Rond 1700 had Rotterdam als tweede stad in de Republiek ruim 50.000 inwoners en daarmee was de ruimte binnen de stadsmuren bijna volgebouwd. Omvangrijke bedrijven zoals scheepswerven verhuisden naar buiten de stad, waar de invloed van Rotterdam verder toenam. In de stad verhuisde de elite weg van het drukke centrum. Rotterdam kreeg een mooier aanzicht door nieuwe, prestigieuze panden die uiting gaven aan de welvaart. De groei en verandering van de stad werd weerspiegeld in politiek-bestuurlijke aanpassingen. Op het gebied van rechtspraak, economie en armenzorg ontstonden nieuwe instellingen om de ontwikkeling in goede banen te leiden (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b).

18e eeuw

De omvang en samenstelling van de bevolking veranderden in deze eeuw weinig, wel valt op bij de migratie dat het aantal Duitsers dat naar Rotterdam kwam sterk steeg. Er waren grote welstandsverschillen en vooral na 1750 nam de armoede toe. Driekwart van de bevolking verdiende minder dan 600 gulden per jaar en de armsten onder hen woonden onder slechte omstandigheden in de dichtbevolkte binnenstad. Diegenen die wel goed verdienden waren vooral de handelaren en industriëlen (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Op cultureel gebied deden zich ook nieuwe ontwikkelingen voor; de Verlichting brak door, er verschenen kranten en pamfletten met opvattingen over politiek, religie filosofie en wetenschap en er werden genootschappen opgericht die de nieuwe opvattingen praktiseerden.

Opvallend was de strijd van het stadsbestuur tegen bepaalde vormen van ongewenst gedrag. Vooral wanneer de positie van het gezin dreigde te worden aangetast door prostitutie of homoseksualiteit trad men streng op. De invloed van de kerk op het openbare leven nam gaandeweg af, wat onder andere resulteerde in de oprichting van een concertzaal en schouwburg. Voor de burgerij was er vermaak in koffiehuisen, kroegen en herbergen (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Op het niveau van politiek en bestuur groeide het verzet tegen de corrupte regenten. De middenklassen, net als achtergestelde katholieken en andere geloofsminderheden drongen aan op hervormingen. Toen in 1780 de Vierde Engelse Oorlog uitbrak, organiseerden tegenstanders van de stadhouder zich in de patriottenbeweging. De hervormingsgezinde patriotten grepen in 1787 de macht, maar werden al snel verdreven. In 1795 werd er opnieuw een patriottisch bestuur gevormd, ditmaal voor het eerst met rijke en gematigde katholieken en andersdenkenden. Rond 1800 bestond het stadsbestuur echter uit overwegend hervormde industriëlen en kooplieden, voorlopers van de negentiende-eeuwse ondernemerselite (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

19e eeuw

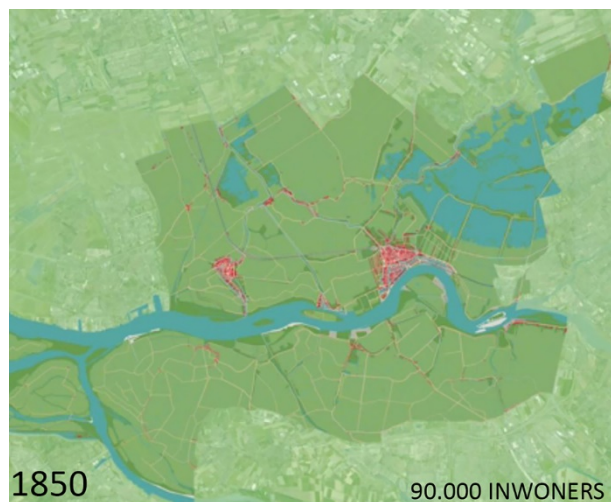
Op sociaal en cultureel gebied deed Rotterdam zijn best de oude koopmansstad uit de Gouden Eeuw te laten herleven, maar omdat het vasthield aan de oude inzichten kwamen grote economische hervormingen lang niet tot stand. In de politiek kregen de liberalen de overhand; zij maakten zich sterk voor vrijheid van het individu maar ook voor een vrije markt. Bovendien brak bij een nieuwe generatie ondernemers het besef door dat snelle doorvoer belangrijk was voor de geïndustrialiseerde landen Engeland en Duitsland, en dat daarmee veel geld verdiend kon worden. Echter, om van de centrale ligging van Rotterdam te profiteren moest er wel veel veranderen. Langzaam begon Rotterdam, omstreeks 1850 aan de omschakeling naar een wereldhaven (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Uitbreiding haven

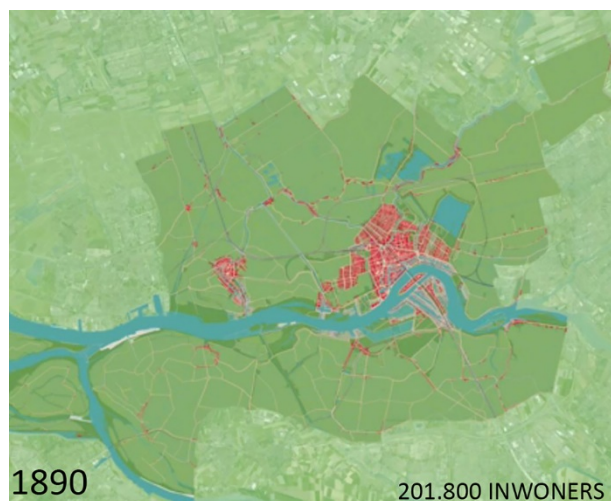
In 1847 werd de spoorlijn Rotterdam – Amsterdam geopend. De aanleg van de Nieuwe Waterweg in 1872 was een volgende stap; voortaan konden grote schepen gemakkelijker en sneller de stad bereiken. Als ‘poort van Europa’ profiteerde Rotterdam van de explosief groeiende Duitse economie. Uitbreiding en grote havens waren nodig, maar de stadsdriehoek was vol. Aan de overkant van de Maas was daarentegen nog ruimte genoeg. Met de oprichting van de Rotterdamsche Handelsvereniging (RHV), waaraan veel investeerders deelnamen, konden de plannen worden gerealiseerd en eind jaren zeventig beschikte Feijenoord over havens en bedrijfsterreinen. De nieuwe havens brachten volop werkgelegenheid: tienduizenden goedkope arbeidskrachten trokken naar Rotterdam (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

2e stadsuitbreiding

Aan het eind van de 19de eeuw vond er een tweede stadsuitbreiding plaats. Hoewel het havencomplex op Feijenoord nog vrij nieuw was, voldeed het al niet meer voor het snel groeiende Rijnvaartverkeer. De ruimte voor nieuwe, grotere havenbekkens werd eind jaren 80 opnieuw gezocht bij de linker Maasoever. Oude dorpen, buitenhuizen en polders moesten verdwijnen om ruimte te maken voor de Rijn-, Maas- en Waalhaven. Dit alles zorgde voor grote

Figuur 41 Rotterdam in 1850 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

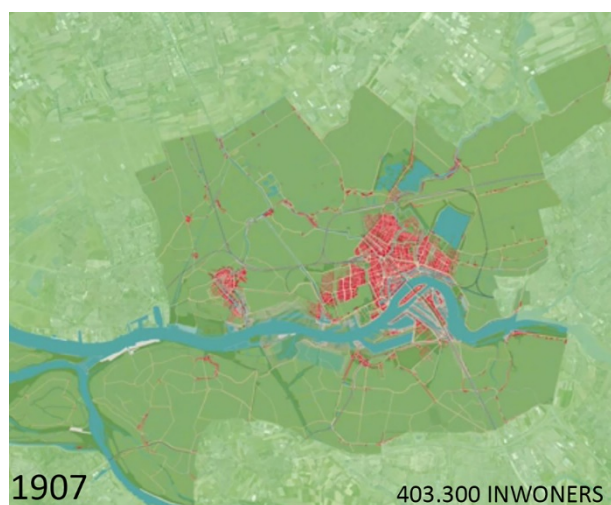
Figuur 42 Rotterdam in 1890 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

beweging in de stad. De nieuwe havens en industrieën trokken veel werkzoekenden, hierdoor nam zowel oppervlakte als inwonertal sterk toe. Rond 1900 had de stad Rotterdam meer immigranten dan geboren Rotterdammers. De nieuwe Rotterdammers waren vooral havenarbeiders met een landelijke oorsprong die moeilijk konden aarden in en omgaan met de straten met rijtjeswoningen en de vluchtigheid van het stadsleven. De snelle stedelijke ontwikkeling zorgde behalve voor een vernieuwd aanzien van de stad ook voor de nodige politieke en sociale onrust. Denk daarbij aan armoede, (kinder)criminaliteit, drankmisbruik, prostitutie, slechte woonomstandigheden en gespannen arbeidsverhoudingen door de snelle industriële ontwikkeling. Voor zowel arme als rijkere mensen werd vanaf 1895 de Rotterdamsche Buurtvereniging opgericht, deze had ten doel *'de mensen uit een straat of buurt tot elkaar te brengen en maatschappelijk, geestelijk en reedelijke problemen met elkaar te bespreken.'* Ook stichtten rijke en betrokken particulieren verenigingen om de ergste onrust tegen te gaan en het volk te ontwikkelen. Een voorbeeld van een buurthuis dat vanuit het particulier initiatief is opgericht is Ons Huis (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b; Zuijlen, 2009).

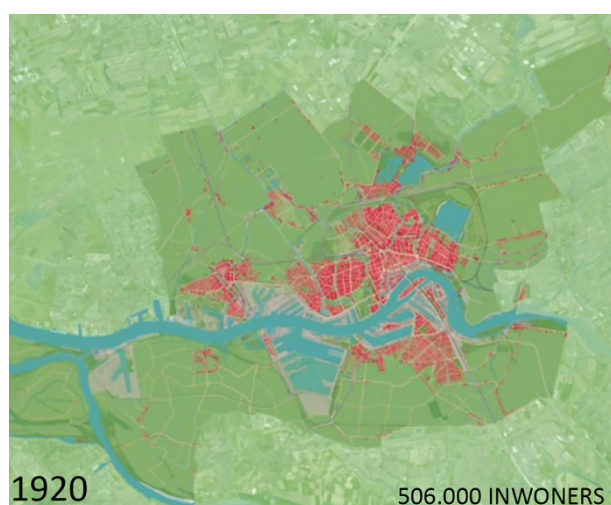
20^e eeuw

Met de Eerste Wereldoorlog kwam Rotterdam in een bewogen tijd terecht; als doorvoerstad, die sterk afhankelijk was van het Duitse achterland, kwam de stad in de problemen. De internationale crisis die volgde op de oorlog bemoeilijkte het herstel. Ook de politieke ontwikkelingen in Duitsland en Rusland hadden effect op Rotterdam; ontevreden arbeiders staakten voor betere voorzieningen. Rotterdam werd gedwongen na te denken over de toekomstige ontwikkeling van de stad. In praktijk hield dit in dat er meer aandacht voor cultuur, volkshuisvesting en stedenbouw kwam. Er ontstonden complexen van volkswoningen in de zogenaamde tuindorpen, zoals Vreewijk. Maar het Nieuwe Bouwen, een moderne architectonische stroming, strekte zich ook uit tot opzienbarende bedrijfspanden, zoals bijvoorbeeld de Van Nelle-fabriek aan de Schie. Er werden plannen gemaakt voor een modern Groot-Rotterdam met bijpassende verkeersinfrastructuur. Deze plannen werden niet gerealiseerd, maar bewezen hun nut na de Tweede Wereldoorlog (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Het stadsbestuur deed pogingen om van een werkstad en doorvoerhaven meer een woonstad te maken. Het drukke leven en werken, maar ook de werkloosheid en de stakingen tijdens de crisis, boden vooral letterkundigen en kunstenaars veel stof. In de moeilijke jaren bloeiden ontspanning en vermaak in de vorm van amusement, film en variété in bioscopen en theaters. De komst van de eerste joodse vluchtelingen, de aanleg van schuiloopgraven, verduisteringsproeven en distributievoorbereidingen waren eind jaren dertig de onheilspellende voortekenen van de Tweede Wereldoorlog (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Figuur 43 Rotterdam in 1907 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

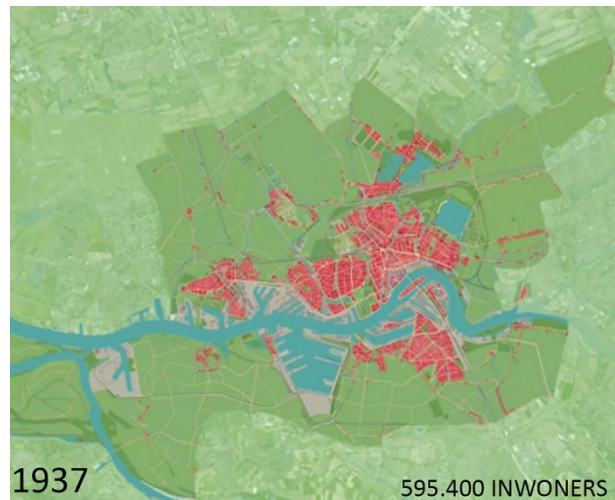
Figuur 44 Rotterdam in 1920 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Tweede Wereldoorlog

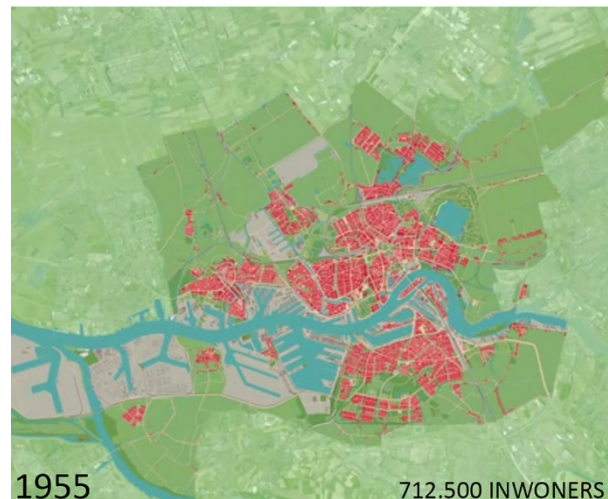
Rotterdam had in de periode 1940-1945 veel te lijden van het oorlogsgeweld. Al snel na de Duitse inval volgde op 14 mei 1940 het bombardement dat een groot deel van de binnenstad verwoestte en veel mensen het leven kostte. In 1943 bracht een geallieerd bombardement in Rotterdam-West veel menselijke en materiële verliezen. Ook de Duitse vernieling van de haveninstallaties in 1944 zorgde voor grote schade. De oorlog heeft grote gevolgen gehad voor de joden; in enkele jaren tijd is de joodse gemeenschap in Rotterdam, een van de grootste in Nederland, grotendeels gedeporteerd en in concentratiekampen vermoord. Met toenemende schaarste en tekorten van materiaal en voedsel nam het verzet tegen de Duitsers toe. In november 1944 werden zo'n 50.000 mannen uit Rotterdam en Schiedam afgevoerd om als dwangarbeider in Duitsland te gaan werken (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Wederopbouw

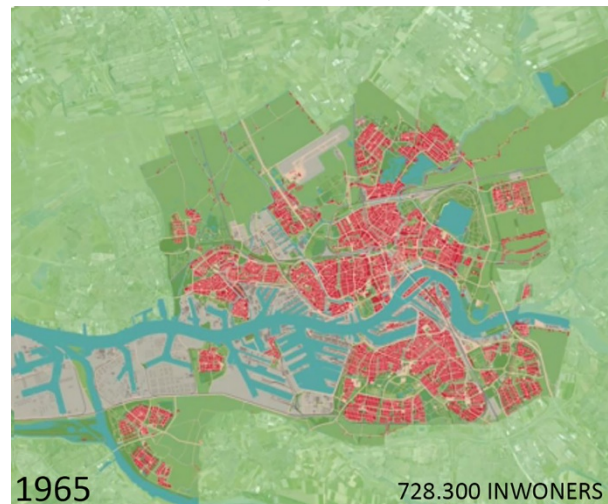
Hoewel het bombardement voor de stad een enorme klap was, begon men direct na de oorlog met het opnieuw opbouwen van de stad. Er was sprake van een enorme bevolkingsgroei door de "baby-boom" na de oorlog. Rotterdam werd de grootste haven ter wereld, waarbij de havens en installaties op steeds grotere afstand van de stad werden aangelegd. Uitgestrekte nieuwbouwwijken met open bebouwing, gemeenschappelijke tuinen, wijkvoorzieningen en de metro, die in de jaren zestig werd aangelegd en de schakel vormde tussen trein, bus en auto, waren symbolisch voor het nieuwe Rotterdam. Het zuiden van Rotterdam werd belangrijker. Vanaf de jaren zeventig maakten nieuwe stromen immigranten van over de hele wereld Rotterdam tot een multiculturele stad. In 1968 kwam er een democratiseringsgolf op gang; men pikte het niet langer dat de beslissende macht door enkelen werd beheerst. Eén probleem was nog niet aangepakt: de afbraak van de verouderde stadswijken. Er ontstonden bewonersorganisaties als reactie op de sanering en de kwaliteit van de woonomgeving; ze pleitten voor stadsvernieuwing. Ook het milieu en de milieuoverlast door de industrie vroeg om aandacht, juist op het moment dat de industriële groei door de economische crisis tot

Figuur 45 Rotterdam in 1937 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Figuur 46 Rotterdam in 1955 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

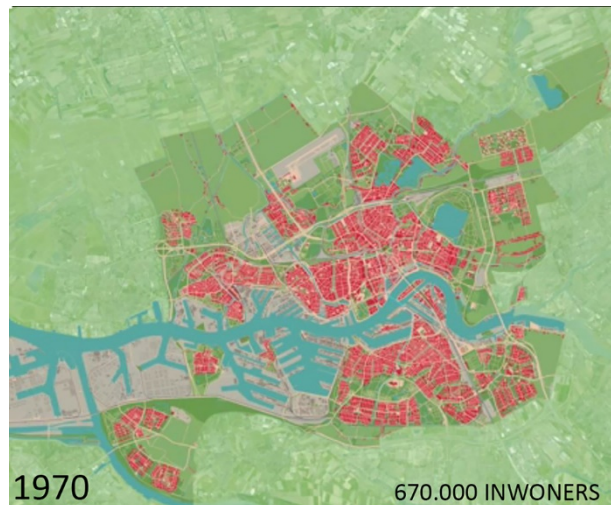
Figuur 47 Rotterdam in 1965 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

stilstand kwam (Erfgoedhuis Zuid-Holland, 2014; Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b; Lodewijk et al., 1980).

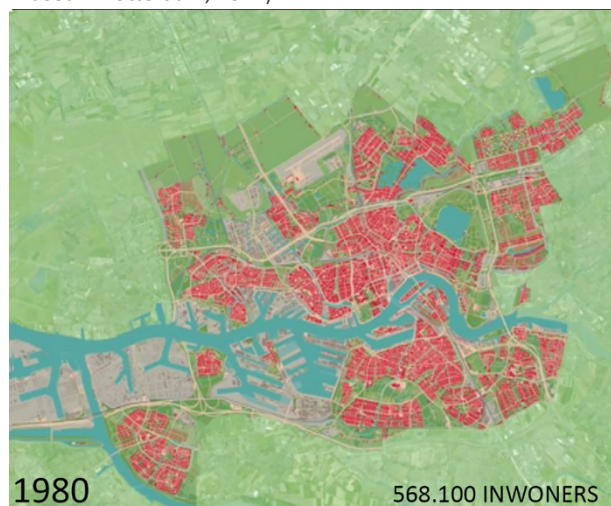
Nieuwe stad

Het duurde tot in de jaren tachtig voordat, mede onder invloed van de al eerder in gang gezette stadsvernieuwing, de nadruk verschoof naar kwalitatieve verandering. Er volgde een omvangrijke stedelijke vernieuwing. Het opknappen van oude wijken was daarvan onderdeel, maar er werden ook pogingen ondernomen om de stad als woon- en leefgebied aantrekkelijker te maken, dit is terug te zien bij onder andere het klooster in het Oude Noorden. Vooral de binnenstad kreeg daarbij veel aandacht; nieuwe winkelgebieden werden ontwikkeld en culturele instellingen vestigden zich langs de 'culturele as' die zich uitstrekte van het Centraal Station naar de rivier. Buiten de binnenstad kregen de verlaten havengebieden een nieuwe bestemming.

Op de linker Maasoever ontstaat de Kop van Zuid, een ambitieus project waarin wonen, werken en recreëren gecombineerd worden. Rotterdam wordt meer en meer een cultuurstad, met als hoogtepunt 'Rotterdam culturele hoofdstad' in 2001. De skyline wordt sterker gedomineerd door moderne architectuur. Daarnaast is de stad steeds meer een multiculturele stad geworden met een zeer uiteenlopende, allochtone bevolking. De omvangrijke havenactiviteit is inmiddels verplaatst naar de Maasvlakte, waar de meeste overslag plaatsvindt. Om zijn wereldpositie te kunnen handhaven en versterken, lijkt uitbreiding van het haven- en industriecomplex opnieuw onvermijdelijk (Gemeente Rotterdam, 2010b, 2014b).

Figuur 48 Rotterdam in 1970 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Figuur 49 Rotterdam in 1980 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Figuur 50 Rotterdam in 1990 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

Figuur 51 Rotterdam in 2008 (Eigen afbeelding op basis van Museum Rotterdam, 2011)

HUURTARIEVEN ONS HUIS

CONCERT- EN TOONEELZAAL (400 plaatsen)

HUUR 8—11 uur 's avonds 30.—
 3 morgens of 5 middags 25.—
EXTRA VOOR
 Tooneel met decors enz. 10.—
 Bioscoop inclus. bediening 12.50
 Lichtbeeldentoestel inclus. bediening 10.—
 Steinway-vleugel 15.—
 Piano 2.50
 Schijnwerper 2.50

REDUCTIE

Bij drie of meer malen gebruik binnen het tijdsverloop van 1 jaar kan een reductie van f 5.— per keer worden toegestaan.

GYMNASTIEKZAAL

Voor 3 jaar werd een nieuwe gymnastiekzaal gebouwd, groot 21 X 9 M., met ruime kleed- en badgelegenheid.

PRIJS bij geregeld gebruik, overdag, per uur . . f 2.— à f 1.—
 's avonds, per uur . . „ 3.— à „ 2.—

De prijs is afhankelijk van het aantal lessen.

TENTOONSTELLINGSZAAL

De zaal, ingericht voor „Kunst in Huis” (afm. 11 X 7 M., wanden met spanstof, uitsluitend bovenlicht) wordt verhuurd tegen den prijs van f 10.— per dag.

VERGADER- EN CURSUSLOKALEN

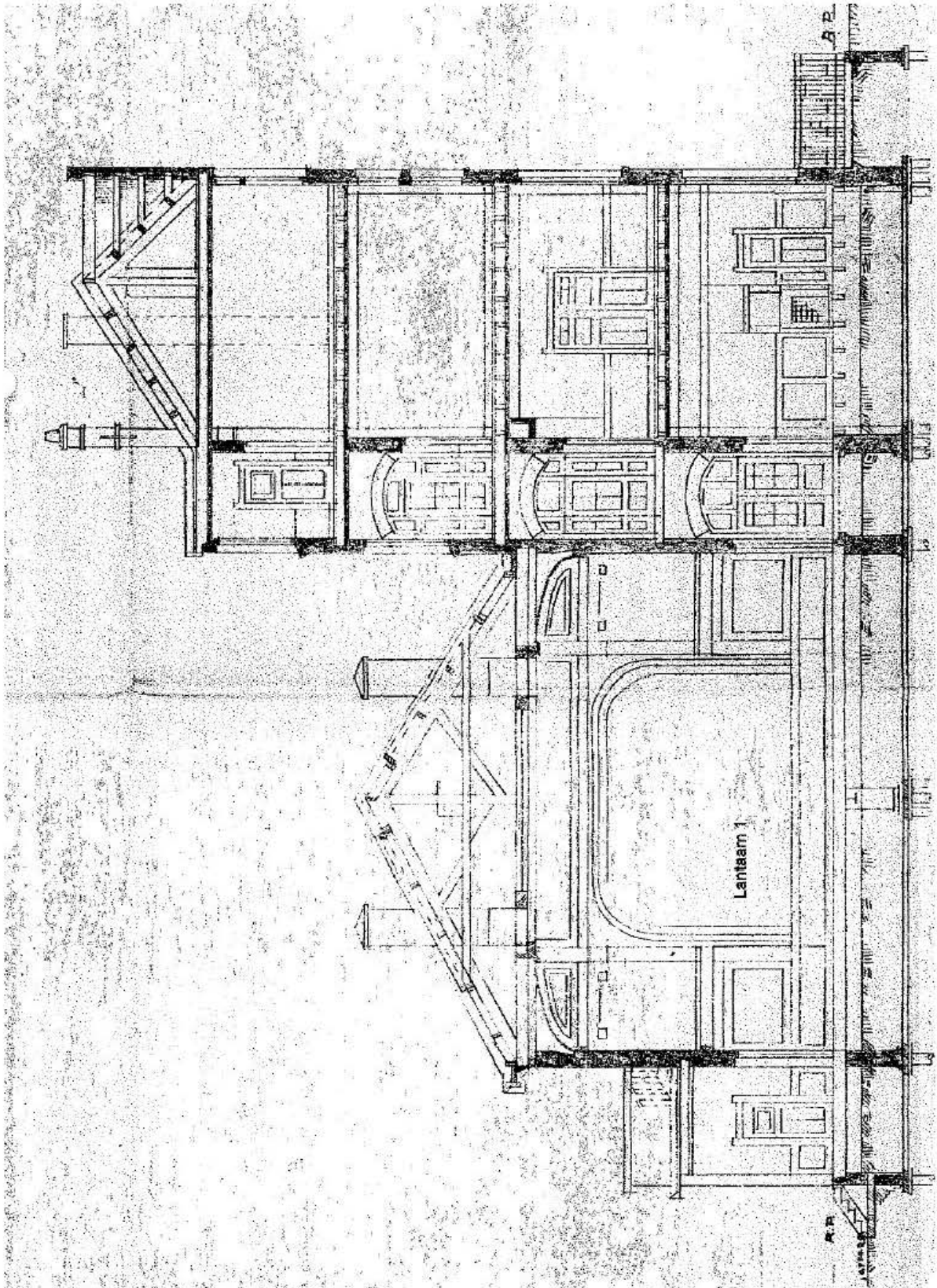
Voor 10—30 personen, per keer (2 uur) f 2.50
 bij geregeld gebruik „ 2.—
 Voor 30—100 personen, per keer (2 uur) 7.50
 bij geregeld gebruik „ 5.—

OP ALLE HIER GENOEMDE PRIJZEN WORDT TIJDELIJK EEN KORTING VAN 10% GEGEVEN

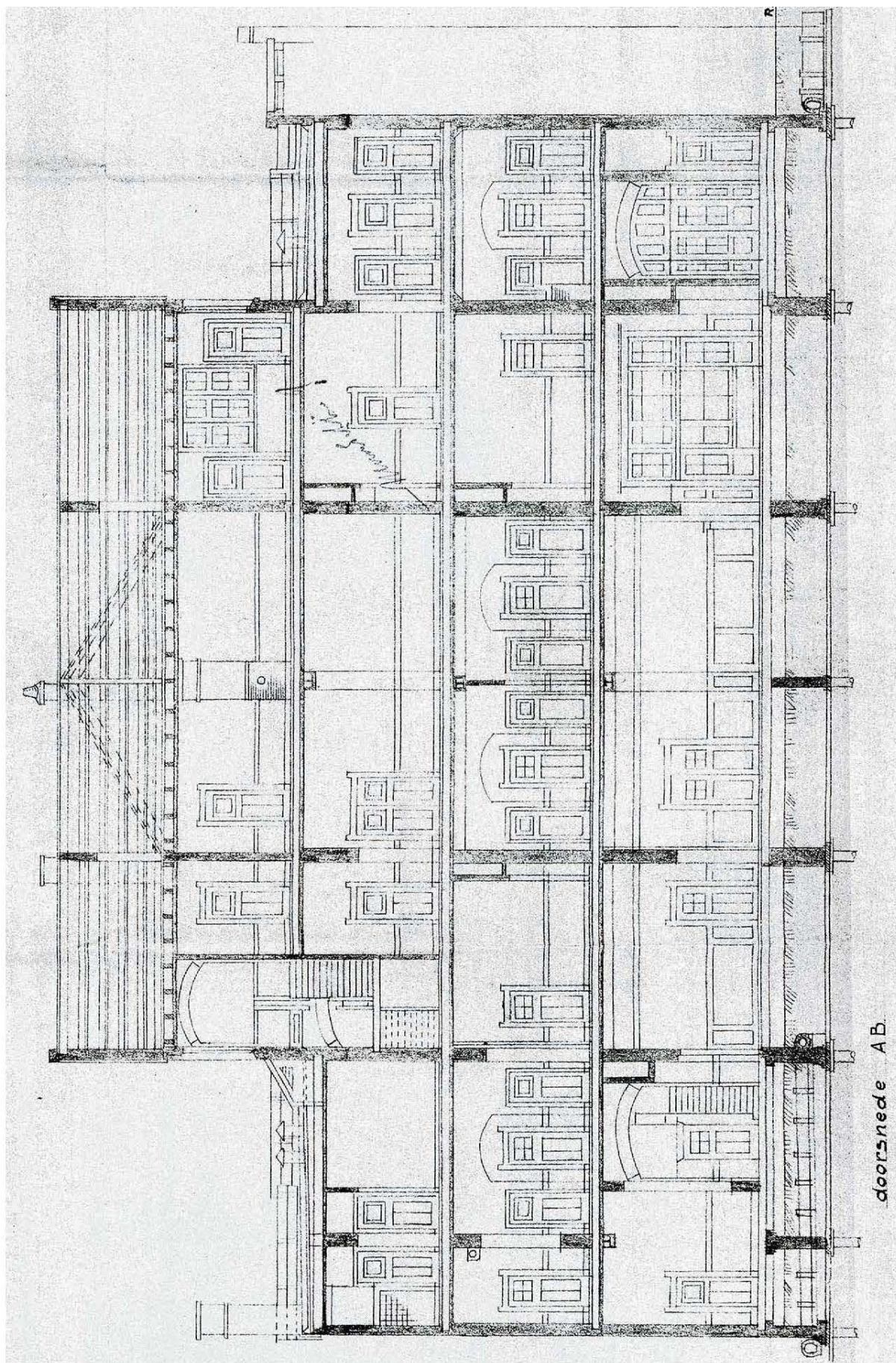
AANVRAGEN: ONS HUIS - GOUVERNESTRAAT 133 - TELEFOON 31627

Figuur 52 Huurtarieven Ons Huis 1932/1933 (Anon., 1932)

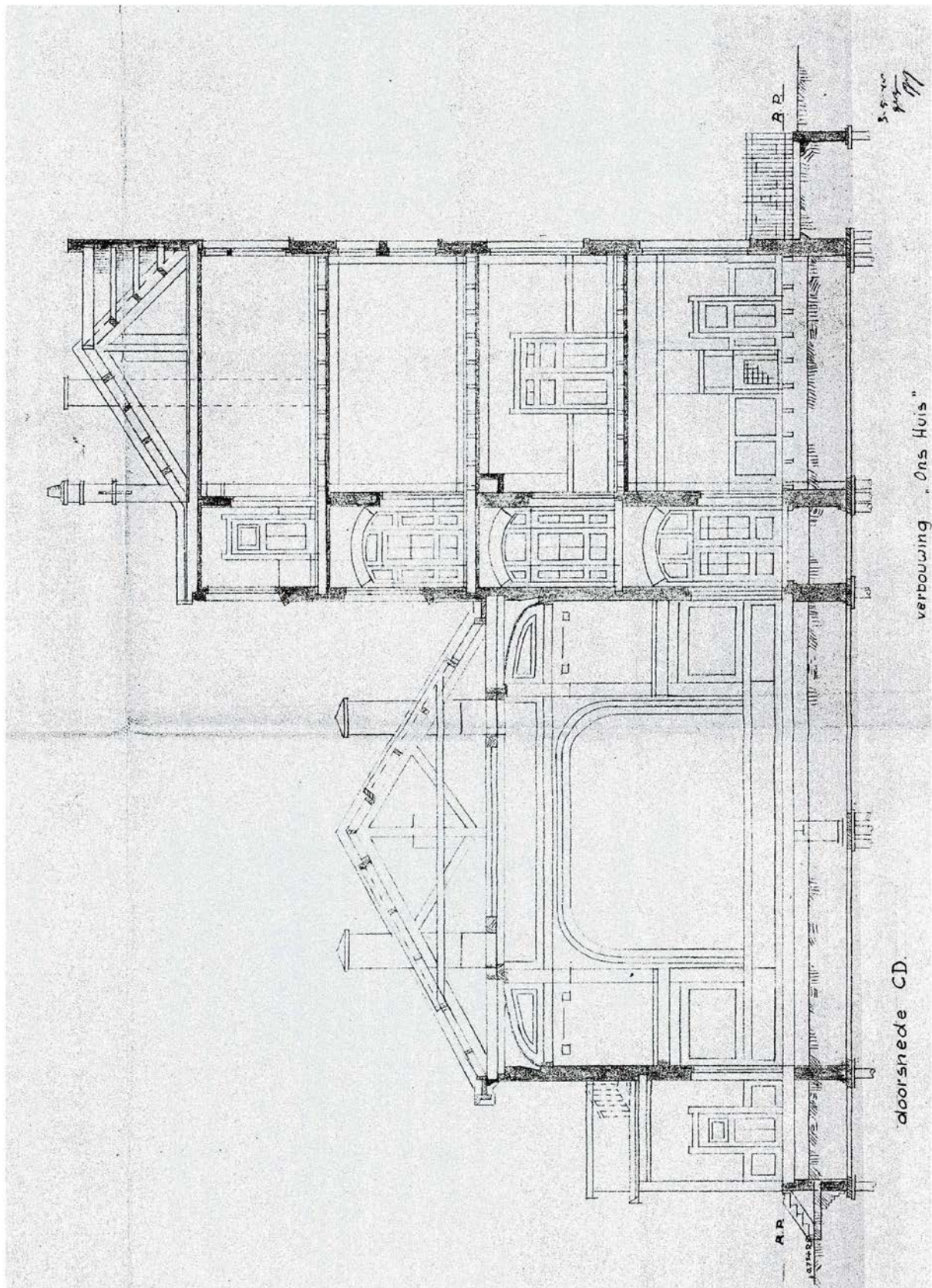
Doorsnedes Ons Huis verbouwing 1948 door J.B. Bakema

Figuur 53 Doorsnede verbouwing Ons Huis door J.B. Bakema in 1948 (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014c)

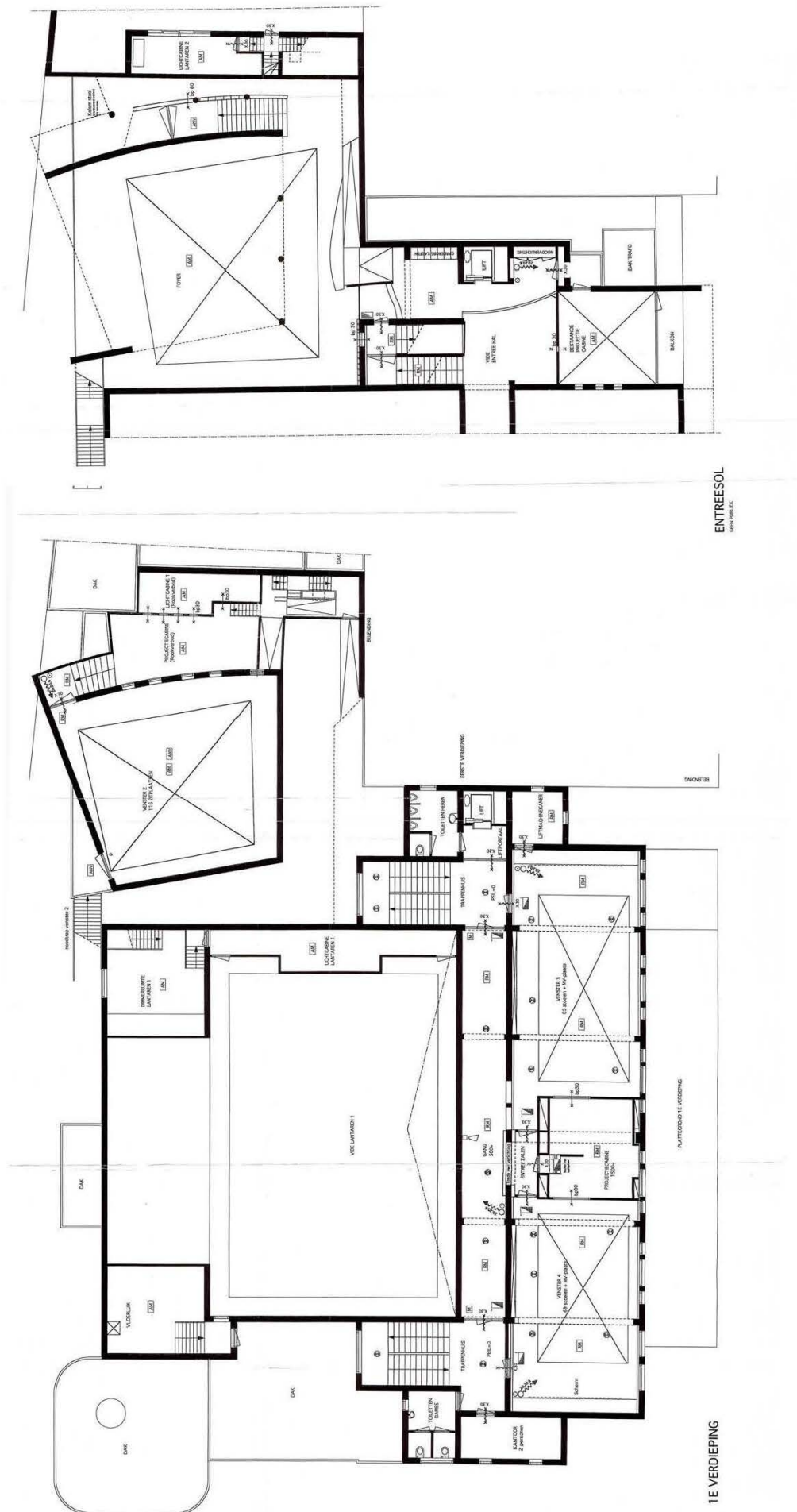
Figuur 54 Doorsnede AB verbouwing Ons Huis door J.B. Bakema in 1948 (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014c)

Figuur 55 Doorsnede CD verbouwing Ons Huis door J.B. Bakema in 1948 (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014c)

Architectural floor plan of the Begane Grondvloer (Basement) of the 'De Nieuwe Kerk' in Amsterdam. The plan shows a complex layout with various rooms, including a large hall (HALL), a library (BIBLIOTHEEK), a study (STUDIE), a kitchen (KEUKE), a bathroom (BAD), and a staircase (TRAP). The plan is oriented with a north arrow pointing towards the top right. The drawing is a detailed technical drawing with dimensions and room labels.

AR2A010 Architectural History Thesis – Katja Rossen, 4106075 – jan. 2015

Figuur 57 Plattegrond 1^e verdieping en beletage verbouwing Ons Huis in 1991/1992 (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014c)

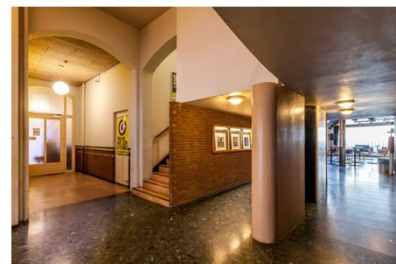
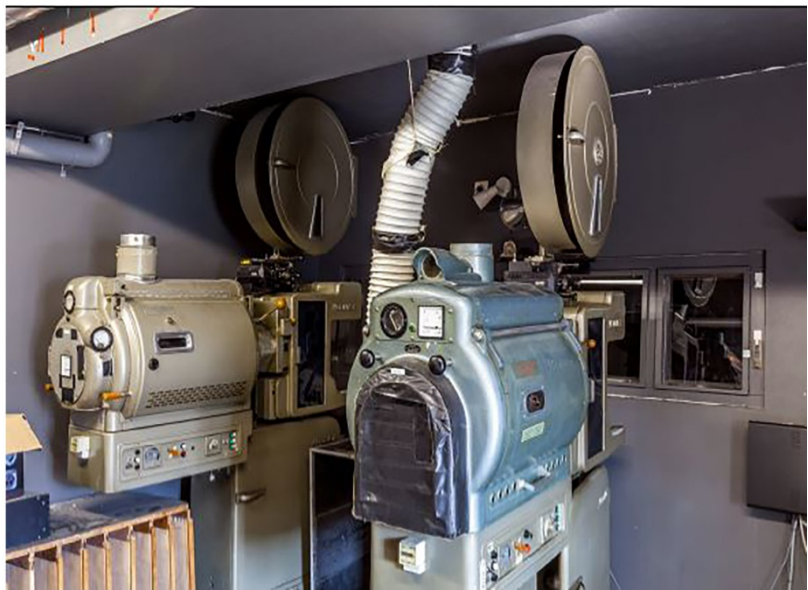
Figuur 58 Plattegrond 2e en 3e verdieping en zolder verbouwing Ons Huis in 1991/1992 (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014c)

Impressie gebruik Ons Huis tussen 1909 en 1960

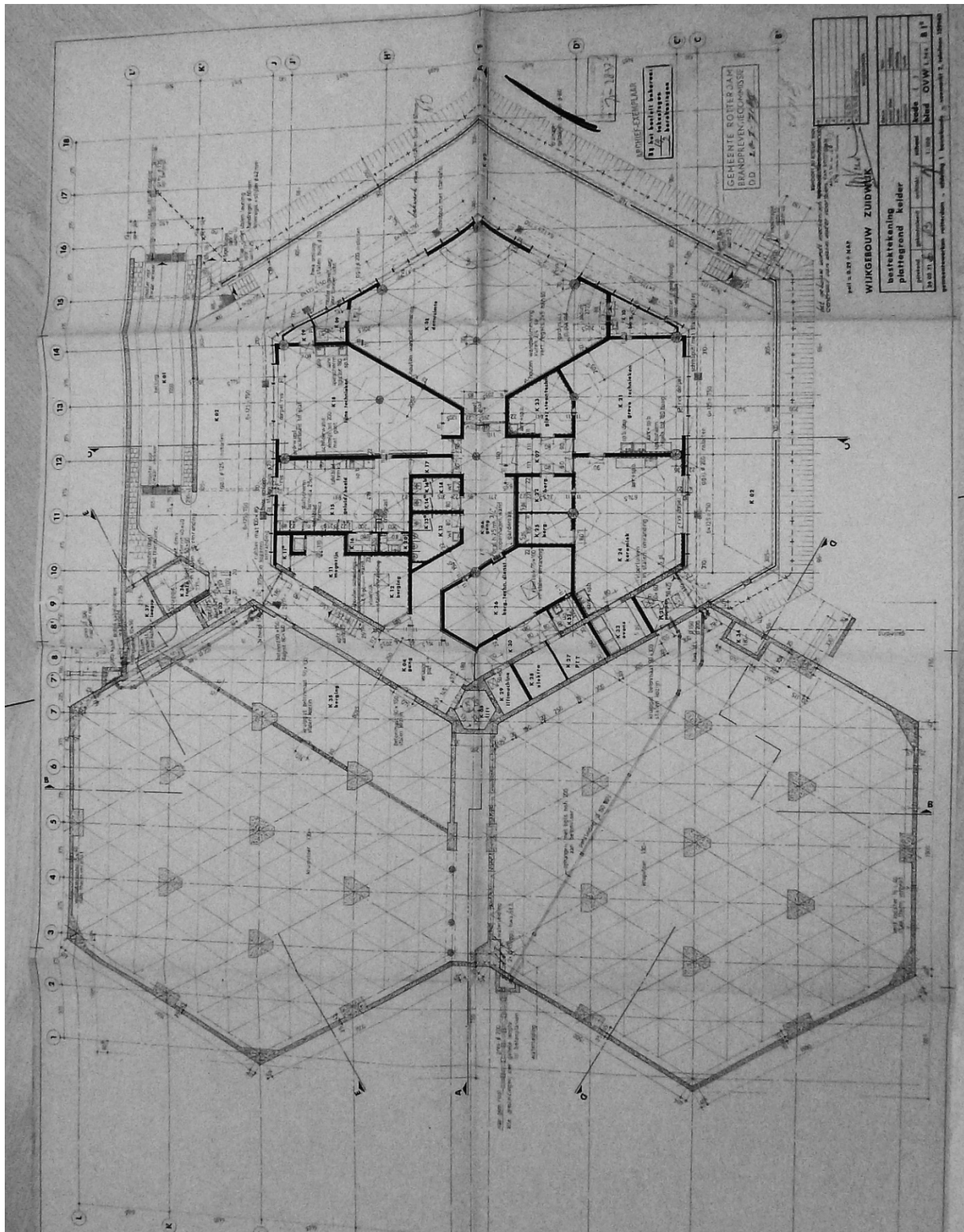
Figuur 60 Activiteiten in Ons Huis voor 1960 (Brusse & Brusse, 1960)

Impressie huidige staat pand Ons Huis

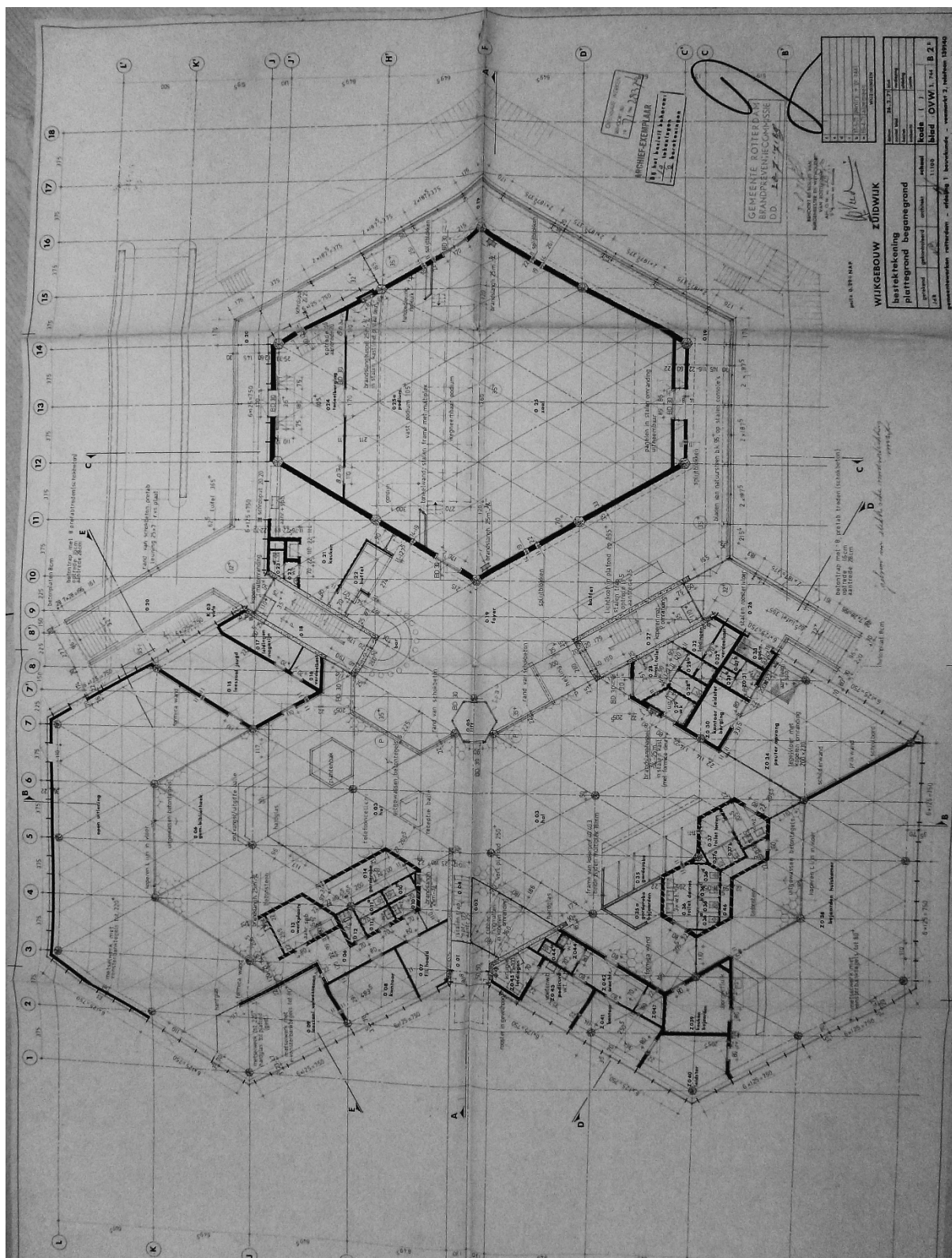

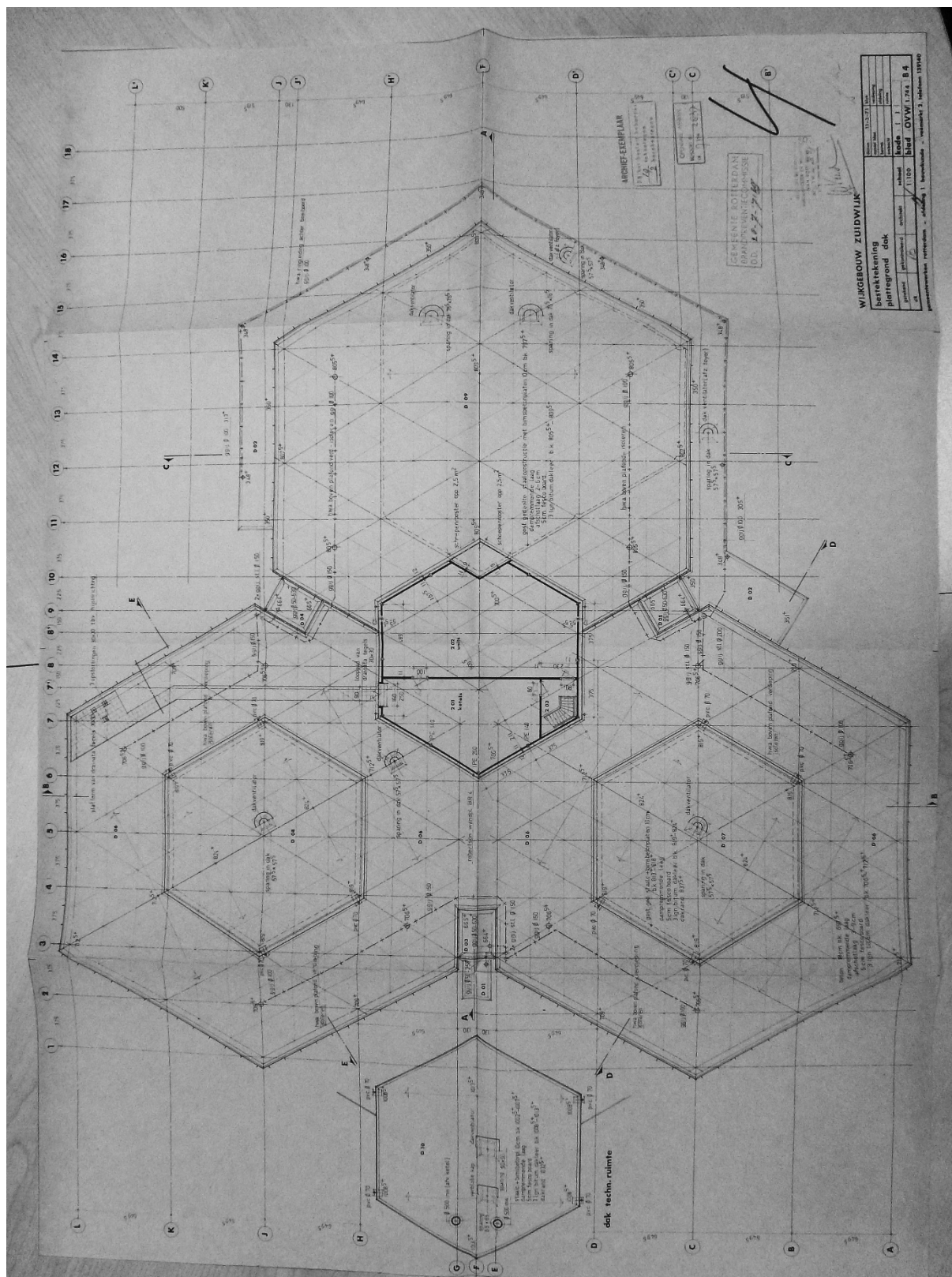
Figuur 61 Foto's huidige interieur en exterieur Ons Huis (Ooms Makelaars Bedrijfshuisvesting B.V. & Gemeente Rotterdam stadsontwikkeling, 2014b)

Bijlage 3 - Larenkamp
Originele plattegronden met aanzichten en doorsneden

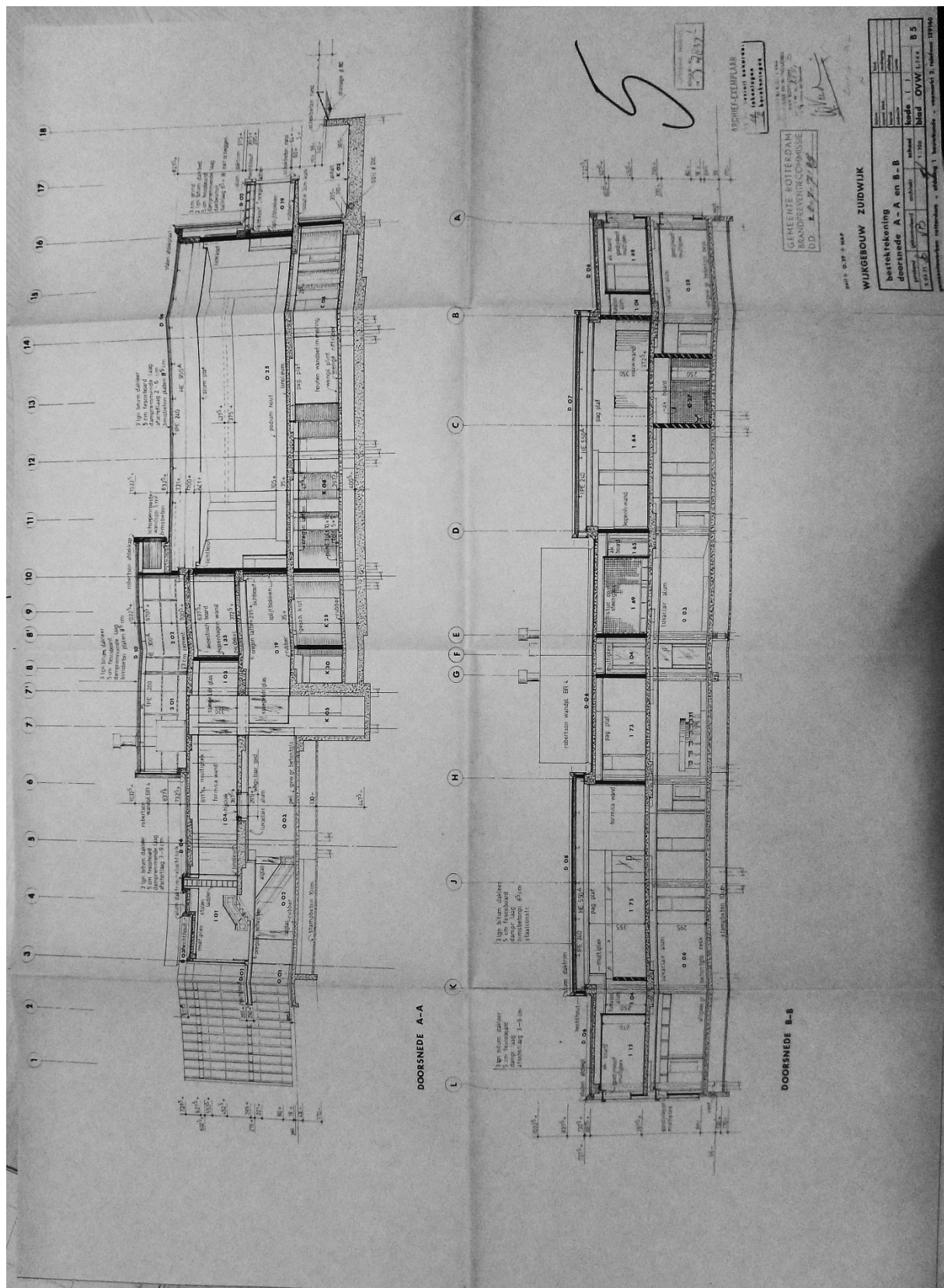

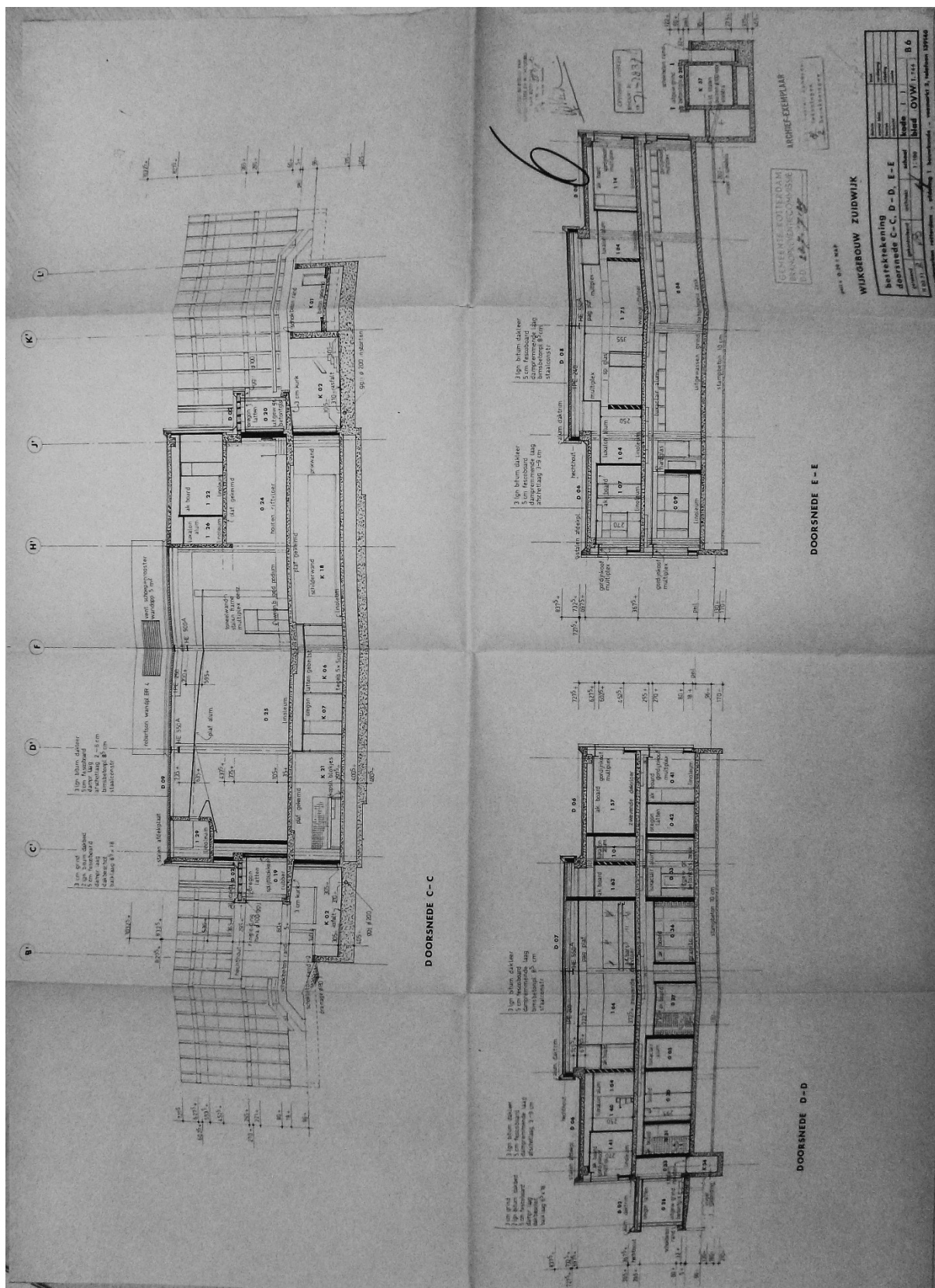
Figuur 62 Plattegrond kelder Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

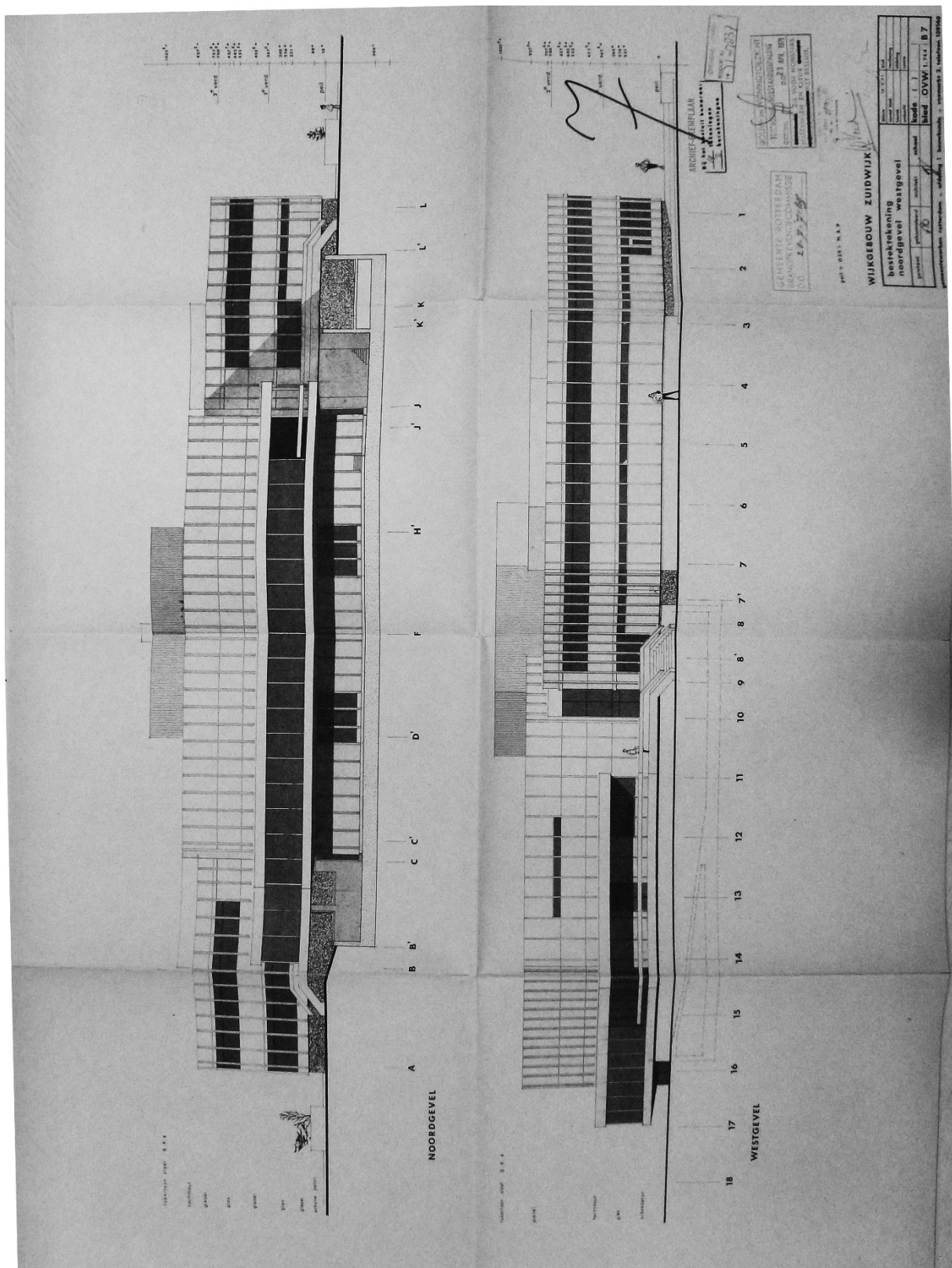

Figuur 65 Dakplattegrond Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

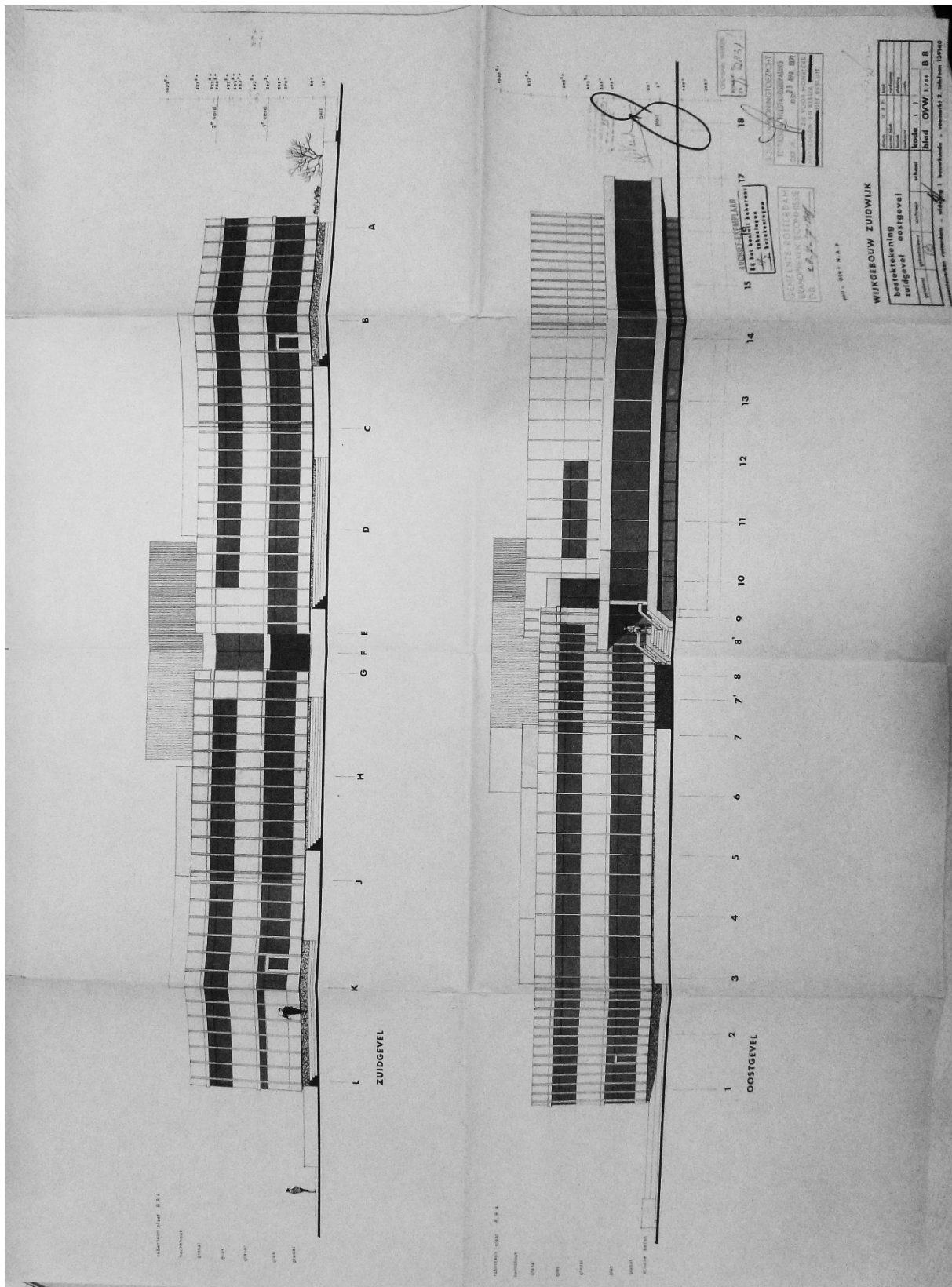

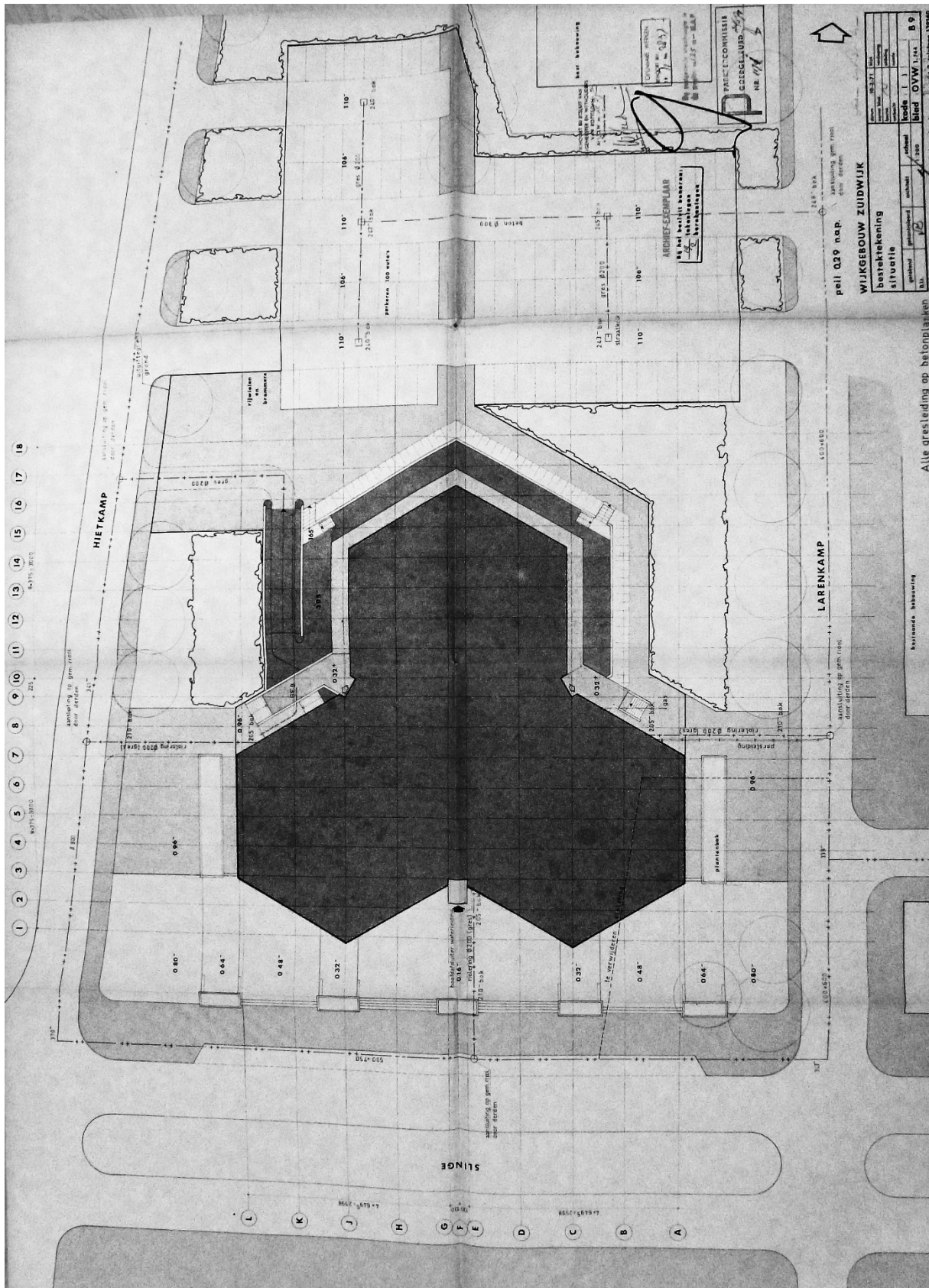
Figuur 67 Doorsnedes Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

Figuur 68 Geveltekeningen Larenkamp(Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

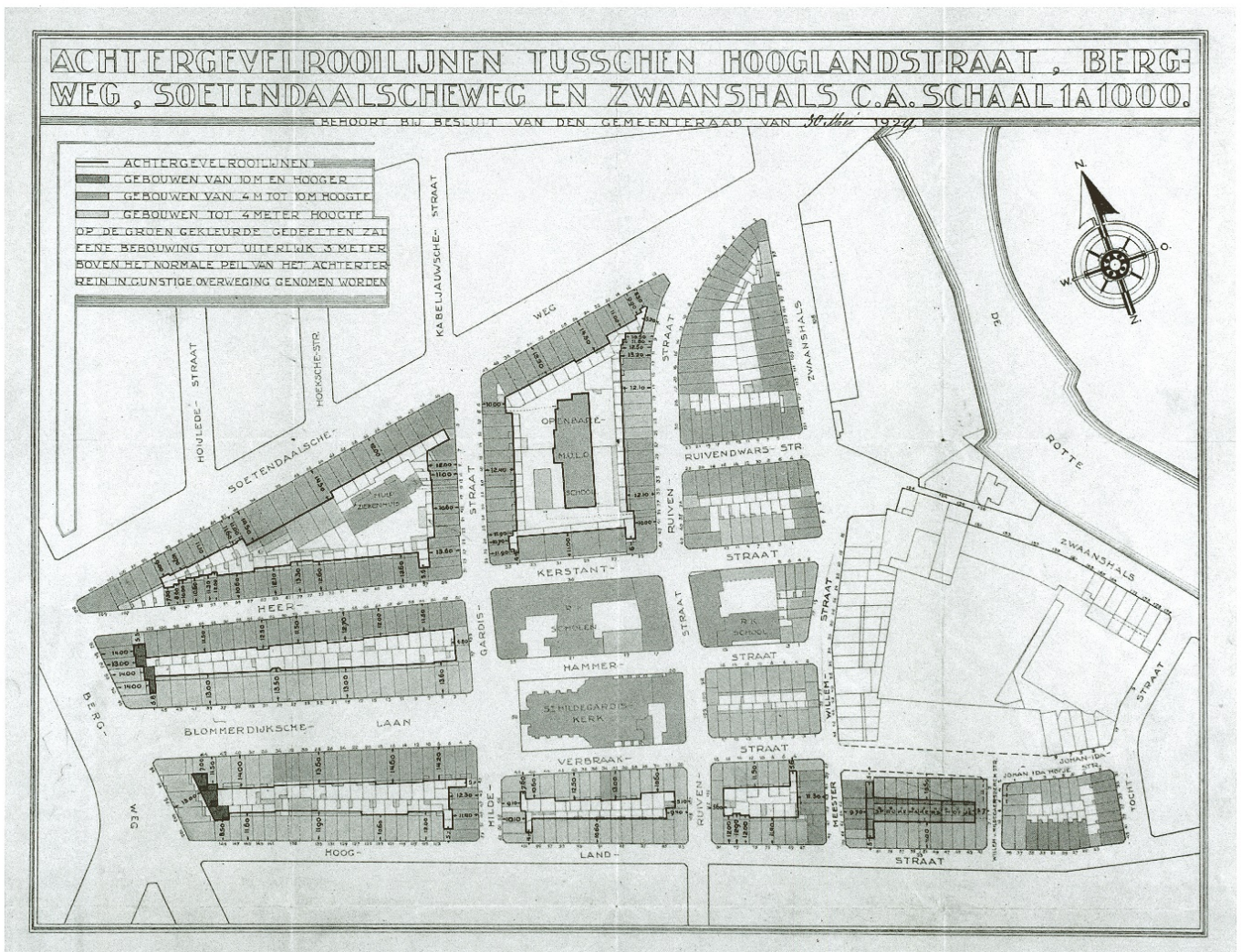

Figuur 69 Geveltekeningen Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

Figuur 70 Situatietekening Larenkamp (Gemeentewerken Rotterdam; afdeling bouwkunde, 1971)

Bijlage 4 – Het Klooster

Figuur 71 Achtergevelrooilijnen tussen Hooglandstraat, Bergweg, Soetendaalseweg en Zwaanshals zoals door de gemeenteraad besloten in 1929 (Anon., 1929)

Dossier oprichting Stichting Vrienden van het Klooster ("Stichting Vrienden van het Klooster (VK)," 2011)

Vrijstellingsbesluit vennootschapsbelasting vrijgesteld lichaam of een algemeen maatschappelijk belang.

VERMOGEN

Artikel 3

A. FORMING VERMOGEN

Het vermogen van de stichting zal worden gevormd door:

- subsidies en donaties;
- schenkingen, erfstellingen en legaten;
- alle andere verkrijgingen en baten.

Een aanvaarding van een erfstelling dient in principe een beneficiële aanvaarding te zijn.

Indien aan een legaat of gift een last is verbonden, behoeft de aanvaarding daarvan een besluit met twee/derde meerderheid der geldig uitgebrachte stemmen.

B. DONATEURS

De stichting kan donateurs hebben, waarvoor het volgende geldt.

1. Donateurs zijn zij, die door het bestuur als zodanig zijn toegelaten.
2. Het bestuur is bevoegd het donateurschap door schriftelijke opzegging te doen eindigen.
3. Donateurs zijn verplicht jaarlijks aan de stichting een geldelijke bijdrage te verlenen, waarvan de minimale omvang door het bestuur wordt vastgesteld.
4. Donateurs hebben geen andere rechten en verplichtingen dan die welke hun bij of krachtens de statuten (in een reglement) zijn toegekend en opgelegd.
5. De rechten en verplichtingen van donateurs kunnen te allen tijde door opzegging worden beëindigd, met dien verstande dat bij opzegging door de donateur de jaarlijkse bijdrage voor het lopende stichtingsjaar voor het geheel verschuldigd blijft.

C. ONAFHANKELIJKHEID INZAKE VERMOGEN

Een natuurlijk persoon noch een rechtspersoon mag over het vermogen van de stichting beschikken als ware het zijn eigen vermogen, een en ander als bedoeld in artikel 41a van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001.

BESTUUR

Artikel 4

1. Het bestuur van de stichting bestaat uit ten minste drie leden.
Bij de benoeming van de bestuursleden dienen de regels van de belastingdienst voor algemeen nut beogende instellingen als bedoeld in artikel 6.33 van de Wet inkomstenbelasting 2001 in acht te worden genomen, zodat, behoudens ontheffing van de betreffende belastinginspecteur:
 - a. bestuursleden geen familiërelatie (of een daarmee vergelijkbare relatie) met elkaar mogen hebben;
 - b. één natuurlijk persoon of rechtspersoon mag niet de meerderheid van de zeggenschap hebben in het bestuur.

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

1. De stichting draagt de naam: Stichting Vrienden van het Klooster (VK).

2. Zij heeft haar zetel in de gemeente Rotterdam.

DOEL

Artikel 2

1. De stichting heeft ten doel:

- het algemeen belang dienen door het leveren van een bijdrage aan het maatschappelijk, cultureel, sociaal en moreel welzijn van de gemeenschap en wel met name door:
 - het bieden van ondersteuning voor de programmering van activiteiten in de Kloosterbuurt van het Oude Noorden in Rotterdam (zowel professioneel als vrijwilligerswerk) op het gebied van ontmoeting en recreatie, educatie, passieve en actieve cultuurbeleving, welk aanbod is afgestemd op de behoefte van bewoners op wijkniveau;
 - het creëren van facilitaire ondersteuning voor wijkgebouw het Klooster.
- 2. De stichting tracht haar doel ondermeer te verwezenlijken door:
 - het inspel(en) op behoeften van bewoners met betrekking tot de programmering;
 - het stimuleren van samenwerking tussen in de wijk werkzame partners en bewoners om ervoor zorg te dragen dat de programmering voor bewoners zo optimaal mogelijk wordt afgestemd en uitgevoerd;
 - het positioneren van wijkgebouw het Klooster als centrale plaats van waaruit de programmering plaatsheeft;
 - het verwerven van subsidies die de programmering ondersteuning bieden;
 - het ter beschikking stellen van middelen die (de programmering van) wijkgebouw het Klooster ondersteuning bieden.
- 3. De stichting ziet een aantal rollen voor zich weggelegd:
 - Steunpilaar: door het bieden van ondersteuning aan het Klooster door met name facilitering van de inrichting en programmering via de verwerving van (financiële) middelen.
 - Verbindende schakel: door beheerder/bewaker van het gedachtegoed van het concept achter het Klooster te zijn en hier mede invulling aan geven door het stimuleren en ondersteunen van gezamenlijke communicatie en promotie van (de activiteiten van) het gebouw en het bijeenbrengen en verbinden van partners en/of bewoners.
 - Luis in de pels: door bewaking van de programmering en gebruik van ruimtes in het Klooster en partners en bewoners te blijven prikkelen tot verdergaande samenwerking en betrokkenheid.
 - Ambassadeur: door het uitdragen van het concept van het Klooster en bewoners en andere partners te stimuleren optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden die het Klooster te bieden heeft.
- 4. De stichting heeft geen winstoogmerk. Een eventuele winst kan uitsluitend worden aangewend ten bate van een ingevolge artikel 1 van het

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

- geen gevolg geeft in dier voege, dat de vergadering kan worden gehouden — binnen drie weken na het verzoek, is de verzoeker bevoegd zelf een vergadering bijeen te roepen met inachtneming van de vereiste formaliteiten.
4. De oproeping tot de vergadering geschiedt — behoudens het in lid 3 bepaalde — door de voorzitter, ten minste zeven dagen tevoren, de dag der oproeping en die der vergadering niet meegerekend, door middel van aangetekende oproepingsbrieven.
- De oproepingsbrieven mogen overigens per e-mail of per fax worden verzonden.
5. De oproepingsbrieven vermelden, behalve plaats en tijdstip van de vergadering, de te behandelen onderwerpen.
6. Zolang in een bestuursvergadering alle in functie zijnde bestuursleden aanwezig zijn, kunnen geldige besluiten worden genomen over alle aan de orde komende onderwerpen, mits met algemene stemmen, ook al zijn de door de statuten gegeven —voorschriften voor het oproepen en houden van vergaderingen niet in acht genomen.
7. De vergaderingen worden geleid door de voorzitter van het bestuur; bij diens afwezigheid wijst de vergadering zelf haar voorzitter aan.
8. Van het verhandelde in de vergaderingen worden notulen gehouden door de secretaris of door één der andere aanwezigen, door de voorzitter daartoe aangezocht.
- De notulen worden vastgesteld en getekend door de degenen, die in de vergadering als voorzitter en secretaris hebben gefungeerd.
9. a. Het bestuur kan, voor zover in deze statuten niet anders is bepaald, ter vergadering alleen dan geldige besluiten nemen indien de meerderheid — zijner in functie zijnde leden ter vergadering aanwezig of vertegenwoordigd is. Is deze meerderheid niet aanwezig of vertegenwoordigd, dan wordt een nieuwe vergadering bijengeroepen, te houden binnen één maand na de eerste, maar niet eerder dan vijftien dagen daarna, waarin ongeacht de dan vertegenwoordigde of aanwezige bestuursleden, de besluiten kunnen worden genomen met een meerderheid van de uitgebrachte stemmen.
- b. Een bestuurslid kan zich ter vergadering door een medebestuurlid laten vertegenwoordigen op overlegging van een schriftelijke, ter beoordeling van de voorzitter der vergadering voldoende, volmacht. Een bestuurslid kan daarbij slechts voor één medebestuurlid als gevolmachtigde optreden.
10. Het bestuur kan ook buiten vergadering besluiten nemen, mits alle bestuursleden in de gelegenheid zijn gesteld schriftelijk, telegrafisch, per telex, per e-mail of per telefax hun mening te uiten. Van een aldus genomen besluit wordt onder bijvoeging van de ingekomen antwoorden door de secretaris een relaas opgemaakt, dat na mede-ondertekening door de voorzitter bij de notulen wordt gevoegd.

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

11. Ieder bestuurslid heeft het recht tot het uitbrengen van één stem. Voorzover deze statuten geen andere meerderheid voorschrijven worden alle bestuursbesluiten genomen met **volstrekte meerderheid** der geldig uitgebrachte stemmen.

12. Alle stemmingen ter vergadering geschieden mondeling, tenzij de voorzitter een schriftelijke stemming gewenst acht of één der stengerechtigden dit voor de stemming verlangt.

Schriftelijke stemming geschiedt bij ongetekende, gesloten briefjes.

13. Blanco stemmen worden beschouwd als niet te zijn uitgebracht.

14. Het in de vergadering uitgesproken oordeel van de voorzitter omtrent de uitslag van een stemming is beslissend. Hetzelfde geldt voor de inhoud van een niet schriftelijk vastgelegd voorstel. Wordt onmiddellijk na het uitspreken van het oordeel van de voorzitter de juistheid daarvan betwist, dan vindt een nieuwe stemming plaats, indien de meerderheid der vergadering of, indien de oorspronkelijke stemming niet hoofdelijk of schriftelijk geschiedde, een stengerechtigde aanwezig dit verlangt. Door deze nieuwe stemming vervallen de rechtsgevolgen van de oorspronkelijke stemming.

BESTUURSBEVOEGDHEID EN VERTEGENWOORDIGING

Artikel 6

1. Het bestuur is belast met het besturen van de stichting.

Het bestuur kan, tot wederopzegging, taken en bevoegdheden delegeren aan een dagelijks bestuur. Het bestuur zal alsdan de leden van het dagelijks bestuur, de taken, bevoegdheden en werkwijze van het (dagelijks) bestuur nader in een reglement vastleggen en kan dit reglement te allen tijde wijzigen of intrekken.

2. Het bestuur is bevoegd te besluiten tot het aangaan van overeenkomsten tot verkrijging, vervreemding en bezwaring van registergoederen.

3. Het bestuur is niet bevoegd te besluiten tot het aangaan van overeenkomsten, waarbij de stichting zich als borg of hoofdelijk medeschuldenaar verbindt, zich voor een derde sterk maakt of zich tot zekerheidstelling voor een schuld van een ander verbindt.

Artikel 7

1. Het bestuur vertegenwoordigt de stichting.

2. De vertegenwoordigingsbevoegdheid komt mede toe aan twee gezamenlijk handelende bestuursleden.

3. Het bestuur kan volmacht verlenen aan één of meer bestuursleden, alsook aan derden, om de stichting binnen de grenzen van die volmacht te vertegenwoordigen.

EINDE BESTUURSLIDMAATSCHAP

Artikel 8

Het bestuurslidmaatschap eindigt:

- door overlijden van een bestuurslid-natuurlijk persoon,
- door ontbinding van een bestuurslid-rechtspersoon,

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

- bij zijn faillissement, _____
- verlening van surséance van betaling en/of onder curatielestelling, _____
- bij schriftelijke ontslagneming (bedanken), _____
- bij ontslag op grond van artikel 298 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. _____
- het bestuurslid kan voorts te allen tijde met een meerderheid van twee/derde van de geldig uitgebrachte stemmen van de andere in functie zijnde bestuursleden worden ontslagen, evenwel niet dan nadat aan het betrokken bestuurslid de gelegenheid is geboden om zich in een gewone bestuursvergadering te verantwoorden en te verdedigen. _____

BOEKJAAR EN JAARSTUKKEN

Artikel 9

1. Het boekjaar van de stichting is gelijk aan het kalenderjaar. _____
2. Per het einde van ieder boekjaar worden de boeken der stichting afgesloten. _____ Daaruit worden door de penningmeester namens het bestuur een balans en _____ een staat van baten en lasten over het geëindigde boekjaar opgemaakt en op _____ papier gesteld, welke jaarstukken binnen zes maanden na afloop van het boekjaar aan het bestuur worden aangeboden. _____
3. De jaarstukken worden door het bestuur vastgesteld. Nadat het voorstel tot _____ vaststelling van de jaarstukken aan de orde is geweest, zal het bestuur een _____ besluit nemen over het voorstel om kwijting (décharge) te verlenen aan de _____ bestuurders voor het door hen in het desbetreffende jaar gevoerde beleid en _____ bestuur. _____
4. De stichting dient haar administratie in te richten conform de eisen van de _____ belastingdienst voor algemeen nut beogende instellingen als bedoeld in artikel 6.33 van de Wet inkomstenbelasting 2001 (thans de artikelen 41a en 41b van _____ de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001). _____

REGLEMENT

Artikel 10

1. Het bestuur is bevoegd een of meer reglementen vast te stellen, waarin die _____ onderwerpen worden geregeld, welke niet in deze statuten zijn vervat. _____ Het bestuur zal in ieder geval in een reglement vastleggen: _____
 - het actueel beleidsplan dat inzicht geeft in de door de stichting te _____ verrichten werkzaamheden, de wijze van verwerving van gelden, het _____ beheer van het vermogen van de stichting en de besteding daarvan, een _____ en als bedoeld in artikel 41a van de Uitvoeringsregeling _____ inkomstenbelasting 2001; _____
 - het doel waarvoor het vermogen van de stichting wordt aangehouden, _____ alsmede een motivering van de omvang van dat vermogen, een en als _____ bedoeld in artikel 41b van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting _____ 2001. _____
2. Een reglement van de stichting mag niet met de wet of deze statuten in strijd _____ zijn en mag niet in strijd zijn met de van toepassing zijnde criteria om in _____

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

aanmerking te komen voor een erkenning door de belastingdienst als _____ algemeen nut beogende instelling. _____

3. Het bestuur is te allen tijde bevoegd het betreffende reglement te wijzigen of op te heffen. _____
 4. Het besluit tot vaststelling, wijziging en opheffing van het betreffende reglement moet, in afwijking van het in artikel 5 bepaalde, worden genomen met **twee/derde meerderheid** in een vergadering, waarin alle bestuursleden aanwezig en/of vertegenwoordigde bestuursleden, de in dit lid 4 bedoelde besluiten kunnen worden genomen met de in dit lid 4 vermelde meerderheid van de uitgebrachte stemmen, zonder dat in het bestuur enige vacature bestaat. _____
- Zijn niet alle bestuursleden aanwezig of vertegenwoordigd, dan wordt een _____ nieuwe vergadering bijeengeroepen, te houden binnen één maand na de _____ eerste, maar niet eerder dan vijftien dagen daarna, waarin ongeacht de dan _____ aanwezige en/of vertegenwoordigde bestuursleden, de in dit lid 4 bedoelde besluiten kunnen worden genomen met de in dit lid 4 vermelde meerderheid van de uitgebrachte stemmen, zonder dat in het bestuur enige vacature bestaat. _____

STATUTENWIJZIGING

Artikel 11

1. Het bestuur is bevoegd deze statuten te wijzigen, mits vooraf de betreffende _____ inspecteur inzake de rangschikking als instelling zoals bedoeld in artikel 6.33 van de Wet inkomstenbelasting 2001 (of de daarvoor in de plaats getreden _____ regeling en/of belastingen) in kennis is gesteld indien de stichting is _____ gerangschikt als hiervoor bedoeld. _____ Het besluit daartoe moet, in afwijking van het in artikel 5 bepaalde, worden _____ genomen met algemene stemmen in een vergadering, waarin alle _____ bestuursleden aanwezig of vertegenwoordigd zijn, zonder dat in het bestuur _____ enige vacature bestaat. _____
- Zijn niet alle bestuursleden aanwezig of vertegenwoordigd, dan wordt een _____ nieuwe vergadering bijeengeroepen, te houden binnen één maand na de _____ eerste, maar niet eerder dan vijftien dagen daarna, waarin ongeacht de dan _____ aanwezige en/of vertegenwoordigde bestuursleden, de in dit lid 1 bedoelde besluiten kunnen worden genomen met de in dit lid 1 vermelde meerderheid van de uitgebrachte stemmen, zonder dat in het bestuur enige vacature bestaat. _____

2. De wijziging moet op straffe van nietigheid bij notariële akte tot stand komen. _____
3. De leden van het bestuur zijn verplicht een authentiek afschrift van de _____ wijziging, alsmede de gewijzigde statuten neer te leggen ten kantore van het handelsregister, gehouden door de Kamer van Koophandel, binnen welke _____ gebied de stichting haar zetel heeft. _____

ONTBINDING EN VEREFFENING

Artikel 12

1. Het bestuur is bevoegd de stichting te ontbinden. Op het daartoe te nemen _____ besluit is het bepaalde in artikel 11 lid 1 van toepassing. _____

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

2. De stichting blijft na haar ontbinding voortbestaan voorzover dit tot vereffening van haar vermogen nodig is.
 3. De vereffening geschiedt door het bestuur.
 4. De vereffenaars dragen er zorg voor, dat van de ontbinding van de stichting inschrijving geschiedt in het register, als bedoeld in artikel 11 lid 3.
 5. Gedurende de vereffening blijven de bepalingen van deze statuten zoveel mogelijk van kracht.
 6. Een eventueel batig saldo van de ontbonden stichting wordt zoveel mogelijk besteed ten behoeve van een instelling als bedoeld in artikel 6.33 eerste lid, onderdeel b, van de Wet op de inkomstenbelasting 2001, dan wel op enig ander wijze waarmee het algemeen belang wordt gediend, een en ander als bedoeld in artikel 41a van de Uitvoeringsregeling inkomstenbelasting 2001.
 7. Na afloop van de vereffening blijven de boeken, bescheiden en andere gegevensdragers van de ontbonden stichting gedurende zeven jaren beruilen onder de jongste vereffenaar.
- RAAD VAN ADVIES**
- Artikel 13
- Het bestuur kan een raad van advies instellen en opheffen, welke raad van advies bestaat uit de verschillende (groepen) betrokkenen bij het werk van de stichting. Deze raad kan gevraagd en ongevraagd het bestuur adviezen geven.
- De leden van de raad van advies worden benoemd, geschorst en ontslagen door het bestuur.
- De wijze van voormelde instelling, opheffing en werkwijze van de raad van advies en de benoeming, schorsing, ontslag van haar leden worden in het reglement bepaald.
- BESCHERMHEER/BESCHERMVROUW**
- Artikel 14
- Het bestuur is bevoegd één of meer beschermheren of -vrouwen in het leven te roepen, die in bijzonder zijn belast met het uitdragen van de doelstellingen van de stichting.
- Deze beschermheren en/of -vrouwen worden benoemd en ontslagen door het bestuur.
- SLOTBEPALINGEN**
- Artikel 15
- In alle gevallen, waarin zowel de wet als deze statuten niet voorzien, beslist het bestuur.
- II. EERSTE BESTUUR:**
- Ter uitvoering van het bepaalde in artikel 4 leden 1 en 2 wordt het eerste bestuur bij deze benoemd, welk eerste bestuur bestaat uit:
- de heer G.M. Hup voornoemd, als voorzitter;
 - mevrouw M. Fokkema voornoemd, als secretaris/penningmeester;
 - de heer H. de Haan voornoemd, als bestuurslid algemeen.
- III. INSCHRIJVING IN HET HANDELSREGISTER**

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

Het bestuur draagt zorg voor onmiddellijke eerste inschrijving van de stichting in het Handelsregister, mede om te voorkomen dat bestuursleden door het ontbreken daarvan eventueel persoonlijk aansprakelijk kunnen zijn voor verbintenissen van de stichting.

WET ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme

(deze wet hierna ook te noemen: "WWFT").

De Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme is van toepassing ten aanzien van onder meer notarissen, makelaars, banken, accountants, advocaten, belastingadviseurs.

Op grond van deze WWFT is onder meer verplicht:

- vaststelling identiteit;
 - vaststelling uiteindelijk belanghebbende;
 - bij een buitenlandse persoon bepalen of sprake is een politiek prominent persoon;
 - melden van ongebruikelijke transactie.
- Oprichter bevestigt hiermee dat oprichter en zijn naasten geen vorenbedoelde politiek prominent persoon zijn.
- Voor zover oprichter een rechtspersoon is bevestigt de oprichter hiermee de juistheid van de opgegeven identiteit van de uiteindelijk belanghebbende van oprichter.

Verklaringen Wet op het notarisambt

De verschenen persoon is mij, notaris, bekend en diens identiteit heb ik, notaris, vastgesteld aan de hand van voormeld daartoe door de wet voorgeschreven document.

De verschenen persoon heeft verklaard vóór het verlijden van de akte een concept van de akte te hebben ontvangen, van de inhoud van deze akte kennis te hebben genomen, gewezen te zijn op de gevolgen die uit de inhoud van deze akte voortvloeien en derhalve voldoende inzicht hebben in de (vermogensrechtelijke) gevolgen, alsmede met de inhoud van de akte en beperkte voorlezing daarvan in te stemmen.

Waarvan akte in minuut is verleden te NIEUWERKERK AAN DEN IJSSEL (gemeente Zuidplas) op de datum in het hoofd dezer akte vermeld.

Na onder meer mededeling van de zakelijke inhoud van deze akte en de toelichting daarop aan de verschenen persoon, is deze akte onmiddellijk, na beperkte voorlezing, door de verschenen persoon en mij, notaris, ondertekend.

De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

(Volgt ondertekening)

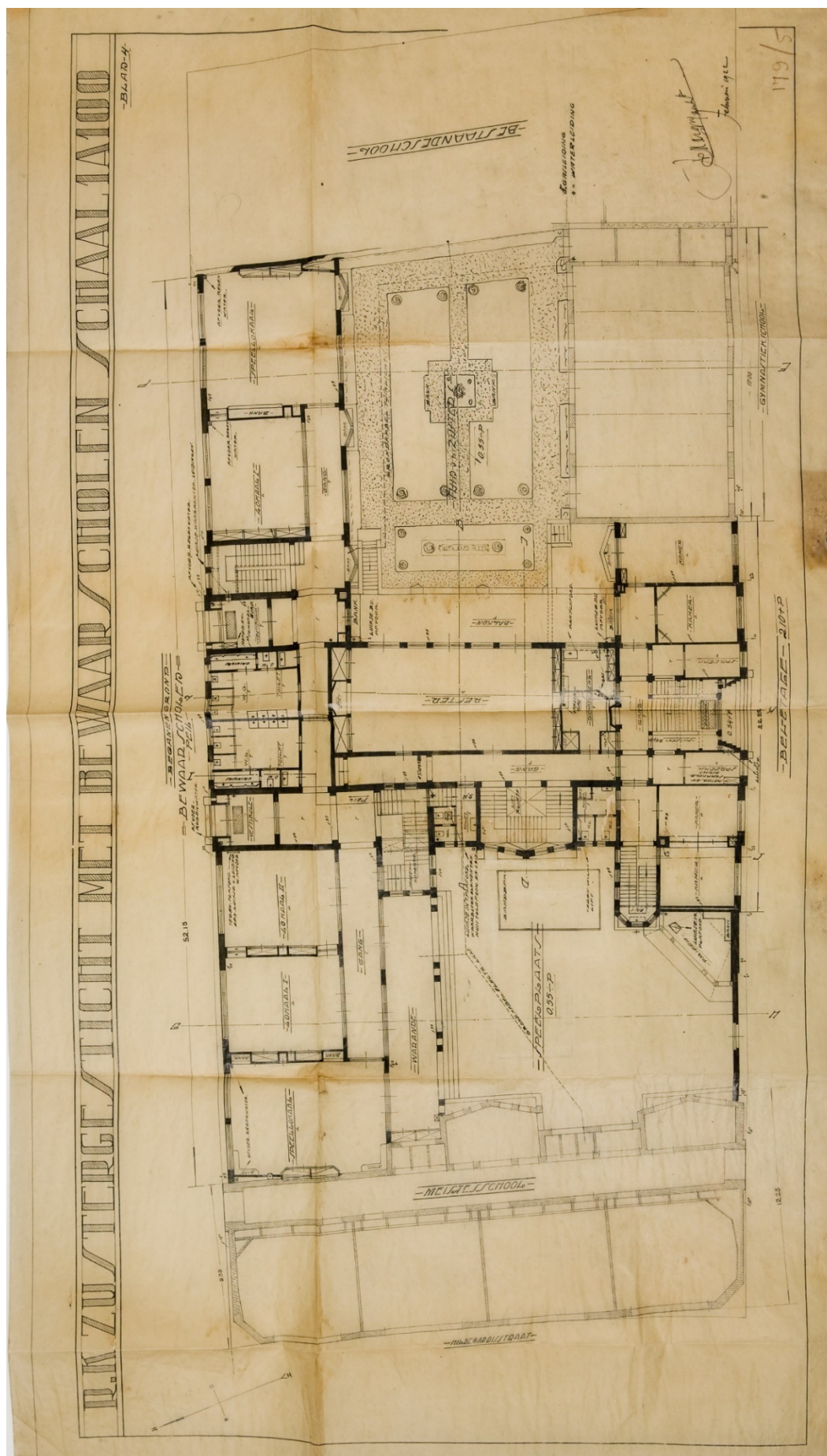
UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT:

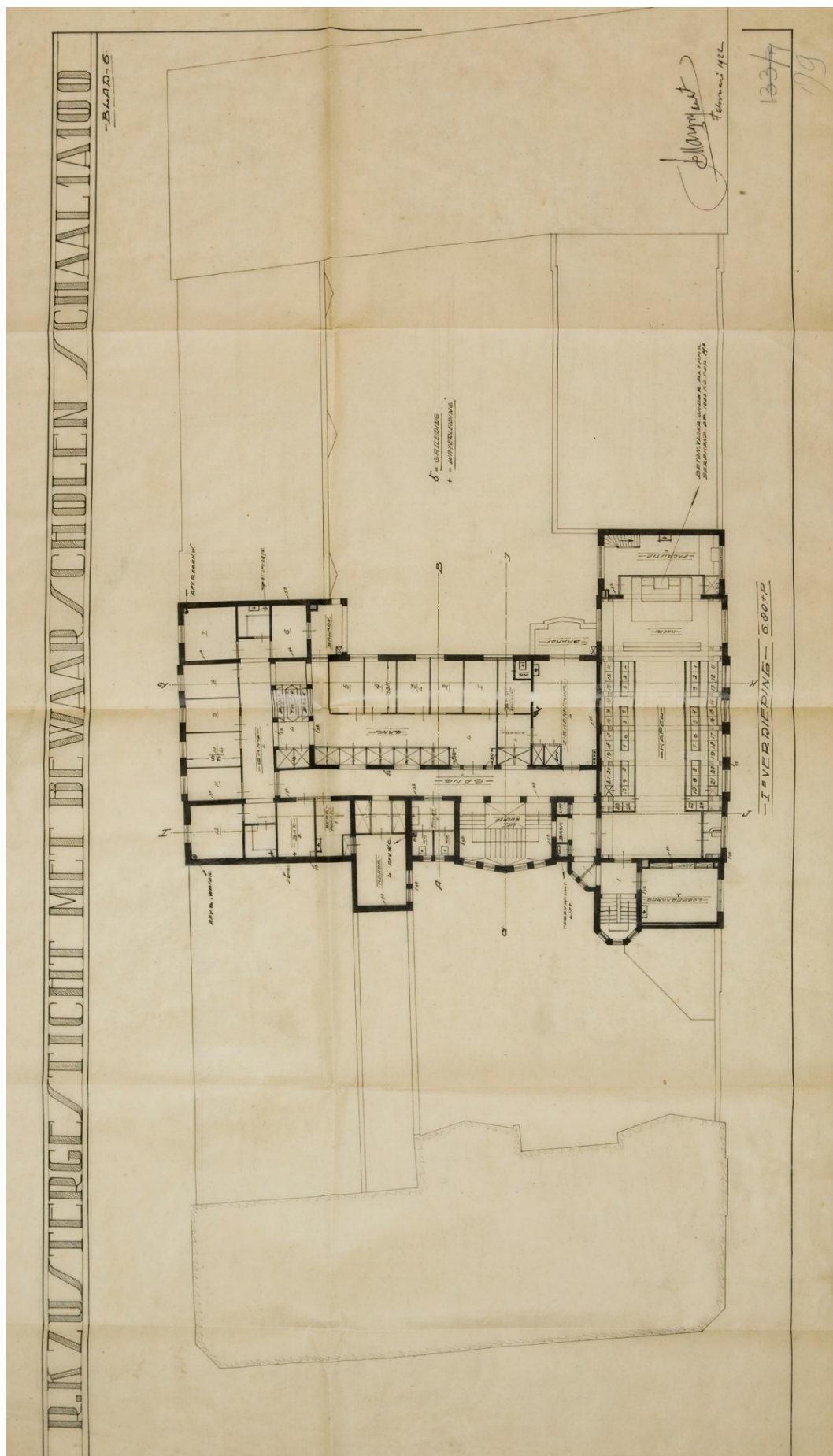
De aansprakelijkheid van de notaris is beperkt tot het bedrag waarvoor de beroepsaansprakelijkheidsverzekering in voorkomend geval de notaris aanspraak op uitkering geeft.

[illegible]

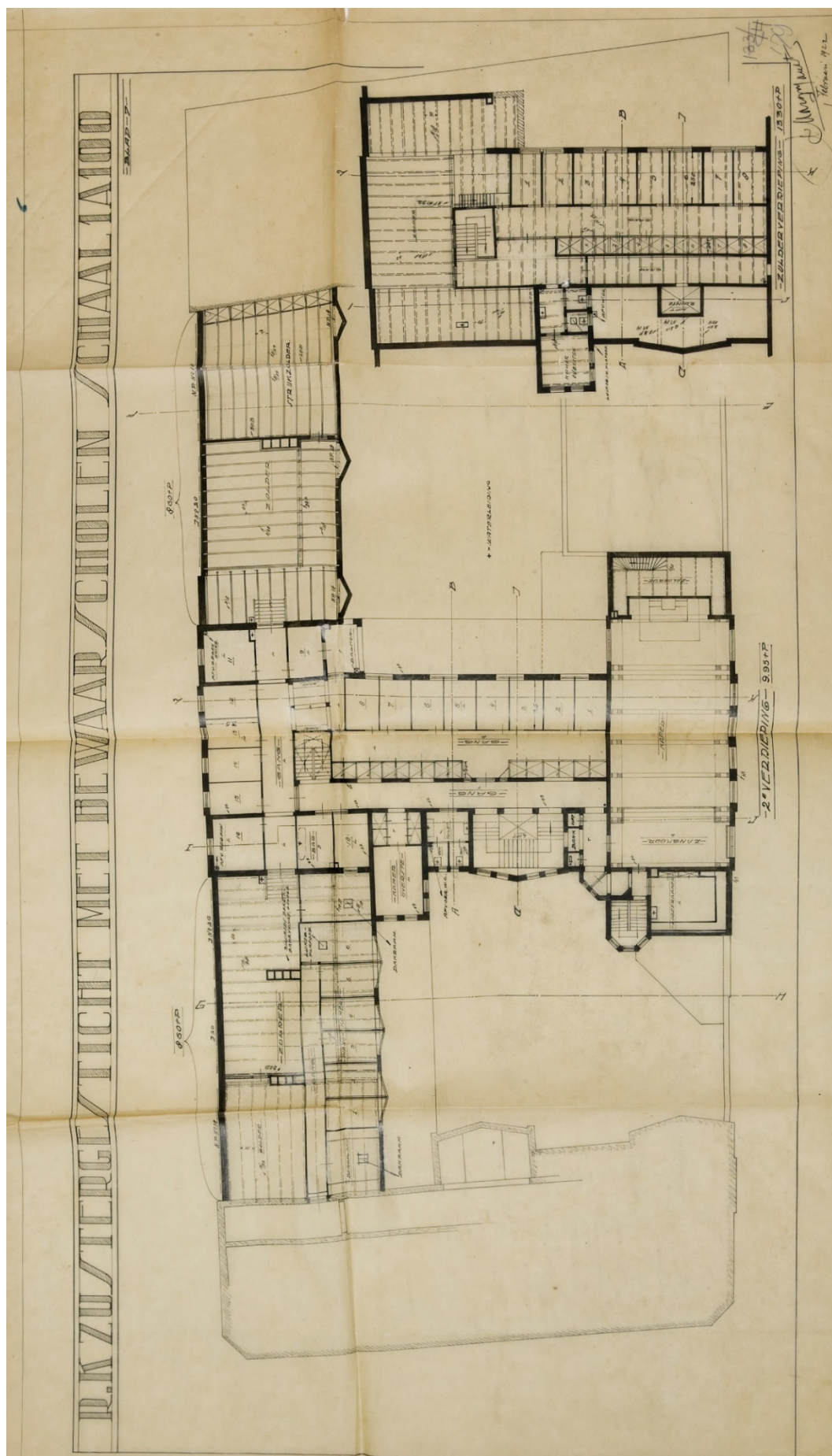
AR2A010 Architectural History Thesis – Katja Rossen, 4106075 – jan. 2015

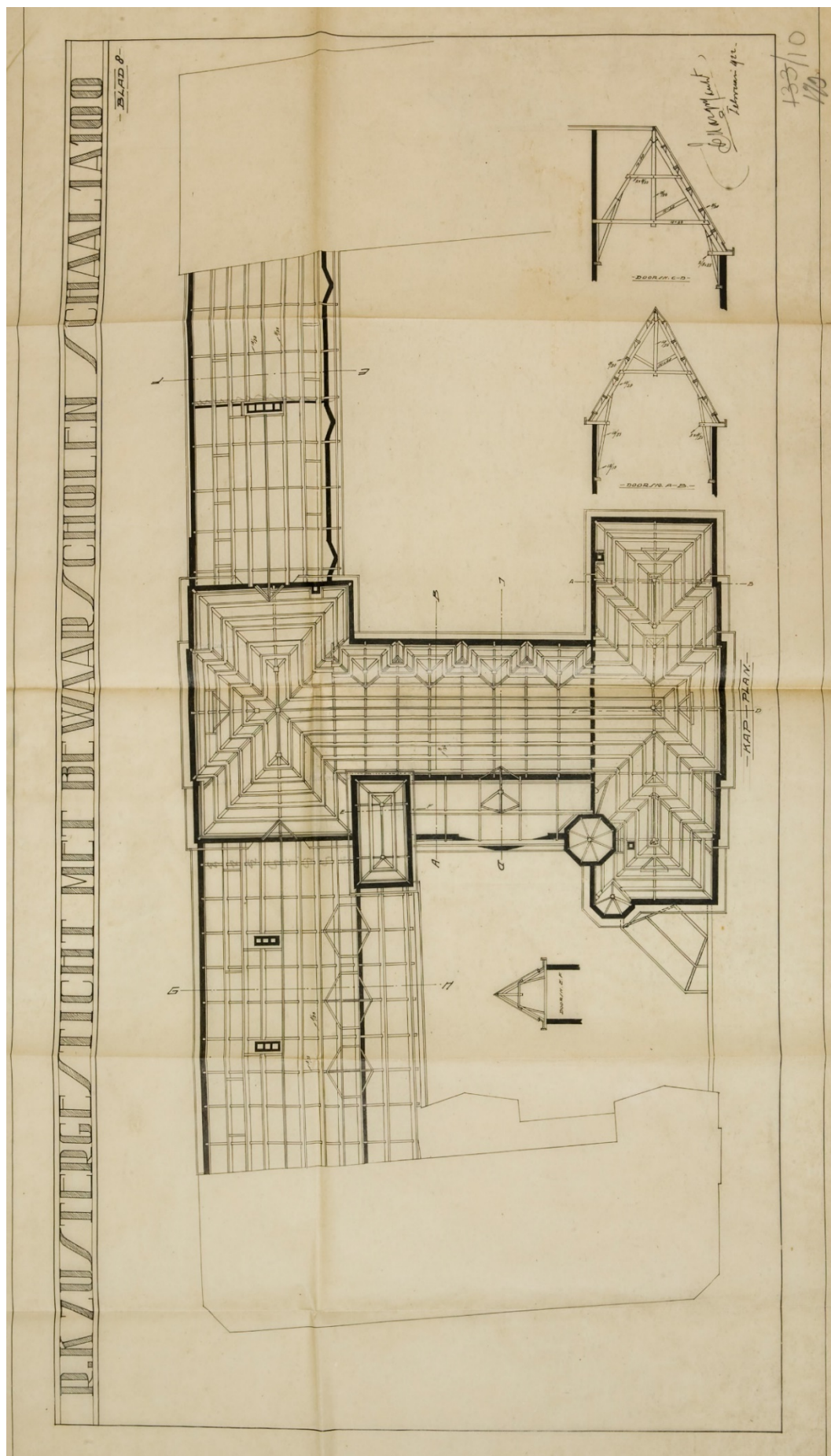
Figuur 73 Plattegrond beletage 2.10 + P het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

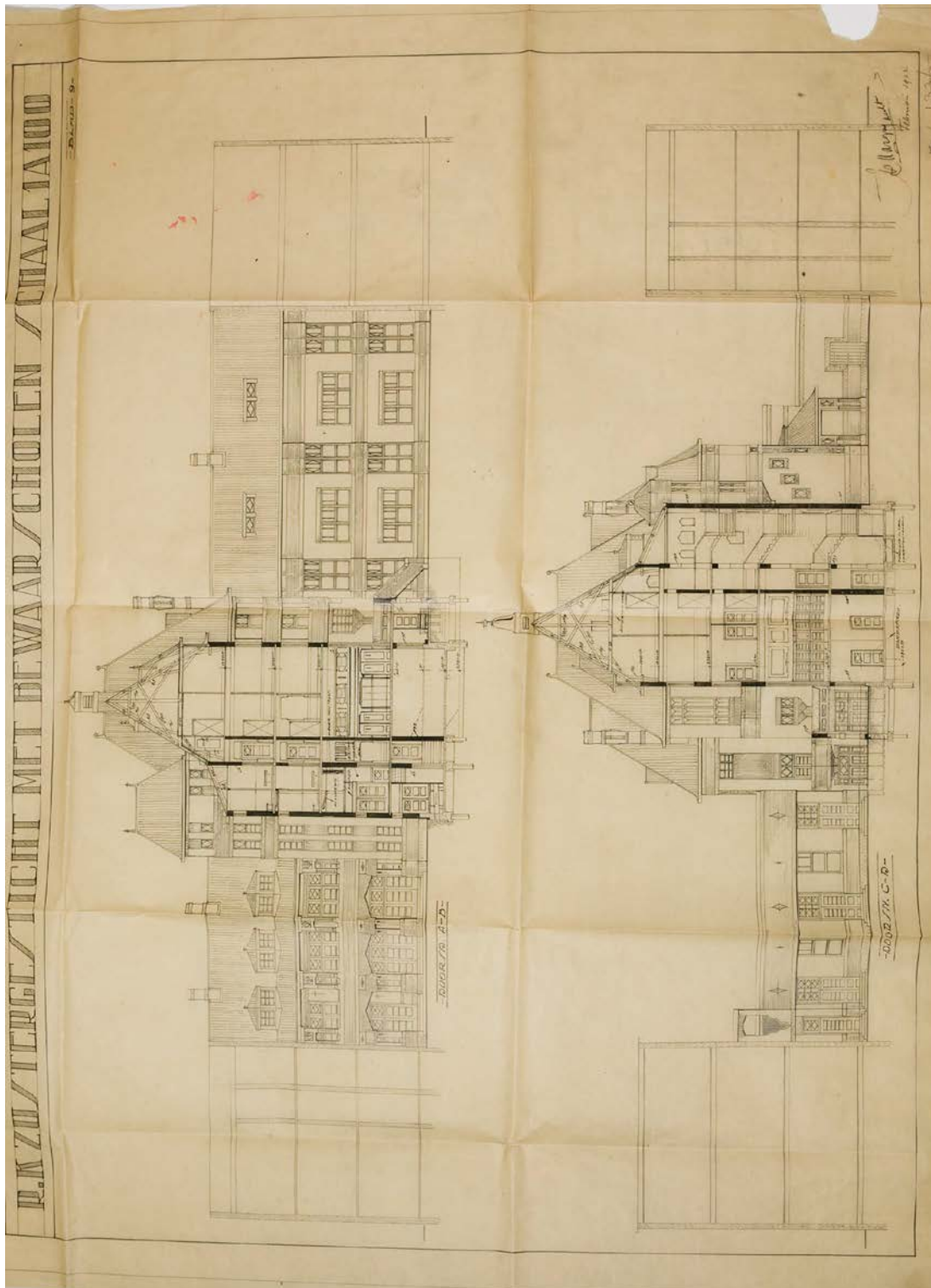
Figuur 75 Plattegrond 1e verdieping 6.80 +P het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

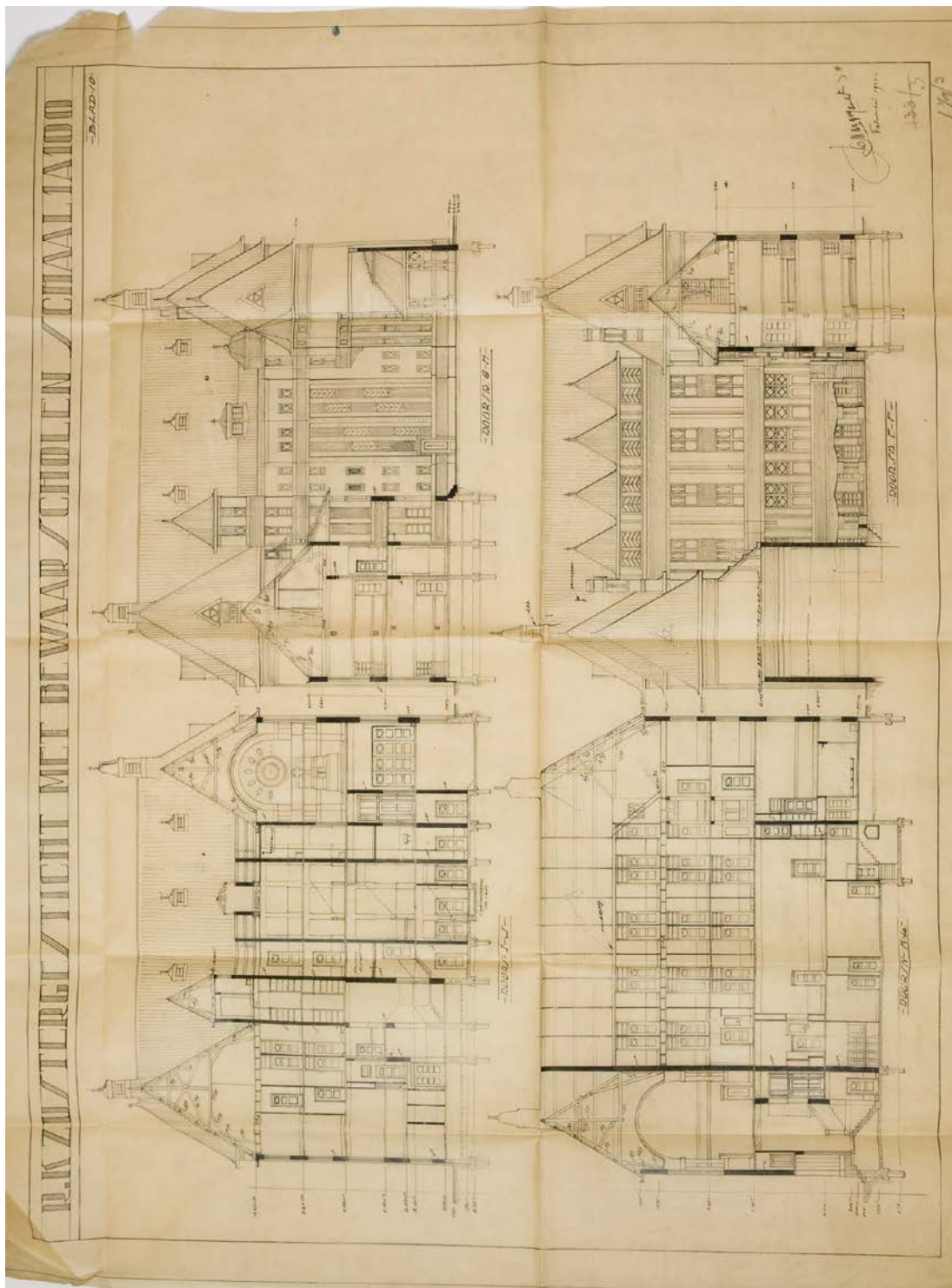
Figuur 76 Plattegrond 2e verdieping bewaarscholen 9.95 + P het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

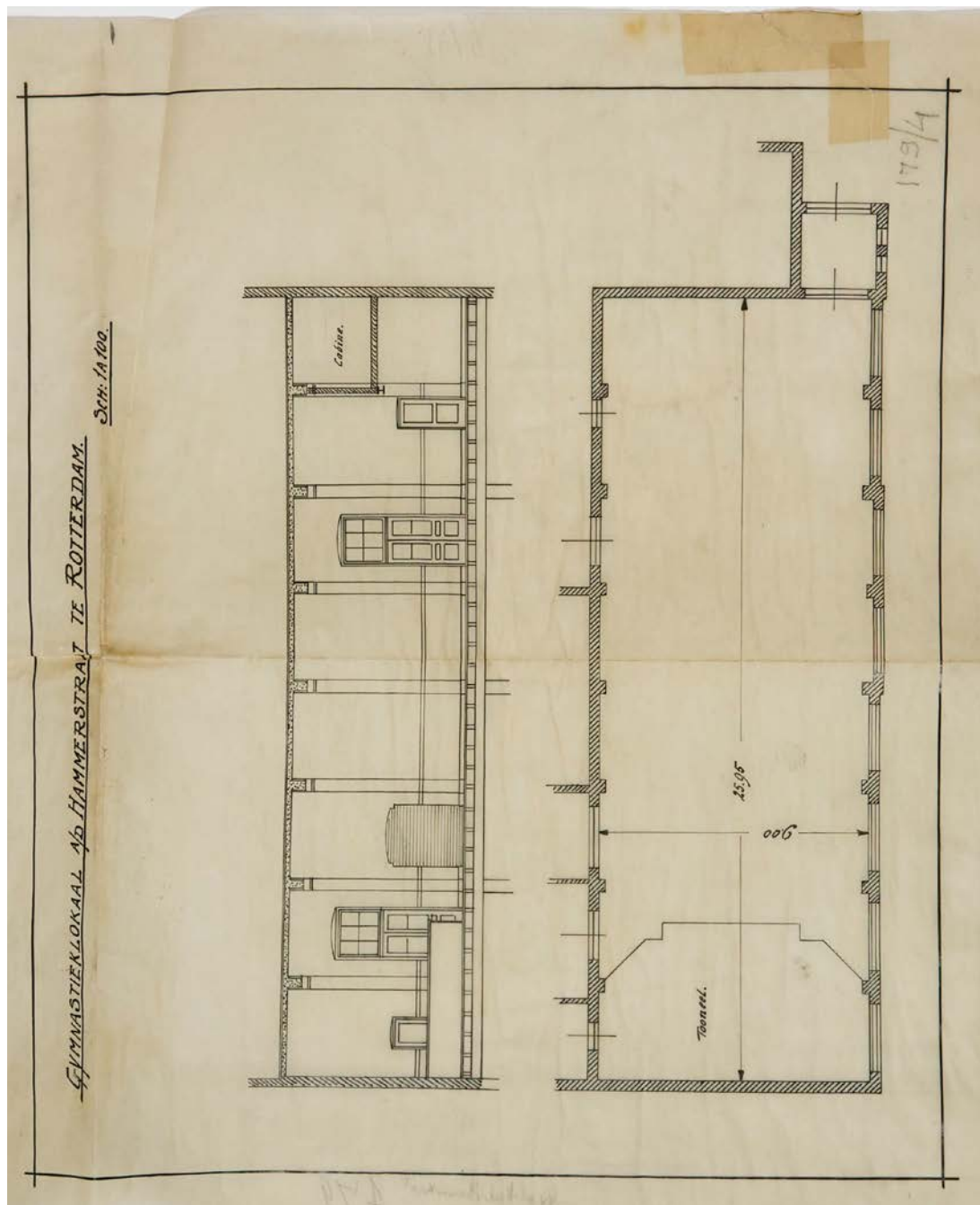
Figuur 77 Plattegrond kap het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

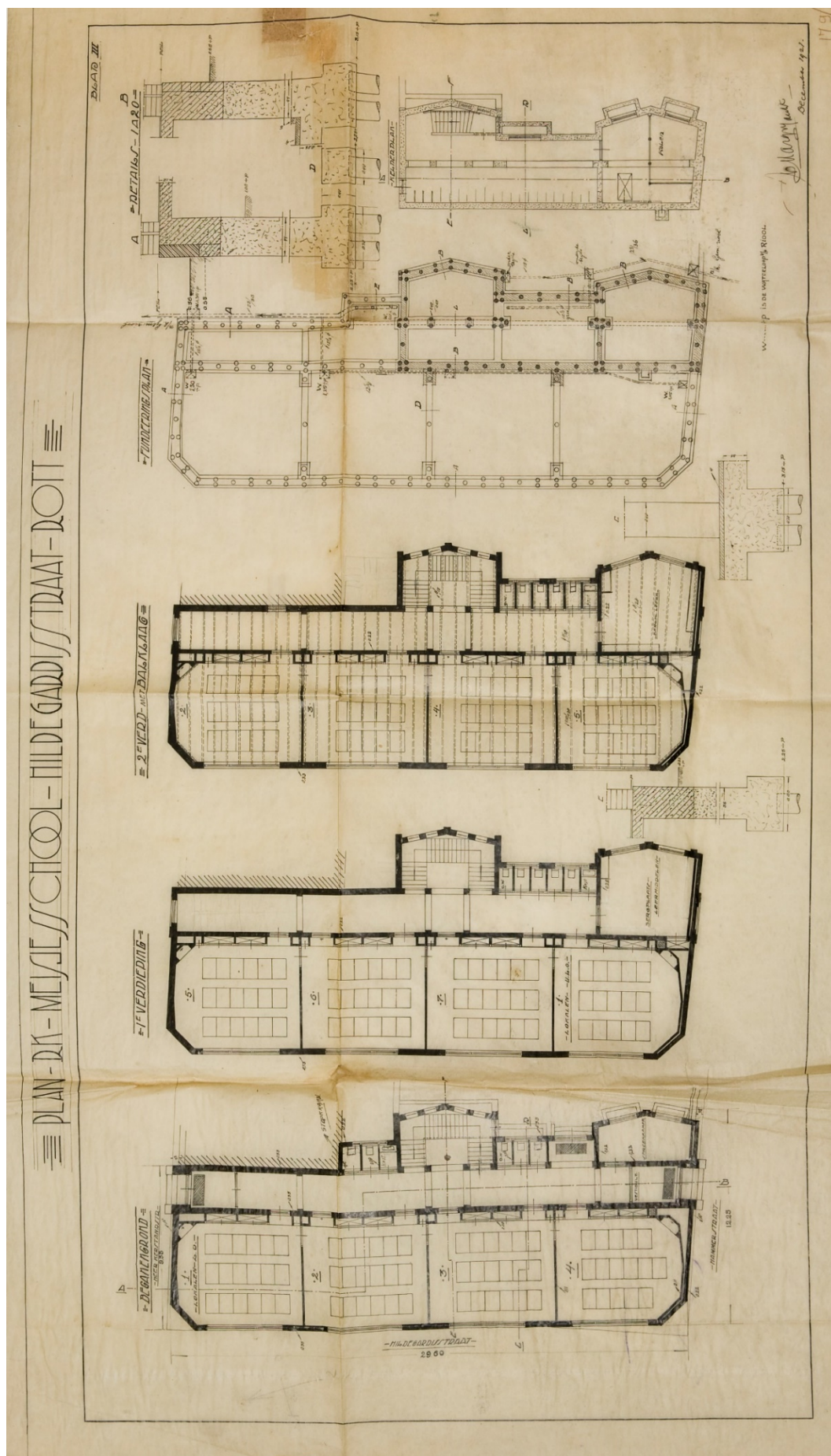
Figuur 78 Doorsnedes AB en CD het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

Figuur 79 Doorsnedes EF, GH, IJ en KL het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

Figuur 80 Plattegrond en doorsnede gymnastieklokaal het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

Figuur 81 Plattegronden meisjesschool het Klooster door Margry in 1922 (Margry, 1922)

Analysetekeningen Klooster 1986, verbouwing P. Hammel (Eigen afbeeldingen)

Legenda; kelder 145- peil

- 1 keuken
- 2 handenarbeid
- 3 berging
- 4 doka

publiek	bedrijven	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

Legenda; begane grond peil

- 1 keuken
- 3 berging
- 5 kantoor
- 6 ruimte leiding of beheer
- 7 groepsruimte kleuters/peuters
- 8 slaapzaal
- 9 spreekkamer
- 10 toiletten
- 11 speelruimte
- 12 babykamer
- 13 wachtkamer
- 14 ruimte schoolarts
- 15 ruimte zuster
- 16 wijkdiëtiste

- 17 multifunctioneel/verhuurbaar
- 18 ontmoetingsruimte/huiskamer
- 19 ouderenruimte
- 20 pedicure
- 21 binnentuin/terras
- 22 woningen

publiek	bedrijven	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

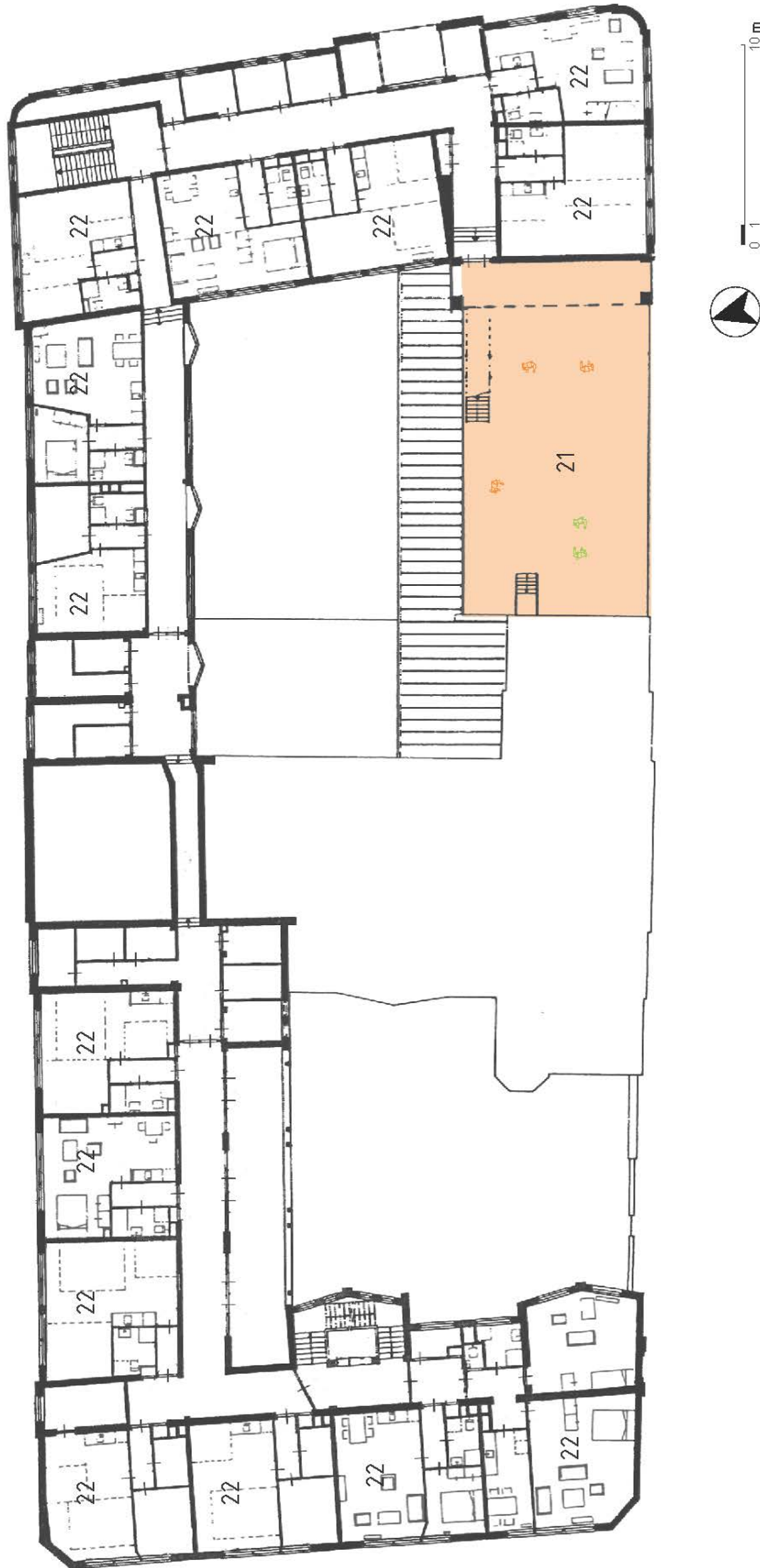
Legenda; beletage 215 + peil

- 5 kantoor
- 6 leiding/vergader ruimte
- 10 toiletten
- 21 (dak)terras
- 22 woningen
- 23 jongerenruimte
- 24 volwassenenruimte

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

publiek	besteden	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

verbouwing P. Hammel, 1986

Legenda; 1e etage 415 + peil
 21 (dak)terras
 22 woningen

publiek	bedrijven	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

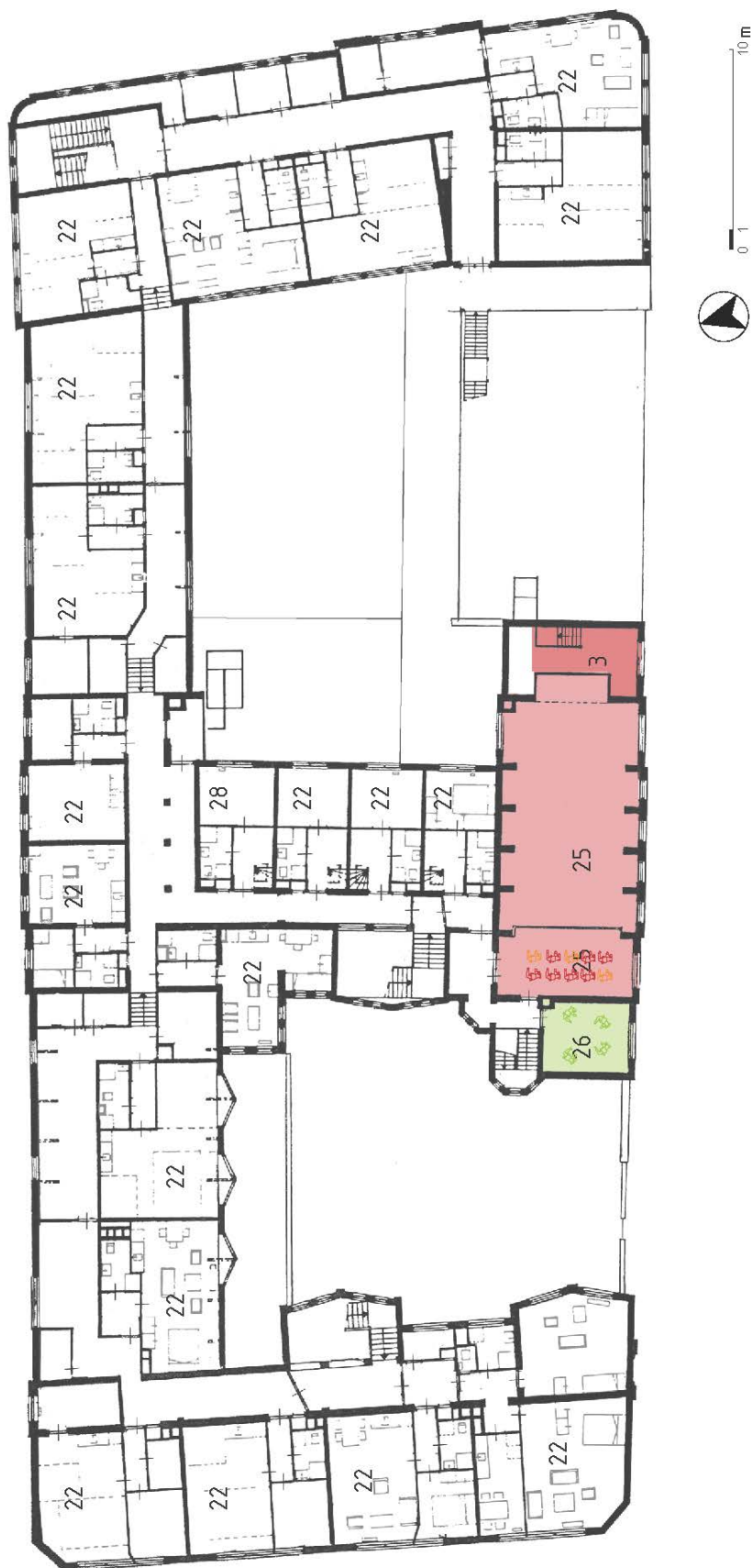

Legenda; beletage 690 + peil
 18 foyer/ontmoetingsruimte
 22 woningen
 25 muziek- en toneelzaal
 26 oefenruimte
 27 kleedkamer

publiek	bedrijven	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

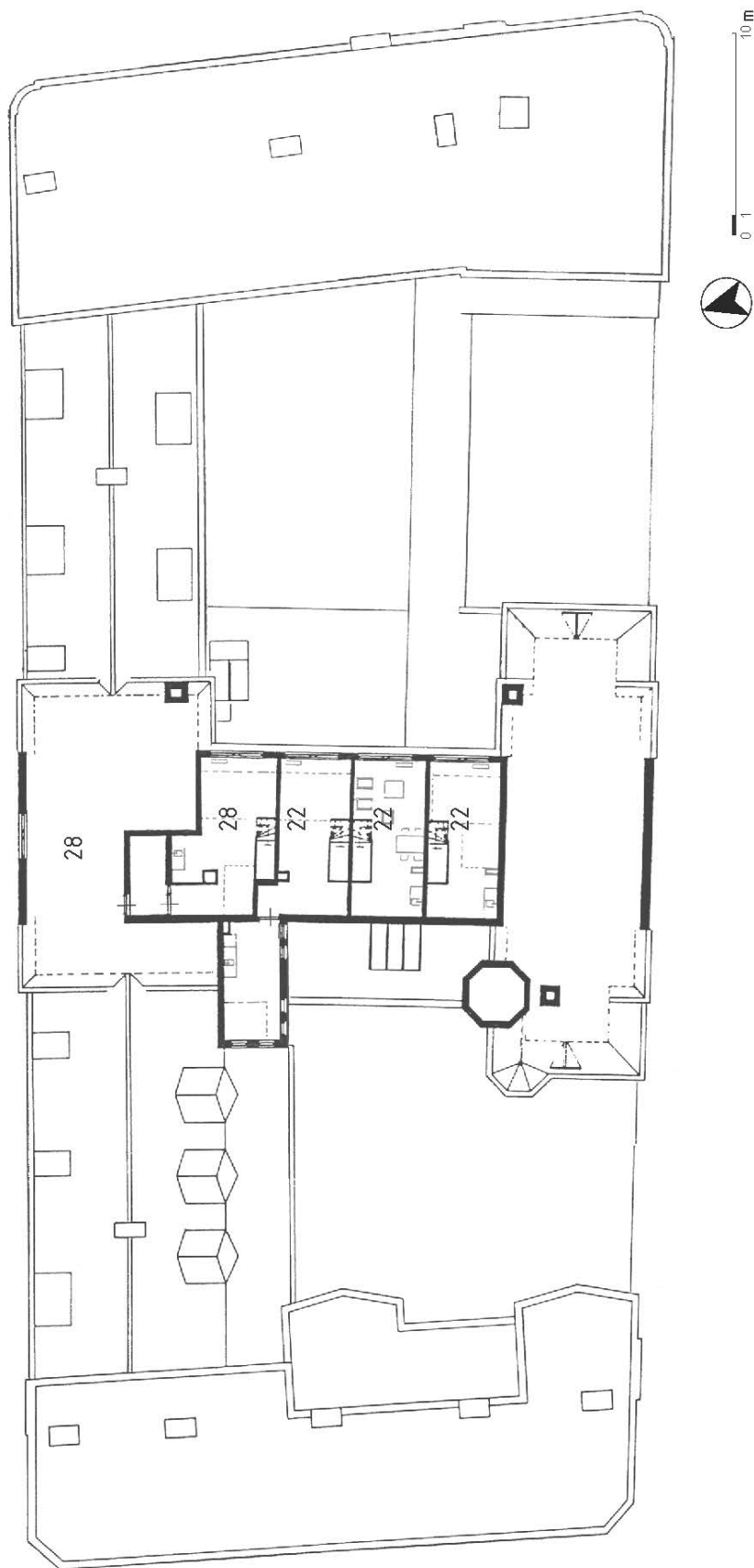
Legenda; 2e etage 875 + peil

- 3 berging
- 22 woningen
- 25 muziek- en toneelzaal (balkon)
- 26 oefenruimte
- 28 kunstenaarswoning

publiek	bedrijven	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

Legenda; Beletage 1350 + peil
 22 woningen
 28 kunstenaarswoning

publiek	besteden	figuren	Legenda; kleuren
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

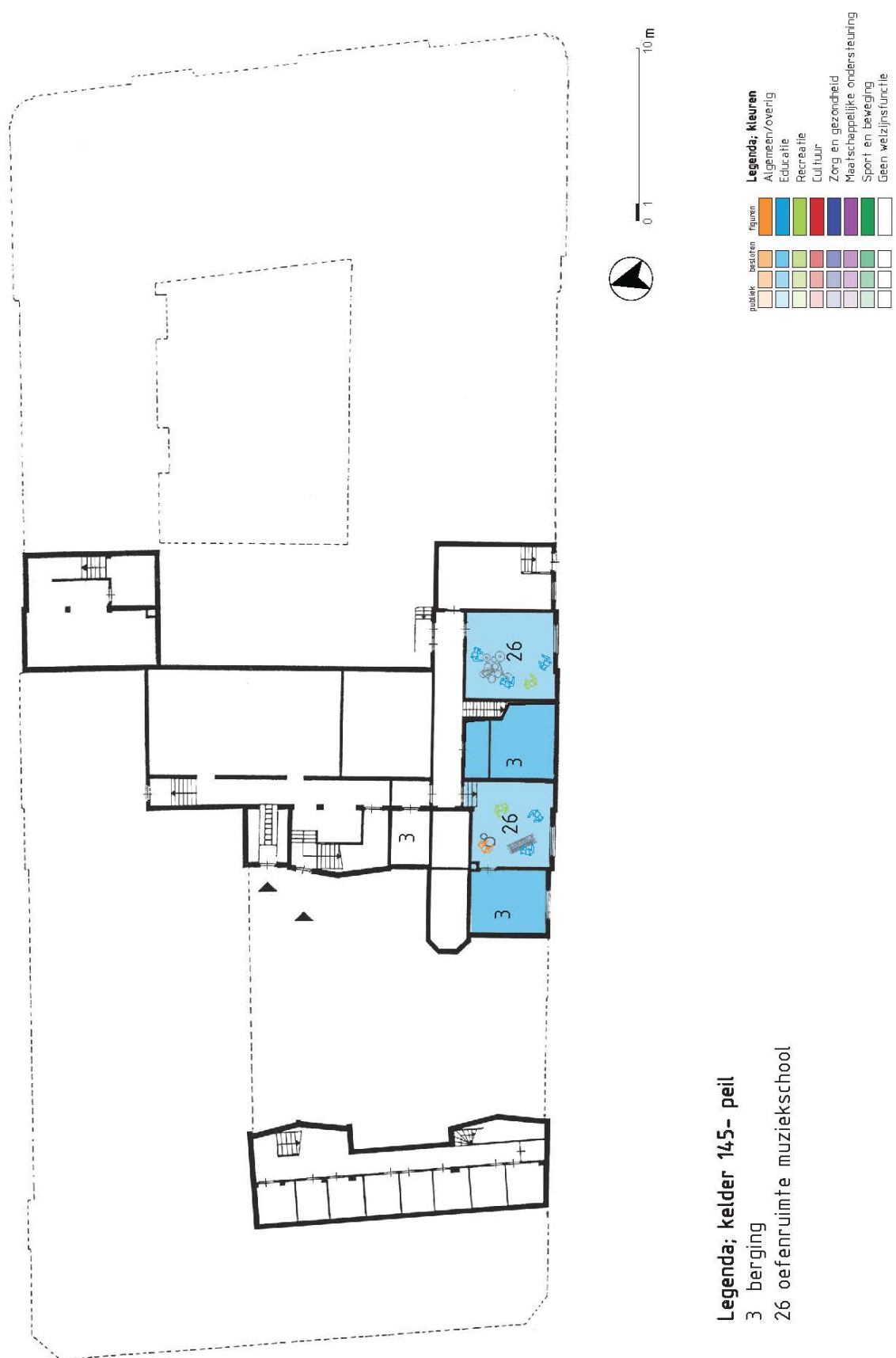
Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing P. Hammel, 1986

verbouwing P. Hammel, 1986

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing van der Werff, 2012

Legenda; begane grond peil

- 1 keuken/pantry
- 3 berging
- 5 kantoor
- 6 ruimte leiding of beheer
- 9 spreekkamer
- 10 toiletten
- 17 multifunctioneel/verhuurbaar
- 18 ontmoetingsruimte/foyer

- 21 binnentuin/terras
- 22 woningen
- 28 mobiele bibliotheek
- 29 buurtwerk; wisselende activiteiten
- 30 speel-o-theek/Twinkelkje
- 31 SenR Sport en recreatie
- 32 Bar

Legenda: kleuren	
publiek	figuren
	Algemeen/overig
	Educatie
	Recreatie
	Cultuur
	Zorg en gezondheid
	Maatschappelijke ondersteuning
	Sport en beweging
	Geen wijzingsfunctie

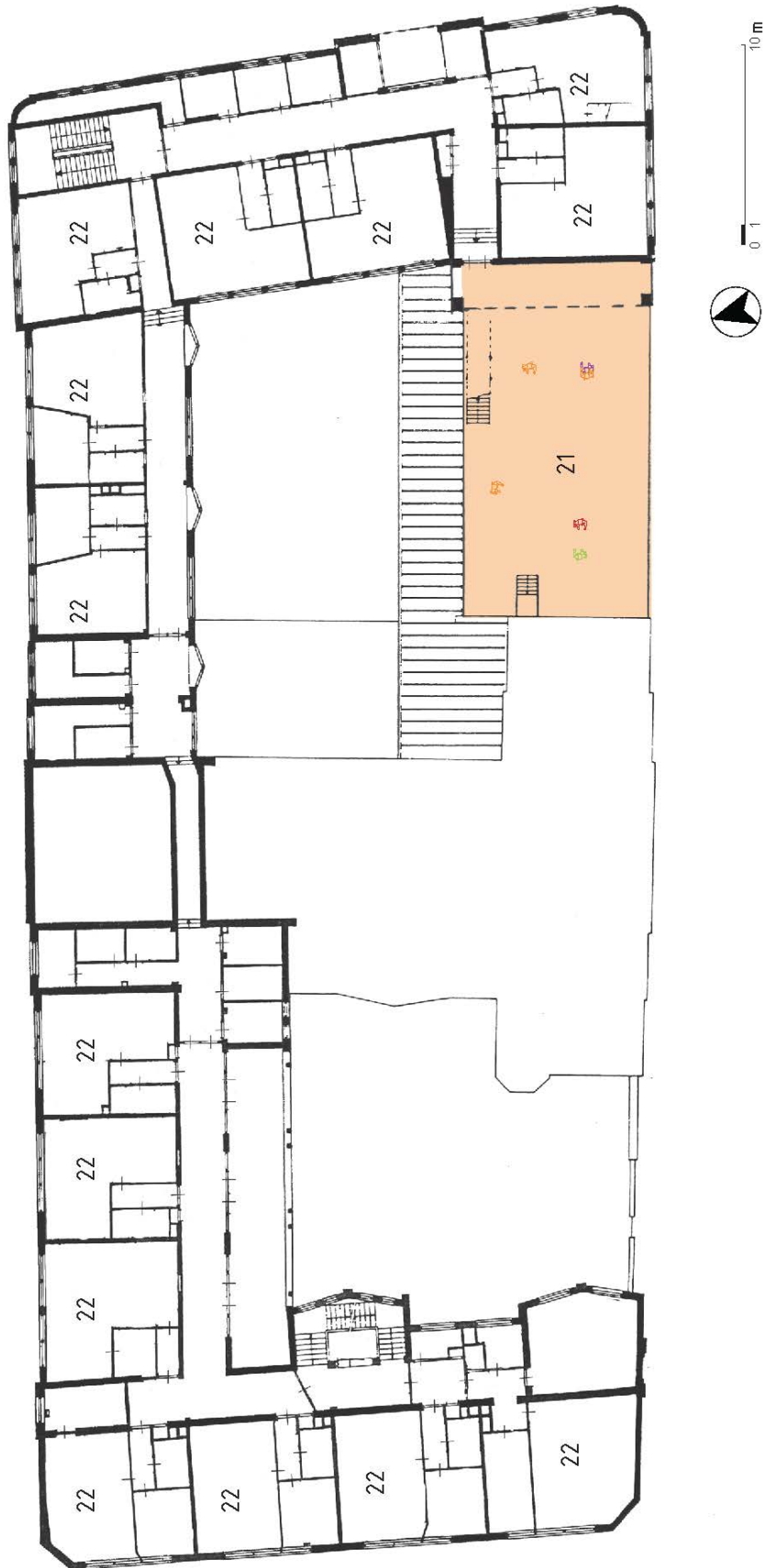
0 1 10 m

- Legenda; beletage 215 + peil**
- 5 kantoor Dock
 - 10 toiletten
 - 17 multifunctioneel/verhuurbaar
 - 21 (dak)terras
 - 22 woningen
 - 29 buurtwerk; wisselende activiteiten
 - 32 bar

Legenda: kleuren	
publiek	figuren
besteden	Algemeen/overig
	Educatie
	Recreatie
	Cultuur
	Zorg en gezondheid
	Maatschappelijke ondersteuning
	Sport en beweging
	Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing van der Werff, 2012

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

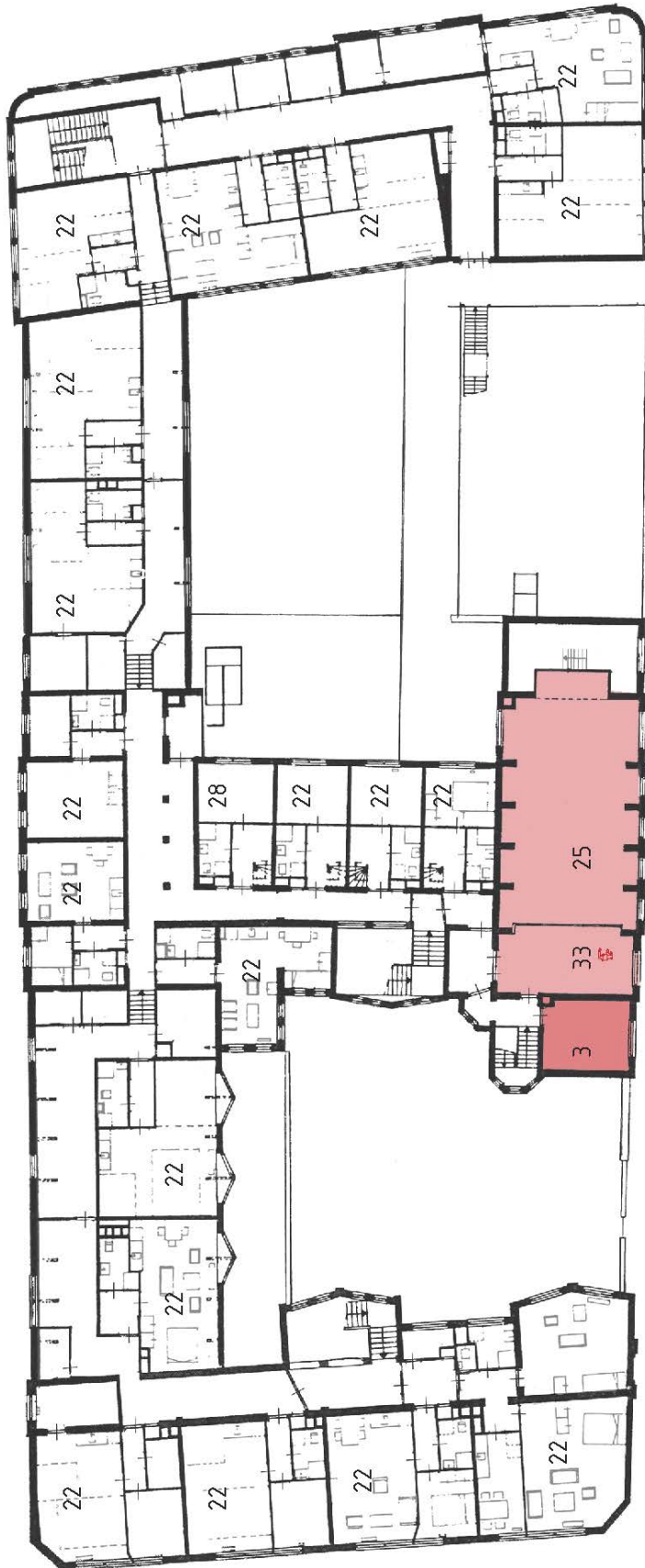
verbouwing van der Werff, 2012

Legenda; beletage 690 + peil

- 3 berging
- 32 bar
- 22 woningen
- 25 muziek-, film-, dans- en toneelzaal
- 26 oefenruimte
- 27 kleedkamer

Legenda: kleuren		
publiek	besteden	figuren
		</

0 1 10 m

Legenda: 2e etage 875 + peil

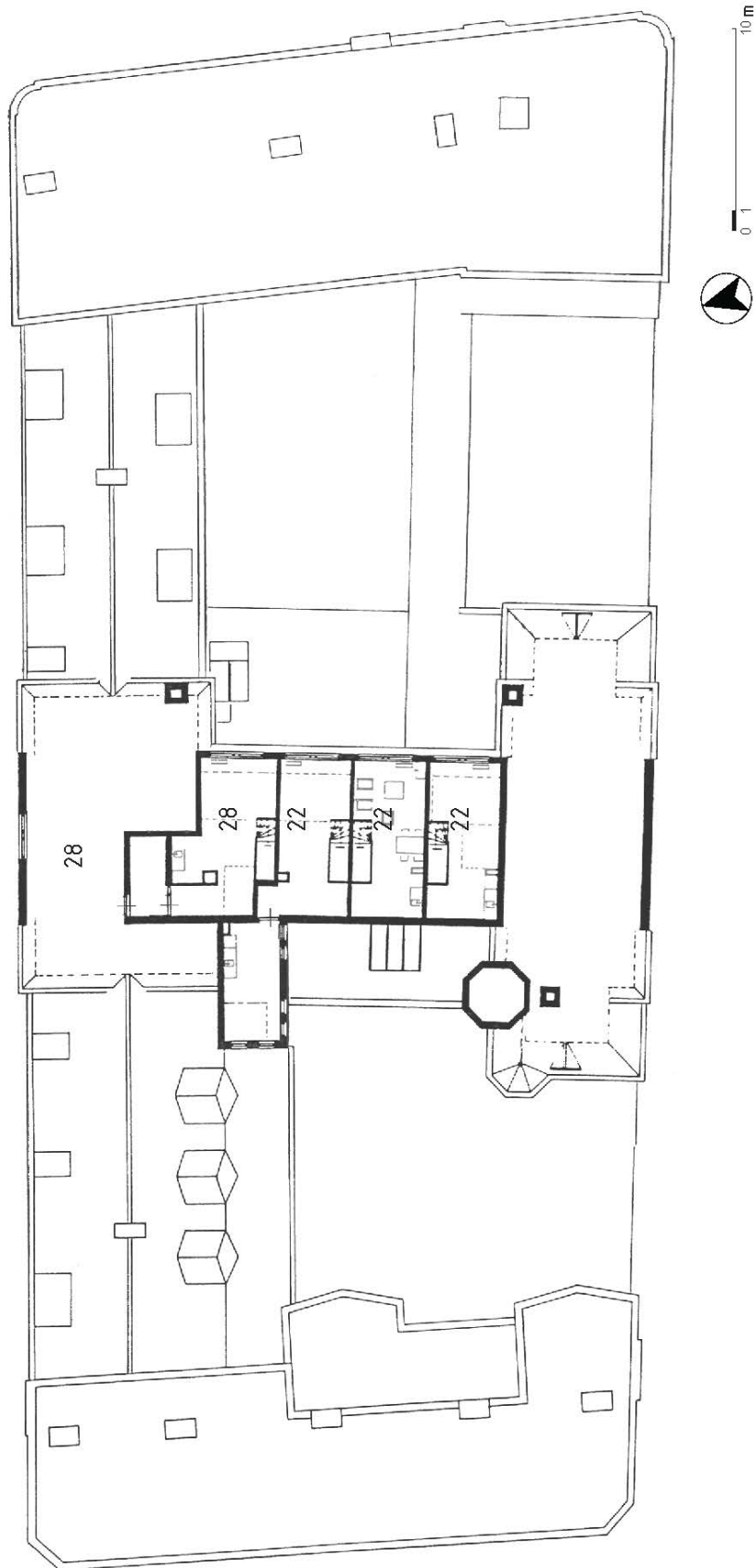
- 3 berging
- 22 woningen
- 25 muziek- en toneelzaal
- 28 kunstenaarswoning
- 33 techniek

Legenda: kleuren

publiek	besteden	figuren	
			Algemeen/overig
			Educatie
			Recreatie
			Cultuur
			Zorg en gezondheid
			Maatschappelijke ondersteuning
			Sport en beweging
			Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing van der Werff, 2012

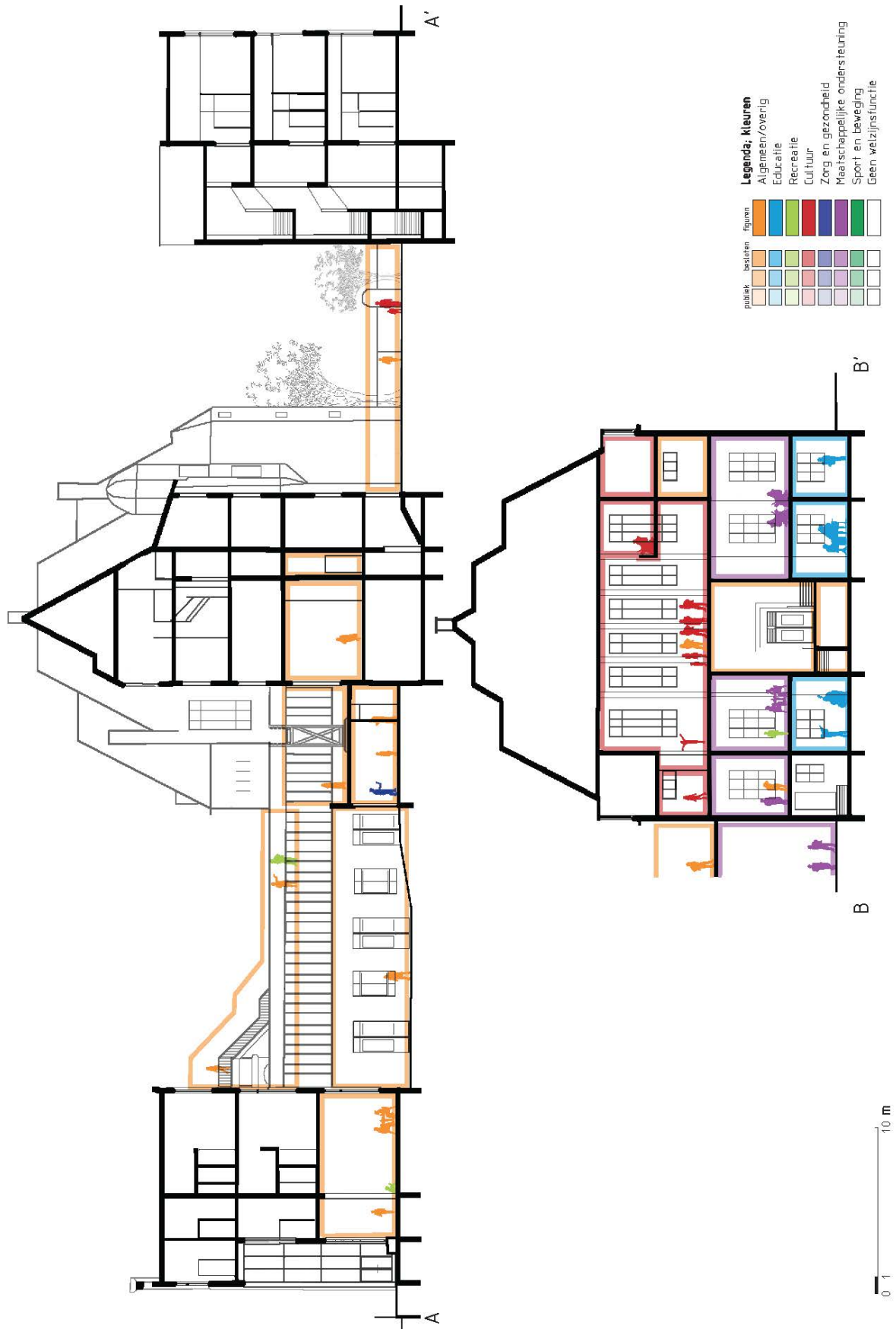

Legenda; Beletage 1350 + peil
 22 woningen
 28 kunstenaarswoning

Legenda: kleuren	
publiek	figuren
besteden	Algemeen/overig
	Educatie
	Recreatie
	Cultuur
	Zorg en gezondheid
	Maatschappelijke ondersteuning
	Sport en beweging
	Geen welzijnsfunctie

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing van der Werff, 2012

Analysetekeningen Het Klooster, Rotterdam

verbouwing van der Werff, 2012

Impressie gebouw en gebruik het Kloostercomplex ten tijde van het zustersgesticht

Figuur 82 Foto's uit het geschiedenisboek van het St. Hildegardis-gesticht te Rotterdam (Anon., N.D.-a)

Impressie binnen tuinen en kapelzaal het Kloostercomplex ten tijde van het zustersgesticht

Figuur 83 Foto's van de kapelzaal en binnentuinen uit het geschiedenisboek van het St. Hildegardis-gesticht te Rotterdam (Anon., N.D.-a)

Impressie Kloostercomplex in huidige staat

Figuur 84 Het kloostercomplex in huidige staat (Groot, 2014)